
3 1761 07141742 2

DAGBOKSANTECKNINGAR

UNDER EN RESA

FRÅN SÖDRA SVERIGE TILL NORDLANDEN I NORGE

1816

AF

SVEN NILSSON.

LUND 1879,
FR. BERLINGS BOKTRYCKERI OCH STILGJUTERI.

Förord.

Sedan jag under flera år besökt södra Sverige i alla rigtningar i ändamål att samla materialier till en tillärnad Skandinavisk Fauna, intogs jag af en liflig längtan att för samma ändamål besöka den högre skandinaviska Norden.

Den tallösa mängd af större och smärre flyttfoglar, som under vårtiden färdades öfver Skåne och af hvilka en stor del knappast hvilade öfver en eller annan dag i Sveriges sydligaste landskap, tycktes mig med visshet ådagalägga, att jag skulle återfinna dem i Norden vid deras kläckningsställen och der få tillfälle att lära känna så väl färgen på de äldres fjäderbeklädnad under deras vigtigaste period och ungarnes under deras första lefnadsperiod som ock deras lefnadssätt och vanor under den tid, de voro borta från oss i södra Sverige.

Hufvudsakliga ändamålet med resan var således ornithologiskt, hvarför jag antecknade allt hvad jag i detta ämne erfor, och dessa anteckningar har jag till stor del begagnat i den ornithologiska delen af min Skandinaviska Fauna. I den del af resan som jag här

framlägger för allmänheten har jag deremot hufvudsakligast antecknat, huru jag funnit landets utseende och invånarnes lefnadssätt i de trakter jag genomrest.

Den tiden funnos inga jernvägar; med gästgifvareskjuts måste man färdas fram. Hade man sändt förbud för sig till närmaste gästgifvaregård, stod skjutsen till hands, då man kom; men i motsatt fall måste man vänta, till dess den bådade skjutsen hunnit anlända. Detta sistnämnda var förhållandet med mig under ifrågavarande resa. Jag hade derför god tid att under väntan på min skjuts, på hvarje gästgifvaregård nedskrifva de iakttagelser jag gjort under det sist tillryggalagda skedet.

Under förmodan att det måhända kan vara af intresse för en och annan att få kännedom om tillståndet här i Norden för 60 år sedan och jemföra det med nuvarande förhållanden, utger jag dessa anteckningar, och det sker med den förhoppning, att läsaren med godhetsfullt öfverseende ville mottaga dessa enkla minnesblad från min ungdomstid.

Lund i December 1878.

S. Nilsson.

I.

FRÅN SKÅNE TILL KRISTIANIA

GENOM HALLAND OCH BOHUS LÄN.

I dag, den 23 April 1816, kl. 10 f. m. reste jag från Lund i en lätt tvåhjulig med fjädrar försedd reskärra, hvari jag medförde en god dubbelbössa och andra till jagten hörande ting. En större svart pudel var äfven följaktig, för att upphemta de foglar som skötos i vattnet.

Ännu låg snö i dalsänkningarna och på norra sidan af höjderna. Vårarbetet var dock redan började, och jag fann att man ännu här på orten satte ett par oxar och två par hästar för plogen, likasom förhållandet merendels var för nio år sedan (1807) på söderslätt, der man dock stundom såg två par oxar och två par hästar för samma plog.

Man säger att mina landsmän skåningarne äro tröga, och att det fordras lång tid innan de förmås att bortlägga gamla bruk och antaga nya. Kan väl vara. Åtskilligt har dock äfven hos dem, sedan min barndomstid, betydligt förändrats och förbättrats. De forna byarne ha till stor del försvunnit, och i deras ställe ser man enstaka välbyggda gårdar strödda öfver de odlade fälten. Detta är en följd af enskiftesdelningen, som pågick ännu 1806—1810.

Blott för några få år sedan voro dessa byar ännu allmänna. De utgjorde merendels en lång rad, stundom äfven en klunga af nära hvarandra liggande, oftast illa byggda bondgårdar med lerväggar och halmtak. Boningsstugan var låg, stundom med lergolf, fönstren voro små, med små i bly infattade rutor; derför var stugan vanligtvis skum. Gårdarne lågo i rad, med oftast hvar sin kålhage, omgifven af en stengärdsgård, framför sig. Mellan dessa gärdsgårdar var inkörseln till gården genom en träport.

Utanför nämnda kålhagar längs hela byn var den s. k. bygatan, en icke stenlagd, men dock merendels torr allmänning, der en väg framgick och der ungdomen samlades söndagseftermiddagarne och hade sina lekar. Utanför bygatan låg den s. k.

«toften» d. v. s. det åkerfält, som låg närmast byn. På ett ställe på bygatan låg oftast ett större antal gråstenar i en krets och *en* i midten. Då någon angelägenhet för byn påkom, lät «åldermannen», hvilken värdighet årligen ombyttes, blåsa i «byshorn», som var ett större oxhorn; vanligen lät husbonden sin dräng gå gata upp och gata ned och «tuta» i hornet. Sedan hemmansåboarne samlats och tagit plats på stenkretsen och åldermannen satt sig på den i midten liggande stenen, började öfverläggningarna.

Hvar by hade merendels flere vångar, och åkerstyckena i hvar vång voro blandade. På bystämma togs beslut *när* säden i hvar vång skulle vara inbergad, och dagen derefter släpptes boskapen lös in i vången, vare sig att all säden der hunnit inhöstas, eller något ännu var qvar. Man finner lätt att genom detta och andra förhållanden oreda och osämja ofta skulle uppkomma. «Enskiftesdelningen», som småningom blef införd, var derför en sann välgerning för Skåne, ja, man kan säga ett räddningsmedel; ty en hvar fick derigenom *sitt* att vårda och sköta, utan att andra fingo blanda sig deri.

Det var Friherre Rutger Maclean, som 1782 började låta enskifta sitt säterigods Svaneholm i farmer, hvilka han lemnade mot billig och bestämd

arrendeafgift åt sina bönder. Sedan blefvo enskiften anbefalda genom en kongl. förordning, som var, om jag ej missminner mig, af det innehåll, att om en enda hemmansåbo i en by begärde enskifte, voro alla de andra åboarne i samma by skyldiga att äfven låta enskifta sina egor. Detta var till stor grämelse för en och annan stockkonservativ bonde, hvarför det någon gång lär ha händt, att den som först anmält sig till enskifte, fick uppbära handgripliga vedermälen af sina kamraters ovilja.

Det dröjde dock ej länge innan alla voro nöjda med det som skett och skulle för ingen del vilja ha tillbaka det förra förhållandet.

Men åter till min reseberättelse.

Våren hade redan börjat. Fåren betade med sina späda lam, och gässen med sina dunklädda ungar gingo snattrande i gräset. Marken var temligen jemn, blott der och hvar sågs en rund kulle, i hvilken en kämpe från forntiden blifvit jordad eller hans brända ben förvarade.

Pilträd voro, enligt allmänt bruk i Skåne, planterade längs landsvägarnes sidor. Detta bruk är dock mindre välbetänkt, ty vägarne hålla sig derigenom nästan ständigt våta och ofta djupa, enär solen aldrig kan framtränga dit, och då det regnar *en* dag ur luften, regnar det merendels ännu

en dag från träden. Pilträdet, som jemförelsevis är ett mycket simpelt trädslag, anses af några vara för skånska slättbon, som har långt till skogen, ett mycket nyttigt trädslag, ja kanske det nyttigaste, om han vet att deraf rätt begagna sig. De säga, att om han t. ex. planterar pilträd längs gränsen af sina egor, och han har så stort antal deraf, att han årligen kan stöpla *) åtskilliga, hvilkas kronor växt i 6—8 år sedan de sist blifvit stöplade, så har han derigenom ständig tillgång till bränsle för spisel och bakugn. Säkert vore t. ex. björk bättre än pil, men björken växer mycket långsammare och kan ej gerna stöplas.

Fälten äro ännu grå, men ur kärrdragen uppsticker en lifligt grön brodd. Vipan tumlar sig med sitt innerligt glada vårläte öfver ängarna, och lärkan låter höra sin melodiska sång ur den höga azurblå luften **).

---

*) *Stöpla:* afhugga grenarne vid deras fästen. Dessa grenar ha växt ut kring öfre ändan af den stör, som nedstacks i jorden för att blifva ett pilträd.

**) Jag anser mig här böra meddela, att för 60 år sedan, då detta skrefs, voro ängarna i Skåne vida talrikare och större än nu, och öfver hvarje äng såg man vipor i stort antal. Bondgossar brukade stundom gå ut på ängarna och söka vipägg, af hvilka de läto baka åt sig pannkakor. Nu ser man sällan vipor öfver ängarna; då och då blott en enslig fogel.

Skjutsen kom, och resan fortsattes. Jag hade på flera ställen sett sädesärlan och stensqvättan, hvilka således redan nu anländt. I dag såg jag den första svalan sväfva öfver och förbi mig, och högt uppe i den klara luften varseblef jag nu en skara af flyttfoglar tåga från söder mot norr. Jag helsade dem: «lycklig resa! Dit J faren, ärnar jag mig äfven; vi träffas åter i den högre nordens fjelltrakter.» På flygten såg jag, att det var *ljungspolen (Charadrius apricarius).*

För unga ornithologer vill jag här anmärka, att hvarje fogelart ordnar sig på sitt eget sätt, då han i flock flyttar från en zon eller trakt till en annan. Ljungspolen bildar under denna flygt en rät rad på tvären; tranorna bilda en rät linie framåt med en kortare sidogren, hvarigenom blir en spetsig vinkel framåt. Den fogel som flyger främst och således klyfver luften, drager sig åt sidan, då han blir trött, och blir derigenom den siste. Så omvexla de ständigt. Andra flyttfoglar flyga mer eller mindre tätt strödda, utan synbar ordning, såsom vilddufvor, kajor m. fl. Äfven stararne flyga i täta skaror och göra stundom besynnerliga och storartade evolutioner i luften. Alla vadare och simfoglar flyga med rakt framåtsträckt hals och

bakåtsträckta ben. Landtfoglarne deremot flyga med fötterna dragna framåt under bröstet.

För den börjande ornithologen är det äfven vigtigt att lära sig känna skilda fogelarters olika läten, på det han, då han kommer i en skog och får höra olika foglar, må veta hvilka arter de tillhöra, och om han hör någon sång, som han ej känner, genast må kunna närma sig den okände sångaren och skaffa sig närmare kännedom om honom; måhända var det en för Sveriges Fauna förut okänd fogel, som han hörde. På detta sätt har jag fått kännedom om mer än *en* förut okänd svensk fogelart.

Sedan jag bevistat gästgifvaregårdarne Mörarp och Ingelstorp, anlände jag till Engelholm kl. 9 på aftonen. Då man icke har förbud, går resan långsamt, ty på hvarje station måste man dröja medan skjuts uppbudas och hinner anlända *). Det är en dyster trakt att genomresa, den från Mörarp till Engelholm; man öfverfar nästan blott tufviga och sanka fält, der endast på något afstånd ses en och annan skogsdunge af björk och asp samt en eller annan mindre och förkrympt ek.

---

*) Nu deremot flyger man med ångans tillhjelp på jernvägar genom landet. Det är visserligen vida beqvämare, men derigenom lär man mindre att känna landet och folket.

Hvad folket beträffar, så synes det här vara något olikt allmogen i trakterna kring Lund och ännu mer olikt allmogen på söderslätt, i trakten närmast Trelleborg. Denna olikhet består ej blott i klädedrägten, utan äfven i växt, utseende, uttal och lynne. Till en stor del torde denna olikhet hafva sin grund i den omgifvande naturens olika beskaffenhet. I det fuktiga och låga slättlandet, der luften nästan ständigt är mulen och tung, blir menniskan, som der lefver och inandas denna luft, äfven till lynnet dyster och tungsint, äfvensom mera trög i sina rörelser och i sin tankegång; då deremot den som lefver i en högre liggande trakt, der luften är tunnare och lättare, måste jemförelsevis vara till lynnet gladare, äfvensom i sina rörelser och sin tankegång lifligare och snabbare. Detta tyckte jag mig finna redan vid Engelholm, der i synnerhet hos qvinnorna skilnad bemärktes, genom en rakare hållning och lättare, raskare gång. Äfven voro de gladare och sökte med vänlig tjenstaktighet tillgodose den resande främlingens beqvämlighet. Deras klädedrägt syntes mig också hafva företrädet framför qvinnornas på söderslätt. De bära mörkblå tröjor af fint vadmal, som de sjelfva tillverkat, och som på det sätt äro sydda, att de baktill hafva mycket korta, uppstående skört, och framtill äro

urringade medelst en djup och bred inskärning, i hvilken den fylliga barmen är betäckt af ett fint och hvitt linne. På hufvudet knyta de ett fint, hvitt linkläde, hvaraf en bred flik betäcker nästan hela ryggen. Denna hufvudbonad kallas «klut» och knytes af någon väninna, men brukas merendels blott om söndagarne, eller då egarinnan eljest vill visa sig för främmande. Den förvaras eljest i kistan jemte söndagskläderna.

Till *Engelholm* inreser man öfver en vacker bro, byggd för 10—12 år sedan, och som säges hafva kostat 120,000 daler (20,000 kronor). Hon består på ändarne af massiva, tillhuggna gråstensmurar; öfver sjelfva strömmen är hon af trä, något bågformig, liggande högt öfver vattnet med höga ledstänger vid sidorna. På sidan nedanför bron framflyter floden bred och jemn mellan sköna stränder, beväxta med fur och björk; äfven finnes vid högra sidan, midt för tullhuset, af samma trädslag en lund, kallad «Planteringen», som fortsättes ända till hafvet. Då Linné år 1749 under sin *Skånska Resa* besökte Engelholm, fanns här endast sandåsar, hvilkas förderfvande egenskaper man sökte hämma endast genom att beså dem med sandgräs. I resan talas visst om «planteringar» (sid. 337—339), men då man närmare ser på saken, finner man, att det endast

var med gräsfrö fälten blifvit besådda, för att dämpa flygsanden. Sedan ha dessa fält blifvit besådda med frö af tall och björk. Således hafva de nuvarande härliga lundarne och planteringarna vid Engelholm uppväxt på mindre tid än de 67 år, som ligga mellan Linnés resa 1749 oeh min 1816. Det är svårt att inse, hvarför man icke längesedan begagnat samma medel, för att på Skanörs ljung hämma flygsanden, som spridt sig och förderfvat flere förut bördiga åkerfält *), hvilket ses deraf, att då jorden «rajoleras», och fåran uppkastas en half aln djupt, under sanden träffas svart matjord och stundom deri liggande saker, som förlorats under odlingen.

Engelholm är en liten täck stad, vid Rönneå, nära Skelderviken. Den består af en enda lång gata, omgifven af envåningshus, utom gästgifvaregården, som har två våningar. Torget utgör en grön plan.

Den 24:de April, då jag tidigt på morgonen reste från Engelholm, uppsteg solen strålande klar och syntes lofva en härlig dag. Vägen gick först genom en liten lund, sedan genom byn Rebbel-

---

*) I senare åren har en del af ljungen blifvit planterad af Baron Beckfries, och senast har genom Kyrkoherden i Reng D:r C. J. Collins försorg flere hundrade tunneland af socknens egor blifvit planterade, för hvilket vackra företag efterkommande böra vara honom tacksamma.

berga; ofvanför denna var en den härligaste utsigt tillbaka öfver Skelderviken, der hon utbredde sig i skön, spegeljemn glans. Denna vik, härifrån sedd, omslutes i söder af den i hafvet utlöpande höga landsträckan *Kullaberg*, som ses uppstiga ur hafvet väldig och blå, lik ett tjockt azurfärgadt moln. Sedan under en lång sträcka af vägen ser man berget, men ej hafvet. Derefter far man öfver ett stort och jemnt fält, beströdt med vackra gårdar, dels grundmurade, dels af korsverk byggda. Äfven ser man säteriet *Engeltofta*, hvars ägare majoren Friherre Carl Georg Stjernsvärd odlat detta fält *).

Man har redan på en bro farit öfver Rönneå. Här skall vara obetydligt laxfiske, men den lax, som här fås, skall vara mycket god; detta fiske är ännu icke i år börjadt. Af foglar såg jag här första gången i år *Storspofven (Numenius arquatus)*,

---

*) «År 1794 ärfde han efter sin fader egendomen Engeltofta, som han under loppet af ett par årtionden omskapade från ett under hofveriets börda släpande gods till en mängd efter engelskt mönster anlagda och väl skötta farmer. Genom införandet af ett rationelt cirkulationsbruk, genom användandet af skotska åkerbruksredskap samt engelska och skotska arbetare, bragte han sin egendom inom några år till tiodubbel afkastning, på samma gång han inrättade sitt arbete så, att det äfven kom det allmänna till godo m. m. Genom allt detta delar Stjernsvärd äran med Maclean af skånska landtbrukets höjande till dess nu varande betydenhet.» (Se Hofberg, Sv. Biograf. Lexikon II, sid. 338).

igenkännelig äfven på långt afstånd genom sitt egendomliga, skarpa läte.

På Margretetorp fick jag snart skjuts och begaf mig på väg till Karup, dit jag anlände kl. 12. Vägen från Margretetorp löper uppåt ungefär .$^1/_4$ mil mot den bergsträcka som kallas Hallandsås. Marken synes der beströdd nästan som genom ett stenregn af större och mindre, kantiga och runda kiselstenar, vid sidan hopkastade till en vall, vid hvilken ännu der och hvar ligga snödrifvor. Större bokar stå ensliga här och der vid vägen. Från höjden af denna ås ser den som färdas åt norr, för sista gången under denna resa Skelderviken och Kullaberg.

Derefter far man genom en tät bokskog, der snödrifvor lågo fläcktals strödda kring träden, från hvilkas kronor bofinken och sångtrasten dock redan blandade sina toner till en vacker konsert.

Vägen sluttar sedan nedåt mot norr; der låg snön mer sammanhängande, och jag reste der genom drifvor, uppkastade till 6—8 fots höjd på båda sidor af vägen. Äfven var temperaturen kännbart lägre än på andra sidan af åsen, der man brändes af solstrålarne.

Sedan man kommit kring $^1/_8$ mil nära Karup, blir sluttningen brantare, och ned vid slutet af åsen

står en hög träpåle, som visar gränsen mellan Skåne och Halland.

Från Karup sänker sig landet småningom mot norr, och bakom den resande synes mer och mer höja sig en hög ås från öster till vester; detta är den norra sidan af den $^{1}/_{4}$ mil breda Hallands ås, som han redan öfverfarit. Öfver denna ås stiger aldrig någon näktergal. Han förekommer ännu talrikt på Rönneåns lummiga stränder; men dessa äro hans nordligaste ställen på denna sida af landet.

Snön på högländta ställen gjorde ett eget afbrott mot de gröna kärrdragen, som der och hvar förbiforos.

Innan framkomsten till Laholm var marken temligen slät, beströdd med svartaktig ljung, som under tidernas längd bildat en tunn skorpa af svart mylla, hvilken betäcker den röda sanden.

Sådant är hufvudsakligen landskapet Hallands utseende både söder och norr om Halmstad. Men sådant har det icke alltid varit. Fordom var det beväxt med stora skogar af bok och ek, der många svin gingo i bet och blefvo feta. Detta ses af en berättelse i *Knytlinga Sagan* sid. 198. Der omtalas, att då Danskarna valt Knut till kung öfver hela Danmark, föreslog han att få en och annan ny rättighet af bönderna, men då de nekade dertill och

menade, att de ej ville låta plåga sig mer än de gamla lagarna bjödo, svarade Knut: »Det är bra att J bönder medgifven mig att få af eder hvad lagarna bjuda, men icke mer. J viljen derföre icke heller ha af mig mer än hvad lagarna bjuda; jag vill derför fredlysa min egendom för eder.» Och detta medgåfvo de alla. »Då vill jag,» sade kungen, »förbjuda eder Hallandsfarare att begagna de stora skogar som jag eger, och att der låta edra svin och annan boskap gå i bet.» Bönderna studsade dervid och hade intet svar, ty de sågo att det var dem till ingen nytta att vidare sätta sig emot kungens önskan, emedan konungens skogar sträckte sig igenom hela Halland, der bönderna hade en stor mängd svin, som gingo i bok- och ekskogarne. Bönderna beslöto då att medgifva kungen allt hvad han begärde.

Det är väl knappast möjligt att få veta genom hvilken händelse Halland, efter att ha varit så skogrikt och skönt, kommit i ett till den grad utblottadt tillstånd, att endast ljung betäcker den uselt magra, sandiga jordytan. Min skjutsbonde menade på att skogarne hade måst nedhuggas derföre att röfvare dolde sig i dem. Säkert är, att det utmagrade landskapet ej kan föda sina invånare. De lefva antingen af handarbete: yllna

stickade tröjor och strumpor, som de bära omkring och försälja; eller ock komma unga halländska drängar med plejel (slaga) på axeln och erbjuda sig att tröska hos skånska slättbon *) mot viss betalning i säd eller penningar; eller ock gå de omkring i de skånska bondbyarna som krämare med hvarjehanda handelsvaror, då de sannolikt äro kommissionärer för någon köpman, af hvilken de erhålla sin bestämda procent för försäljningen. Landskapet Halland skulle väl kunna till betydlig del förbättras genom plantering, till att börja med af barrträd och björk; men ingen lär snart komma att tänka derpå.

Laholm var en liten och ful stad; husen små, mest korsverk, täckta med tegel eller halm, och gatorna med stora, kantiga stenar, så lagda, att en resande kan befara att under genomfarten få sitt åkdon sönderbrutet och förderfvadt. Här lär finnas åtskilliga köpmän, men de sades icke hafva andra varor att afyttra än dem, som föras till dem på hjul från Halmstad.

Lagan vältrade sig rytande med gulgrå fradga, under två stenbroar; nedanför dessa fiskades *lax*. Två båtar på hvardera sidan af strömmen roddes

*) Äfven detta har blifvit förändradt, sedan tröskmaskiner blifvit införda och använda.

nedåt med ett nät mellan sig. I detta fångas laxen, som går *emot* strömmen.

Vid Tjärby ser man åter kullerformiga, släta gneismassor, och derefter tager landet åter den ofvannämnda Halländska karakteren. *Trönninge* säges vara den första by i Halland, som har lerjord. Också här utgjorde gatan en liflig, grön gräsplan.

Härefter kommo vi öfver Fyllinge bro, der Svenskarne segrade öfver Danskarne 1676; således samma år som slaget stod vid Lund. Skjutsbonden berättade efter tradition från förfäderna, att Svenskarne hade sitt läger på höjderna vid Vapnö, der de från söder anföllos af Danskarne, som dock efter en häftig strid måste retirera och slutligen duka under. Vid sidan af vägen ser man runda kullar, i hvilka de i striden fallna sades ligga begrafna. Väl må vi kunna skatta oss lyckliga, att dessa blodiga strider med grannar i norr och vester längesedan upphört, och att vi med dem lefva i broderlig sämja.

Halmstad är en liten täck stad med en medelmåttigt god hamn och några förmögna köpmän. Nissaån flyter här bred och jemn i hafvet. Man öfverfar henne på en träbro, från hvilken man åt båda sidor har en härlig utsigt. Till höger ser man den breda, spegelklara floden, som på den

ena stranden är skuggad af vackra alar, på den andra spegla sig deri hus, tillhöriga staden; till venster ser man floden än mer utbreda sig och slutligen försvinna i hafvet. I hamnen ligga flere handelsskepp.

Från Halmstad går vägen uppåt Höklien; till höger ser man den vackra strömmen, hvars sandiga stränder döljas af en planterad ung furuskog, tillhörig Sperlingsholm. Här hade jag tydligt tillfälle att se hvad inflytande hafsluften har på klimatet och växtligheten; ända till en half mil från kusten sågs ännu snö ligga öfverallt.

För första gången såg jag i dag en häger *(Ardea cinerea)*. Han stod i ett litet vatten vid Karup och lurade på fisk.

Vid Qvibille ändrar sig landets utseende. Ljungen synes ej mer; han är gömd af björkar, alar, ekar och bokar. Vid Frölinge är utan tvifvel den vackraste trakten i hela Halland. Från landsvägen fram till gården, som ligger ett litet stycke derifrån, leder en vacker allé. I dess grannskap ser man väl odlade åkerfält. och åtskilliga nyttiga inrättningar äro här anlagda, såsom mjölqvarn, sågqvarn, tegelbruk, humlegård och en vacker trädgård. Skogen, som är fredad och öfver allt vacker, består af björk, al, ek och bok. Egendomens nuvarande inne-

hafvare major Brummer har visat sig vara en utmärkt kunnig och skicklig landtbrukare. Att jag, såsom bekant i familjen, blef gästvänligt emottagen, behöfver knappast nämnas.

Följande växter sågos här för första gången i år i blomma:

Caltha palustris och *Chrysosplenium alternifolium* färgade tufvorna i kärren gula; på sluttningen af åkrarne stod *Equisetum arvense*, och skogen pryddes af hvitsippan *(Anemone nemorosa)*. De foglar, som här sågos för första gången i år, voro svarta och hvita flugsnapparen *(Muscicapa atricapilla)*, *Sylvia trochilus* m. fl. Äfven här, liksom på Hallandsås, väckte Sångtrasten och Bofinken med glad vårsång skogens echo, så att jag tyckte mig i en hast försatt i en zon, helt olik den jag kort förut lemnat.

Den 26 April gjorde jag ett besök i Qvibille kyrka, i hvars södra mur sitter inmurad en runsten; inuti kyrkan finnes af svart marmor ett monument öfver en *Roluf*, som, enligt hvad der står, skänkt till kyrkan åtskilliga hemman, hvilka aldrig skulle få afsöndras derifrån. Dock lära de, enligt hvad man sade mig, redan blifvit derifrån afsöndrade. Huru detta har tillgått lemnas derhän. Ett annat monument är helt och hållet katolskt. Det består i väl skurna figurer af trä, föreställande en

munkkyrka, der Frälsaren föreställes sittande vid altaret och stödjande sig på korset. Framför altaret ligger på knä (som mig syntes) påfven bedjande, och bakom honom står en man, som uppbär släpet af hans mantel. En tredje person håller något som föreställer ett rökelsekar. Bakom dessa stå tre figurer vid en pulpet och sjunga, som det tyckes, helt andäktigt. Alla hafva höga mössor, framtill prydda med ett kors. Vid sidan stå andra med breda runda hattar. Sidorna intagas af de tolf lärjungarne, och öfver det hela ser man Maria med barnet, stående på månen. Mig synes, att detta konststycke borde förvaras i Statens Museum.

Denna trakt är bergig. Öster om Qvibille kyrka synes *Skalberget* vara det högsta. Derifrån kan man räkna åtta kyrkor: Getinge, Rävinge, Eftra, Qvibille, Harplinge, Steninge och ännu två åt söder vid hafvet. Detta ådagalägger att denna trakt är vida mer bebodd än den Halländska slätten, närmare hafvet.

Den 27 april reste jag från Frölinge. I trakten norr om Slöinge står der och hvar en liten skogsdunge. Närmare mot Falkenberg sänker sig marken, och sedan man genomfarit ett högt sandref, ser man landet öfverlupet med brun ljung på

röd sand; således samma Halländska karakter som vi förut omtalat.

Vid inkörseln till *Falkenberg* far man öfver en vacker stenbro med fem hvälfda bro-kar öfver den forsande strömmen, som nedanför bron långsamt och bred flyter ned i hafvet. Man är således nu i Falkenberg, men nästan utan att märka, att man är i en stad. Gatorna äro smala och besvärliga, omgifna af trähus med halmtak och korsverkshus med tegeltak. Rådhuset, det minsta i sitt slag, som jag sett, är timradt, försedt med tegeltak och några små fönster med likaledes små rutor.

Laxfisket i ån drifves här på samma sätt som vid Halmstad, men liksom der hade laxgården blifvit förstörd under islossningstiden. Mellan Falkenberg och Morup sågs för första gången i år en stork *(Ciconia alba);* han stod inne i en by på ett topphugget träd, der han har sitt bo, det nordligaste storkbo i Skandinavien.

Från Falkenberg genom Morup till Warberg är marken af halländsk beskaffenhet. I Morup var gästgifvaregården ovanligt god. Vägen går ej långt från hafvet, öfver hvilket man har en vidsträckt utsigt. Solen stod klar på himlen och kastade sina strålar på den blåa hafsstrimman.

På alla bondgårdar voro halmtak, tvärtemot Leopold v. Buchs yttrande, att de ej finnas längre upp än till Falkenberg *).

Till höger på afstånd följa oss kala bergåsar, betäckta med snö, men der vi foro nära hafvet fans ingen snö. Grön gräsbrodd uppsticker på fuktiga ställen vid vägen, och på vattnet ligga långa gröna gräsblad. Vägen höjer sig öfver en liten ås, och *Warberg*, den lilla täcka staden, ligger tätt framför mig, utan att jag förr varseblifvit honom. Till venster ligger fästningen temligen högt och med murar omgifven. Staden synes regelbunden; husen mest nya, alla tegeltäckta, men en stor del byggda af trä. Torget vackert. Skeppsbron, bakom slottet, är af granitqvadrar. På redden ligga flere smärre fartyg.

Den 28 April vaknade vi vid solens uppgång och fortsatte färden. Trakten från Warberg är dyster. Man far öfver ljunghedar, och vid sidorna har man nakna gråberg. Men från tufvorna uppstiger änglärkan *(Anthus pratensis)* sjungande uppe i luften. Den lilla gården Kloster med sina omgifningar är det vackraste stället här i trakten. Man genomfar en skogslund af ek, och en lång allé af al. Nä-

---

*) Reise durch Norwegen I, sid. 41.

stan vid hvarje gård finnes en liten väderqvarn, ungefär som på Öland. Derefter far man öfver en ström, som framflyter bred med stilla vatten, och man har en vacker utsigt öfver viken, vid hvars innersta bugt det ofvannämnda *Kloster* ligger. Från Åsa gästgifvaregård, som jag fann vara ett sämre ställe, kröker sig vägen mellan kullriga, höga gråstensklippor, bland hvilka der och hvar några usla bondgårdar äro strödda, och der småväxt, mager boskap trånar af hunger bland den torra ljungen och kråkriset. Alla bondhus äro ännu täckta med halm, ehuru åkerbruket är högst uselt, och enligt fleres öfverensstämmande uppgifter sällan gifver öfver 3:dje kornet; stundom fås ej en gång utsädet. Ved finnes icke; till bränsle nyttjas en usel torf, som upptages och tilldanas af kärrens gyttja.

Alla bönder hafva här utseende af sjömän och så äro de klädda: korta, runda jackor, vida långbyxor, halsduken löst knuten, hängande ned på bröstet. Uttalet är också eget; alla ord med bestämd artikel slutas på ra: hästera, kärrera o. s. v.

Öfverallt klagas öfver penningebrist och afstannad handelsrörelse. Allmogens nästan enda inkomst är väfnader af lärft, som de tillverka och sälja i Göteborg eller bära nedåt landet till försäljning. *Kungsbacka* är mycket litet och förtje-

nar knappt namn af stad. Usla gator, små och dåliga hus.

Vägen härifrån förbi *Kärra* till Göteborg går öfver kala gråa bergssträckor, alltid kullriga, men stundom brustna. I senare fallet är marken beströdd med oräkneliga block. Högst uppe på de höga klipporna ser man stundom uthungrade boskapsdjur stå och sträcka sig ut öfver branten af det svindlande djupet, för att nå ett uselt bete.

Mellan bergen äro jemna fält, som här börja att blifva odlade i norra delen af landskapet. Vid foten af bergen träffas stundom asp eller al. Små bondbyar ser man äfven der och hvar, och stundom ser man taket af en kyrka sticka upp öfver den gråa gneisklippan.

Kärra är den närmsta stationen till Göteborg. Redan ¹/₄ mil förut hade man kommit ut ur Halland; en gammal träpåle med ett krönt lejonhufvud var länsmärket. På den tilltagande dyrheten märker man, att man närmar sig en stor handelsstad.

Göteborg är en mycket välbyggd stad; de flesta husen nya, alla murade af tegel, som brännes vid staden. På somliga äro altaner och vackert tillhuggna pelare af skotsk sandsten. Husen syntes mig i allmänhet ej vara så höga som i Köpenhamn, men merendels nyare och vackrare. Kanaler korsa

staden i flere rigtningar. Svenska kyrkan är en stor byggnad, alldeles ny, uppförd af sten med pelare af skotsk sandsten och grundmurarne af huggen granit. Gatorna i Göteborg äro ungefärligen som de i Stockholm; ej så goda som de i Köpenhamn. Hvad jag både här och i Stockholm saknar äro de beqväma Köpenhamnska trottoarerna, som i en stor stad med mycken rörelse skydda fotgängaren från att blifva öfverkörd; äfven kan man på dem gå torrskodd, då smutsen på gatan är uppblött. Detta tyckte jag mig kunna hafva väntat i en rik och vacker handelsstad. Man påstår att rörelsen i Göteborg för närvarande är ovanligt ringa.

Den förste som jag här besökte var Professor Wingård, Sekreterare i Vetenskaps Societeten, en fin, artig man. utmärkt genom lärdom och snille. På eftermiddagen besågos Vetenskaps Societetens samlingar, som visades mig af Magister Tranæus. En mineralsamling, köpt på auktion efter D:r Ekman för 800 *) rdr, synes mig ej vara af synnerligt värde; stufferna äro merendels små och dåliga, de flesta allmänna, t. ex. bergkrystall, dubbelspat, jern från Elba, sandsten från Fontainebleau o. s. v. De lågo hopkastade i ett skåp utan ord-

*) Nu 1878 motsvarande minst 3000 kronor.

ning. Mig syntes att om Societeten lemnat hälften af nämnda summa till respenningar åt en vetgirig ung man, så hade han derför kunnat skaffa Societeten en i alla afseenden värdefullare samling *).

Societeten hade äfven en samling af fossila fiskar från *Monte Bolca* af samma slag, som finnas i Lunds Museum. Någon zoolog fans icke i Göteborg; ett par praktiserande läkare hade samlat en del af de fiskar, som förekomma i Kattegat. Apologisten Bismarck sades vara botanist, men jag träffade honom icke.

Äfven skolrummen besågos; det största är genom skranker afdeladt i fem klasser, hvaraf den ena är s. k. scribarum. Gymnasii Auditorium är temligen stort. Bibliotheket, som jag äfven besökte, eger omkring 3000 volumer, enligt uppgift af Tranæus. Gymnasisterna syntes mig vara hyggliga ynglingar.

Från *Observatorium* har man en skön utsigt öfver staden med dess förstäder, citadell, Masthugget, Göta elf, skepp i hamnen och sjelfva hafvet.

---

*) Men sådant var den tiden, tyvärr, ännu icke brukligt. Äfven riksdagarne gåfvo sällan eller aldrig reseanslag. Först i senare åren hafva vederbörande i detta afseende blifvit frikostiga. För dem som nu ha lust att göra vetenskapliga resor, finnas anslag både af staten och enskilda; sådana funnos icke för 60 år sedan.

Ett nytt theaterhus bygges. På den gamla theatern uppfördes förliden afton Gustaf Wasa, och som jag tyckte, mycket bra.

Efter några dagars vistelse i Göteborg, träffade jag Öfverdirektör Sorbon, som gjort naturvetenskaperna stora tjenster genom att åtaga sig att mottaga och afsända remisser från en ort till en annan, äfven till aflägsna verldsdelar. Nu erbjöd han sig sjelfmant, att vara min kommissionär i Göteborg med allt hvad jag ville sända till honom eller gifva honom i uppdrag att uträtta. Utan min anmodan hade han nu på börsen skaffat mig åtskilliga bref till personer i Norge, som han ansåg kunna blifva mig nyttiga under resan. Sedan vi spisat middag tillsammans, följde han mig till D:r Alfort, som nyligen hemkommit från Indierna, hvilka han besökt som läkare på ett fartyg. Han hade hemfört en hel hop lefvande foglar, deribland ett par papegojor *(Psittacus canus)*, stora som domherren. Dessa äfven som en *Loxia* och en *Fringilla* beskref jag i mina anteckningar. Han hade äfven en lefvande Kameleont, som satt på en käpp i ett fönster, trög och dum, emedan det ej var solsken, sade D:r A. Han födde sin Kameleont med kakerlackor, som hemtades från bagerierna. D:r A. försäkrade att man lätt kunde förvara växtfrön under lång tid och

föra dem till mycket aflägsna orter om man lade dem i salt och slog derpå vatten.

Under uppehållet i Göteborg hade jag nöjet bevista flere bjudningar och fann sällskapstonen mycket angenäm. Efter middagsmåltiden, som alltid utmärktes genom förträflliga viner, trakterades vanligtvis af frun eller dottern i huset med musik på piano och med sång, stundom af folkvisor, dem jag för min del bäst tycker om och förstår. Vid soiréerna roade man sig med kortspel, och jag tyckte mig finna att damerna voro lika så mycket roade deraf som herrarne. Man spelade hög point. Kl. 1/2 11 satte man sig att supera, efter att man förut på qvällen druckit the.

De unga grossörernas klädedrägt syntes mig mest närma sig engelsmännens. En kulört rock med *en* rad knappar, eller en frack, hvars skört äro så långa, att de nästan stöta mot hälarne; mycket ljusa pantalonger, som räcka ner till de skobeklädda fötterna; håret temligen långt, hatten böjd bakåt, och en mängd guldpitschafter i en lång urkedja är modernaste kavaljersdrägten. Hvad dialekten beträffar förekom han mig mer tonfull och vacker än den Halländska och något närmande sig den Stockholmska.

Göteborgarne äro allmänt kända för frikostighet och välgörenhet, och de förtjena dessa loford i hög

grad. Ingenstädes får en nödlidande så kraftigt understöd som hos dem. Någon gång har jag hört Göteborg benämnas *lilla Amsterdam*. Sedligheten lär här stå högre än i en del andra stora städer. Äfven synes mig allmogen kring Göteborg ej vara så stursk och ohöflig mot resande, som t. ex. då man närmar sig Stockholm.

Magister Tranæus upplifvade hos mig minnet af en berättelse, som jag för länge sedan hört om *Sjöormen*. Han berättade, att för några år sedan, kring 1810, visade sig ett dylikt sjödjur utanför kusten från Uddevalla till Strömstad. Flere fiskare hade sett detsamma, men berättelserna derom förlöjligades i tidningarne. Emellertid hade Tranæus skrifvit till en vän i Uddevalla, som försäkrade honom, att saken egde sin fulla rigtighet.

Sedan jag nu från flere håll fått nästan fullt öfverensstämmande berättelser om detta underliga hafsdjur, som under en lång följd af år, då och då skall ha visat sig, synes det mig som om saken förtjenade uppmärksamhet och noggrann undersökning af någon sakkunnig och skarpsinnig man, om en sådan kunde få underrättelse när en hafsorm sades visa sig. Att saken icke tillfredsställande förklaras genom «Springare», som man menat, har den

lärde ichtyologen professor Reinhardt i Köpenhamn genom upplysande fakta öfvertygat mig.

Anmärkningsvärdt är, att det är blott i en viss trakt af hafvet, nämligen i Atlantiska oceanen mellan Skandinavien och Amerika, som detta hafsdjur säges ha blifvit sedt. Fiskarena vid Frankrikes, Spaniens och Italiens m. fl. kuster äro utan tvifvel lika så vidskepliga som fiskarena vid Norges och Amerikas kuster; men de förra hafva aldrig, så vidt jag vet, berättat att de sett någon hafsorm. Man har velat förklara saken på många fantastiska sätt, det ena öfverdrifnare än det andra. Någon har velat förklara det så, att på oceanens djup mellan begge verldsdelarne, lefver ett antediluvianskt djur, hvilket, liksom nästan alla sådana, är af kolossal storlek, och att det der, på de största djupen, lefver af fiskar och andra hafsdjur och blott sällan, men då under varma sommardagar, visar sig öfver hafsytan.

Den 1 Maj lemnade jag Göteborg för att fortsätta resan till Norge. Jag for ut ett stycke samma väg som jag kommit in. Äfven här for jag genom en täck förstad. Öfver en bro passerar man Gamla Stadens å, som har vackra stränder, beväxta med al. Längre fram far man förbi ett prydligt landställe, *Lerje*, tillhörigt Herr Lorange; det

har vackra planteringar af fur och larix, äfven en lund af al och småbokar.

Vägen löper här mellan Göta elf till venster och en bergskedja till höger. *Steke* är ett vackert landtställe med en prägtig trädgård. Foten af den gråa bergskedjan är här beväxt med alar, mellan hvilka en grön gräsmatta, prydd med hvita anemoner, utbreder sig i ungdomlig prakt. Till venster framflyter den breda och jemna elfven, i hvars yta spegla sig mindre fartyg kommande från Edet, lastade med gran- och tallved. Det hela erbjuder en vacker anblick.

Kungelf, som är en liten stad, sågs till venster, och öfver honom resa sig ännu ruiner af vallar och torn efter den gamla *Bohusfästningen*. Från *Lahalls* gästgifvaregård fortsättes bergskedjan till höger; $^{1}/_{4}$ mil derifrån finnes i berget en rund urgröpning med en djup, rund håla, som bönderna kalla *jättegryta*. Öfver denna finnes en mindre af samma form. Dessa jättegrytors tillkomst kan knappast förklaras på annat sätt än att der funnits en fjellström, som med fart kastat sig ned och medelst en och annan smärre sten ursvarfvat jättegrytan i bergshällen. Men då måste stället hafva haft ett helt annat utseende än nu, ty nu finnes hvarken öfver eller under jättegrytan det minsta märke efter någon ström. I sidorna af landsvägsgropen ser man

fossila ostronskal, lemningar af en forntida ostronbädd. På andra sidan af elfven var en bokskog, dock ej af särdeles stora träd. Al, ask och något litet ek är det tarfliga af skog som här finnes. Någon gång ser man små gröna tallar pryda kullarne, och enbuskar synas här hafva intagit ljungens plats.

Edet den 2 Maj. Från Katleberg for jag ungefär $^5/_4$ mil längs dalen, i hvilken Götaelf framgår. Trakten är här skoglös, och åkerbruk drifves. Nu infaller här såningstiden; utsädet är mest hafre, korn, bönor och litet råg.

Vid *Kärra* höjer sig marken; man far öfver berg och dalar, som äro beväxta med skog af al och ek, derefter af fur och gran, och strax är mer lif och rörelse i naturen: sångtrasten, bofinken och flere Sylvior förena sina toner till en skön konsert. Vid Hanström finnas i mängd stora ekar. Närmare Edet sänker sig åter marken. Edet liknar en liten stad och har flere vackra hus. Det säges hafva sökt, men ännu icke erhållit stadsprivilegier. En af de närvarande slussarne säges vara byggd på 1600-talet, men portarna äro kring 20 år gamla. Elfven bildar här ett vattenfall, och laxfisket, som vid denna årstid tager sin början, skall vara mycket gifvande. Deraf lemnas en lågt beräknad afgift, som likväl år-

ligen lär uppgå till 2000 rdr, hvaraf staten skall hafva en tredjedel och Göteborgs stad två tredjedelar. Detta laxfiske gifver lif och rörelse åt stället, och skaffar välmåga åt många. Husen äro här täckta med tegel, utom uthusen och de fattigas kojor, hvilka alla äro täckta med halm eller säf från Elfven. Ofta är det således ej bevis på vinstgifvande åkerbruk, utan på fattigdom, att husen äro täckta med halm.

Från *Fors* till *Gerdhem* löper vägen öfver berg, beväxta med fur och gran. Uppe mellan bergen till höger ligger en sjö, *Trehörningen*, omgifven af höga kullar och ännu till en del belagd med is. I skogen och vid vägen ligger snö. Rödhakesångaren, löfsångaren och trädlärkan höras sjunga.

Sedan man passerat Gerdhem, blir landet mer lågt och slätt; i stället för de hittills förekommande låga, rundslipade granitkullarna, börja vid Gerdhem basaltklippor, hvaraf stora block ligga strödda öfver allt och tilltaga ju mer man närmar sig *Hunneberg*, som man nu har i öster framför sig. Det synes långt, temligen skogigt, men jemnt. Hullsjön ligger mellan mig och berget. På Hunneberg ser man Tunhems kyrka. Vägen, som är beströdd med block af basalt och öfvergångskalksten, i hvilka senare sitta stora trilobiter och orthoceratiter, krö-ker sig nu och löper mot *Trollhättan*, ett verk af

förvånande storhet, antingen det betraktas som ett verk af naturen eller konsten. Den förra är här besegrad af den senare.

Först se vi här åtskilliga hus, strödda pä klipporna: sågverk med flera klingor, samt andra industriella inrättningar; dessa gå vi förbi. Det första vattenfall, vi möta, då vi följa floden nedåt, är *Toppöfallet.* Här nedstörtar sig strömmen med hvit fradga och rök, rysligt dånande mellan granitklipporna; jorden tyckes gunga under ens fötter, och ur djupet af katarakten vrålar den vredgade floden. Längre fram nedåt floden är en uttorkad jättegryta, i hvilken på sidan af klippan stå med inhuggna bokstäfver åtskilliga kungliga namn. och årtal då de blifvit inhuggna, t. ex. Adolf Fredrik och Louisa Ulrika 1754 den 9 Aug.; Gustaf III 1772 $^{27}/_{11}$; Carl 1777 $^{17}/_{7}$; Gustaf IV Adolf; Hertig Carl 30 Juli 1793 — jemte namn tillhöriga sviten. Till venster om denna jättegryta är det s. k. *Helvetesfallet*, som kastar sig skummande och med förfärligt dån utför en lodrät klippvägg; det är högt, men ej af stort omfång. För att gifva resanden ett eget slags skådespel, släpar man stockar fram till branten och låter dem fara ned med forsen, på hvars botten de nedfalla med ett hastigt buller, likt ett skott.

Längre ned till höger om kanalen är *Dockan*, en stor dam som är kringbyggd med granitmurar; i denna repareras fartyg. Nu ligga här sju stycken, de flesta däckade. På marken sågs här ligga en hop qvarts, här kallad *kattsten;* han sades komma från ett berg i skogen och föras till ett glasbruk vid Göteborg.

Från Trollhättan gingo vi genom en skog till slussarne. Nedanför gångstigen, från en der upprättad altan, ser man strömmen uppför och alla de fradgande vattenfallen, hvilkas dån man ännu hör. På afstånd ses Hunneberg; på sidorna af strömmen höga, gråa klippor, till en del betäckta med barrskog. Det är ett vackert ställe, der kanalen utgår ur elfven. Kanalen som är på båda sidor omgifven af perpendikulära stenmurar, är 1/4 mil lång, jemn och bred med åtta slussar, af hvilka den öfverste ligger 150 fot högre än den siste och nederste. Det är genom dessa som fartygen ledas från den högt liggande elfven förbi vattenfallen ned i den ända till hafvet jemna delen af Göta elf. Närmast elfven äro fyra slussar temligen nära hvarandra. Den femte slussen kallas *Höga Berget;* den sjette har man huggit genom en hög gråstensklippa — ett verkligt jätteföretag. Här vandrade jag fram i lutande ställning; öfver hufvudet hängde väldiga

och hotande klippor, under fötterna var ett svindlande djup. Derefter passerades sjunde och åttonde slussen. Kanalen löper här i vest-nord-vestlig rigtning.

Från Trollhättan reste jag samma väg tillbaka kring 1/2 mil. På vägen, som var ganska usel, hade man kastat skifferstycken, som sågo ut som alunskiffer och innehöllo de största trilobiter, som jag någonsin sett. Skiffern var bruten vid Hunneberg, hvarest han lär begagnas att dermed bränna kalken. Marken är här mager och säges sällan gifva mer än tredje kornet efter utsädet. Vid Gäddebäck, der man ännu hör bullret från Trollhättan, far man öfver den breda elfven på en färja, hvarefter landets utseende blir ett annat. Marken är bevuxen med tall- och granskog; basaltklipporna ha försvunnit.

Längre fram förändrade sig åter landets utseende och antog en äkta Halländsk karakter: ljungbeväxta tufvor och låga gråstensklippor. Aftonen var redan långt framskriden, då jag kom fram till *Almås*. Der voro två bönder gästgifvare, vexelvis hvardera en vecka. Vi bultade på hos den som för veckan hade embetet; han lät svara att han hade intet rum, ty der hade redan kommit en resande. Den andre svarade att det ej var hans tur. Här stod jag

nu sent i qvällen, midt på gatan der jag hade utsigt att få passera natten.

Genom böner och sannolikt ännu mer genom löftet om god betalning, öppnade omsider den sistnämnde dörren, och jag fick en usel säng, nästan utan sängkläder, deri jag sof dåligt, mest plågad af köld. Klockan 4 stod jag upp och var nästan lika trött som då jag lade mig. Räkningen var, såsom vanligt är, i samma mån dryg som trakteringen varit usel. Vägen härifrån gick genom en furuskog, der en ofantlig mängd björktrastar funnos och häckade i trädkronorna. Orren spelade nu på morgonen, och ett stort antal sångfoglar läto höra sina melodier.

Herrestad d. 3 Maj. Vi hafva rest ut genom *Uddevalla*, en liten, men täck stad med de flesta husen nya och murade af tegel. På ett berg midt i staden syntes en hög, fyrkantig stenbyggnad. Staden omgifves af gråa klippor. Gatorna, belagda med små, men jemna stenar, äro de bästa stengator jag träffat i någon småstad. Från norra sidan har man utsigt öfver staden och en del af viken som der löper in mellan gråa klippor, dels nakna, dels beväxta med fur och gran. Bakom dessa ligga fartyg i skydd för stormen.

Jag har nu åter genomrest en genom landets höjning uttorkad skärgård. Bland gruset på vägen

lågo i mängd förvittrade ostronskal; men hela berg af snäckskal, som här skola finnas, har jag icke sett. De ligga söder om staden, men jag kom från Trollhättan.

Här såg jag ännu *Columba palumbus* och åtskilliga andra foglar. En hare som sågs i skogen var ännu helt hvit, också ligger snö ännu allestädes i skogen.

Boningshusen här äro af trä och äfven hos bönderna stundom med två våningar och gulmålade.

Växtligheten har märkligt utvecklat sig sedan jag reste från Lund, oaktadt ingen enda regndroppe fallit under hela denna tid; dock synas ängarna gröna och rågåkrarne pråla med en liflig grönska. Det är i dag kallt och mulet; måhända kommer snart ett af landtmannen ifrigt efterlängtadt regn.

På vägen till *Quistrum* far man öfver så branta backar och djupa dälder, att jag förr ingenstädes sett något dylikt. Det är ständigt backe upp och backe ned. De höga klipporna ha strött omkring sig väldiga block, som på något afstånd likna ofantliga byggnadsruiner.

Vid den sista backen nedåt stod slaget mot Danskarnes norska armé 1788. Dessa skola hafva haft 10,000 man och Svenskarne blott 750, enligt min skjutsbondes uppgift, som också synes öfver-

ensstämma med verkliga förhållandet. Vi veta af Historien, att norska arméen, under befäl af Prinsen af Hessen, inryckte öfver svenska gränsen den 24 Sept. 1788, och att svenska öfversten Tranefält kapitulerade vid Qvistrum den 29 Sept. med sin korps af 6—7000 man och 10 kanoner till förutnämnde prins af Hessen. Följande dagen, den 30 Sept., intogs Uddevalla af Danskarne, och Venersborg den 3 Oct.

Emellertid hade Gustaf III i tysthet rest från sina arméer, som stodo mot Ryssarne i Finland, och anlände till Göteborg om aftonen den 3 Oct.

Prinsen af Hessen, som hade sitt högqvarter på sätesgården Ström vid lilla Edet, lät genom sin generaladjutant uppfordra Göteborg den 6 Oct., men denna uppfordring blef af Gustaf III sjelf med afslag besvarad. Derefter, den 9 Oct., slöts en vapenhvila mellan Gustaf den III och prinsen af Hessen. Detta stillestånd förnyades den 5 Nov., hvarunder norska arméen påskyndade sin återmarsch, så att d. 12 Nov. alla dertill hörande trupper redan voro inom norska gränsen.

Från Qvistrum reste jag öfver en bred elf, i hvilken sades vara ett godt laxfiske. Derefter går vägen uppåt, och landets utseende förändras; skogen försvinner, marken blir lerartad.

Åkerbruket säges vara temligen godt. Skjutsbonden omtalade, att han förlidet år fått 3 tunnor himmelskorn (?) efter 1 skäppas utsäde — således 18:de kornet.

Klipporna äro lägre och likna mer kullar än vid Qvistrum. Närmare *Svarteborg* höja sig de kala bergen något mera.

Vägen till *Rabalshed* löper äfven uppåt mellan kala berg. Till höger ligger en sjö, *Aspen*, omgifven af klippor, och ännu belagd med is, som endast vid bräddarne är upptinad.

Vid afresan från Qvistrum (den 3 Maj) började det småregna. Detta var således det första regn som fallit sedan jag den 23 April reste från Lund.

I Svartebro likasom vid Almås voro bönderna skiftesvis gästgifvare, derför var det äfven här illa ställdt för resande; ju flera gästgifvarne äro, desto sämre hålla de gästgifveriet. Ingen har något enskildt rum för en resande.

Äfven i Rabalshed voro två bönder gästgifvare. Der hölls ting och en mängd bönder voro församlade. Bränvinsflaskan satte alla munnar i förfärlig verksamhet; dialekten var sjungande och besynnerlig. Både män och qvinnor voro i allmänhet fula och männen sjömanslikt klädda.

Bland foglar iakttogos: *Anthus pratensis*, i stort antal, *Alauda arvensis*, *Saxicola oenanthe*, *Motacilla alba*, *Sylvia trochilus*. Rödhakesångaren *(Sylv. rubecula)* sitter på spetsen af grantoppen och sjunger sin vemodigt sköna melodi. Orren spelar.

Tanum den 4 Maj. Vägen hit lopp öfver bruna ljunghedar med gråa granitkullar — en ful och hemsk trakt.

Jag visste att i Tanum bodde Prosten Theol. D:r Brunius, som hade en son, hvilken likasom jag var lärare vid universitetet i Lund; jag beslöt derför att göra honom ett besök. Också blef jag strax vänligt och gästfritt mottagen. Doktor B. är en vördnadsvärd lärd man, som i egenskap af skeppsprest företagit resor till Indierna.

Efter middagen gjorde jag en promenad, åtföljd af den ene sonen, för att bese trakten.

Man fann genast att ett godt odlingsarbete, äfven i dessa magra trakter, kan alstra bördighet och välmåga. Få boställen lära vara så väl skötta som detta. Afkastningen af prestgårdens åkerjord skall vara 600 tunnor säd. Äfven hvete och råg odlas. — Bohuslän lär årligen frambringa mer säd än det behöfver. Genom regeringens visa foranstaltande skall allmogen få afsatt sin spanmål till bestämdt pris. Härigenom uppmuntras åkerbruket.

D:r Brunius har äfven en landtegendom, Mjölkeröd (3/4 mil från Tanum), som isynnerhet varit föremål för Doktorinnans odlingsverksamhet. Jag blef der öfverraskad af att se en trädgård, som i skönhet och nytta syntes mig täfla med de bättre i Skåne. Det var oväntadt att under en så hög breddgrad mot norden finna en sådan mängd af äppleträd, vinbärs-, krusbärs-, berberis- och hasselbuskar — allt i det bästa skick. Äfven vinstocken bar här (under glas) mogna drufvor. Sparrissängar sågos också. Detta allt skall utan tvifvel länge blifva ett minne af den aktningsvärda och förträffliga frun, som anlagt och vårdat detsamma.

På en platt granitklippa såg jag en märkvärdig *jättegryta*. Hon låg högre än omgifningarne åt hvarje sida. Hon kan således ej ha blifvit urgräfd af någon nedstörtande fjellström; men huru hon blifvit så utsvarfvad, som hon är, lemnas derhän. Jag vill blott tillägga att hon är 3 1/2 aln djup, 1 1/2 tvärt öfver öppningen och utvidgad nedåt.

Vi seglade ut, unge Herr Brunius och jag, för att fiska ostron i skärgården. De fångas med tång på ett betydligt djup. De indelas i *sandostron* och *bergostron*; de senare, som sitta fast vid klippan, äro de bästa. Ofta har jag spisat ostron, men aldrig ha de smakat så väl som de, hvilka jag här öpp-

nade och förtärde, så snart de kommit upp från hafsbottnen.

Vid denna kust är det lätt att inse, att vattnet fordom stått 60—100 fot högre än nu; ty till nämnda höjd öfver nu varande hafsyta finnes i horisontelt läge en mergelrand, bestående af snäckskal, med ostron och andra ännu i hafvet förekommande snäckor. Det är dock icke vattnet som sänkt sig, utan landet som höjt sig.

Med undantag af den förbättring som odlingen åstadkommit, är hela trakten här mycket ful. Gråa, nakna, alltid kullrigt slipade klippor möta ögat hvar man ser; endast från toppen af de högsta upptäcker man der och hvar bördiga dalar och vid klippornas fot lummiga träd, som likväl icke hinna någon betydlig höjd. Dessa klippor hafva dock icke alltid varit så kala. Det gladde mig mycket, att der uppe bland myrar och ljungslätter på flere ställen träffa lemningar efter förmultnade trästubbar och kullfallna stammar. Men de måste med uppmärksamhet sökas, ty de äro mestadels sönderfallna till jord. Omkretsen af stubben utmärkes genom barken, som längre än veden motstått förruttnelsen. I detta skick träffade jag barken af tallar på flere ställen, och framför mig ligger ett stycke af en stor ekstubbe, som jag tog med mig. Stammar af rutt-

nade träd skola hafva blifvit uppgräfda på flere ställen i myrarna. Således är det ej hafsvinden (som v. Buch påstår), som hindrar skog att växa; skogen har af en eller annan orsak blifvit utrotad, kanske under vikingatiden, och då har utan allt tvifvel vattnet stigit vida högre upp mellan bergen än nu. Bland annat finnes på prestgårdens egor en klippa, på hvilken 3 fartyg äro inristade; *nu* liggande mycket högt öfver marken, låg denna klippa, då inristningarna gjordes, utan tvifvel föga högre än ytan af fjärden, på hvilken man seglade i båt. Jag har redan förut angifvit, att det icke är vattnet som sjunkit, men landet som höjt sig.

På många af dessa klippor ligga öfverst på höjden sammankastade hopar af större och mindre stenar. Sådana träffar man äfven kring Mälarens stränder (t. ex. vid Hallunda). På de Bohusländska ligger en bred sten, med underlägg af flere mindre, och på den är stenhopen kastad. Somliga tro, att här varit vikingars begrafningsplatser, andra att de på detta sätt samlat stenhopar för att slunga dem ned på sina fiender. Sannolikt är intetdera den rätta förklaringen.

I dälderna är jordmånen merendels blålera och då denna är blandad med den omnämnda snäckmergeln, är den ypperlig för jordbruket. Afkast-

ningen af korn säges vanligen vara 5:te—6:te, men af råg 12:te—20:de, ja någon gång 33:dje kornet.

Af foglar sågos i öfversta Bohuslän ännu de samma som i Skåne. Af däggdjur skall vargen finnas i mängd och derför har man här, likasom på Dal och i en del af Vestergötland, en ovanligt stor race af hundar, som man kallar fä-hundar, emedan man dresserar dem till att gå vall med boskapen. För att skydda dem mot vargens bett, sätter man en bred, utåt taggig jernring kring deras hals. Denna hundrace är from och snäll och biter aldrig menniskor. Björn fås ej sällan; äfvensom Gräflingen *(Meles taxus)*. — Af Lodjur, som här kallas Gjöpe, på norska Gaupe, säges det finnas tre arter; men säkert är det blott köns- och åldersförändringar af samma djurart.

Vestgård i Norge den 7 Maj. Vid Tanum är marken af temligen Halländsk beskaffenhet utom på ett och annat ställe der odlingen gifvit åt landskapet ett mera bördigt utseende. Fram mot Skälleröd börja klipporna beströs med låg barrskog. Detta tilltager sedermera. Emellan Eist och Hogdal höja sig bergen, dalarne blifva djupare, och snart visar sig den vilda nordiska naturen i all sin rysliga storhet. Vägen löper här längs en dal; gråa klippor resa sig nästan lodrätt vid båda sidor till

en hotande höjd, de tallar hvarmed de till en del äro betäckta synas särdeles små mot dessa jättemassor. Långa istappar hängde ned åt bergets sidor; tjock is låg i dag bittida på vattnet. Här såg jag första gången en lefvande *Turdus torquatus.*

Genom skogar, der huggen ved låg uppstaplad, som skulle transporteras till Göteborg och Marstrand, kommo vi omsider upp på höjden af Svinesunds backar. Der hade vi en härlig utsigt öfver blånande klippor, mellan hvilka elfven synes på flera ställen djupt ned under ens fötter. Vägen är här den brantaste, jag hittills passerat. På svenska sidan vid Svinesund måste jag in på ett slags gränskontor, der mitt pass mot en liten afgift blef påtecknadt. Endast ett smalt vatten skilde mig således nu från Norge.

Vi sattes på en färja öfver sundet. På båda sidor resa sig höga berg, liksom trotsande hvarandra såsom fordom deras invånare. Framkommen till norska stranden, steg jag i land vid ett snyggt hus, från hvilket en medelålders man kom ut och tog emot mig med en handtryckning och ett vänligt *välkommen!* Jag gick in för att åter låta påskrifva mitt pass. I rummet sutto en ung flicka och ett äldre fruntimmer vid ett bord och arbetade; en ung officer gick på golfvet. Man

helsade mig vänligt och bad mig artigt sitta. Den unga flickan tog fram flaska, glas och en sockerdosa, satte dem på en bricka, fyllde glasen och bjöd mig och löjtnanten dricka. Det hela gjorde på mig ett godt intryck, och jag fick känslan af att med en sådan början kunde min resa icke annat än gå lyckligt.

Detta förträffliga omen höll dock icke länge hvad det lofvat. Framkommen till Vestgård, ville jag intaga förfriskning, men ingenting kunde fås utom några ägg. Stället säges förr ha varit förträffligt, men är nu uselt. En pratsjuk bondgumma inne i stugan besvärade mig allt jemt med sina frågor. Länge måste jag vänta på skjuts; ändtligen kom han och med honom som körsven en tjugofyraårig soldat vid Bergenhus Regemente. Han politiserade och skröt hela vägen om Norrmännens tapperhet i kriget med Sverige. Äfven skröt han med sin häst, och likväl voro vi 2¹/₂ timme på en mil.

Åbyggnaderna vid vägen voro vackra. Från en höjd sågo vi Fredrikshall och floden; upp öfver staden syntes fästningen. Min soldat glömde ej att göra mig uppmärksam på den långa rad af runda kullar, der han sade att de slagne svenskarne ligga begrafna.

Hvarje Svensk minnes med sorg och grämelse huru det tillgick, sedan konung Carl XII blifvit

skjuten, huru arméen blef lemnad utan vård, och provianten utkastad i fjorden samt manskapet med ens afskedadt. Utan sold och utan proviant omkommo soldaterna af hunger och elände. Orsaken till denna stora olycka anses af somliga vara tanklöshet, af andra en infam beräkning att utplåna allt hvad kung Carl gjort och velat göra, om han ej då blifvit dödad.

Fästningen Fredrikssten besöktes. Han ligger ganska högt på en granitklippa. Vägen dit upp löper till dels i zigzag. Skildtvakten rapporterade mig till vakthafvande löjtnanten, denne till kommendanten och derefter kom jag in. Från fästningen är en skön utsigt öfver staden. På gatorna tyckas pygméer vandra, och min fot är högre än spetsen af kyrkans torn. Åt ett håll ser man Iddefjorden med en mängd större handelsfartyg; de löpa ut och in vid Svinesund; på en udde ligga uppstaplade en mängd bräder, som skola föras kring Europa; i fjorden synas klippor bevuxna med barrskog; öfver fjorden blånande berg; sockerbruket, en skön byggnad, ligger vid sidan af fjorden.

Vi vandrade genom fästningen till dess östra sida. På omkring 500 alnar från öfra vattnet, på en jemn plats, är upprest ett litet fyrkantigt monument af sten, kring $2^1/_2$ aln högt. På den mot

fästningen vända sidan står: Carl XII i Beleiringen mod Friederikssten d. 30 nov. år 1718. Omkring detsamma voro planterade några buskväxter. Jag fick sedan höra, att den minnesvård som svenska arméen bekostat ännu icke blifvit uppsatt. Det nu varande lilla monumentet är rest af Norrmännen.

Från Tanum började dialekten blifva mer och mer norsk.

Fredrikshall den 8 Maj. Jag gick ut för att bese staden. Nästan alla husen äro af trä och bestå af två våningar. På den sidan som vänder inåt gården är på öfra våningen en öppen gång (svalen) längs åt huset; taket hänger ut öfver denna gång, så att intet regn faller derpå.

Slottet ligger öster om staden och synes nästan hänga öfver densamma. Vester om staden inlöper fjorden. Genom en lång bro af grus och sten delas han i två delar. Vid norra sidan är det grundt. vid södra ligga stora skepp intill bron. Nu ligga här 12—14 skepp, alla handelsskepp hemma i Fredrikshall. De göra sig nu färdiga: ett repareras, två lasta bräder för att gå till Frankrike. Vid bron stodo flere qvarnstenar af det slag som man kallar sjelfhackor; de äro glimmerskiffer med tätt insprängda små granater. De sades komma från

Trondhjem. Vid Lund finnas stundom små stycken af samma stenart.

De flesta berg kring staden äro nakna, endast glest beväxta med små barrträd. Genom staden löper en flod, utan fall, men med temligen snabbt lopp. I Fredrikshall förekom mig att allt hvad en resande behöfde köpa var dyrare än jag annorstä- erfarit.

Guslund den 9 Maj. Landets utseende var här ungefär som förut; mellan klipporna, som merendels voro klädda med låg barrskog, växte enris. Träkojor stodo der och hvar. Nordanvinden blåste skarpt mot oss; det hade frusit hårdt, tjock is låg på vattnet. Foglarne sutto med upp-pösta fjädrar och skylde sig för blåsten; ingen lärka drillade i luften. Man klagar allmänt öfver kölden och försäkrar, att det ej varit så kallt här i mannaminne. Oräkneliga skaror af björktrasten (*Turdus pilaris*) sågos på åkrarna.

I Sverige klagades allmänt öfver penningebrist; här i Norge klagar ingen deröfver.

Bland allmogen äro namnen Kisti, Ole, Anders m. fl. allmänna. Bland fruntimren här såg jag sällan någon vacker. Deras klädedrägt i hvardagslag består af verken med breda ränder, och på hufvudet bära de en mössa, under hvilken de likväl ej upp-

stoppa håret, som bruket är i Halland. De äldre fruntimren begagna stöflar, de yngre skor. — Husen, hvilka äro af trä, äro täckta med bräder eller tegel. Inomhus är platt loft, jernkakelugn, väf, hörnskåp, klocka i högt fodral — allt som i bondstugorna i Skåne.

Haraldsstadt den 9 Maj. Landets utseende som förut: klippor, barrträd, enbuskar. Vid färjstaden Sanne möter man en elf, som kommer från Glommen; man blir satt öfver på en färja. Alla elfvar i södra Norge växa allra störst vid midsommarstiden och äro då stundom svåra att öfverfara. Der denna elfvens sidor äro nedrasade ses marken vara blålera, således ganska god för odling. Här ser man Sarpenfossen, som drifver en mängd sågverk och qvarnar; glasbruk, ståltrådsverk m. m. finnas här, allt lydande under en skön egendom, Haflunda, som eges af kammarherre Rosencrantz. Fältet häromkring är öfverströdt med vackra hus, täckta med tegel.

Härefter följa släta, odlade, skoglösa fält, der klipporna tyckas liksom gömma sig under den plöjda jordytan. Hafre skall dock vara det mesta som här sås; afkastningen säges vara 6:te—10:de kornet. Man far förbi Thunö kyrka; till höger en vacker utsigt öfver en insjö, Thunevand, med många vikar mellan bergen, hvilka sistnämnda här äro beväxta

med barrskog och björk. På sjöarne ligger ännu is der och hvar.

Från Haraldsstadt är landet mer skogrikt och vägen backig; det bär backe upp och backe ned, alla låga och branta, utan att likväl gråa klippor ofta visa sig. Det är ett skönt land att genomresa: än nedsänkes man i en djup dal, der några få famnar utgöra synkretsen, än öfverser man från en höjd vidsträckta, skogbeväxta fält, begränsade mot nordvest af blånande berg, hvilkas ryggar glänsa mot solen med en bländande snö. Sådan är den äkta nordiska naturen.

Carlshus är den bästa gästgifvaregården, när man kommer från Fredrikshall. Bokskog sågs på detta gästgifvarehåll till venster om vägen vid en gård, hvars namn jag ej antecknat. Då jag väntade på skjuts i Carlshus, träffades der en norsk fru, som reste för att möta sin man i Moss. Hon hade den artigheten att erbjuda sig att på *Dillingen* beställa skjuts åt mig, hvilket hon också gjorde, oaktadt Dillingen ligger ett stycke från vägen och hon ej skulle dit. Då jag framkom, stod der en präktig häst för min räkning till Moss. Detta ligger sex mil från Fredrikshall och lika långt från Kristiania. *Moss* är en liten stad med trähus, mest af *en* vaning. Genom staden, som ligger i en dal, nedstörtar sig

en ström, fradgande öfver klippor. Från strömmen ledes vattnet i trärännor öfver åtskilliga hjul, som drifva sågar och andra qvarnverk.

Till *Soone* framkom jag kl. 8 på aftonen, och då stället förekom mig dåligt, beställde jag genast häst, men lät öfvertala mig af gästgifvaren att stanna qvar, hvilket jag sedan ångrade. Jag har alltid funnit allmogen vara sämst i närheten af stora städer. Kl. 4 på morgonen reste jag derifrån och kom till *Sundby*, som var vida bättre än Soone; hvad jag här fick var godt och priset skäligt.

Den 10 Maj såg jag åter i skogarne en oräknelig stor mängd af björktrasten *(Turdus pilaris)*. Alla dessa skogar äro af gran; furen visar sig högst sällan, och der hon sticker fram är hon liten och nästan bortgömd af granarna, som här äro höga, raka och vackra, ehuru ej tjocka. Samma växt tyckas björkarne ha fått på denna breddgrad. Det har frusit starkt förliden natt, och solen uppsteg på en klar himmel.

Under resans fortsättning träffade jag föga anmärkningsvärdt förrän jag anlände till *Kristiania*. Här tog jag in på ett hotell der jag låg under natten. Följande dagen gick jag till Professor Esmark, för att aflemna de bref jag medfört från Köpenhamn, men Esmark hade redan fått bref från

sin svåger Etatsrådet Wad, med rekommendation för mig. Jag hade nemligen tillbringat förlidne vintern i Köpenhamn och derunder bevistat Wads föreläsningar i mineralogi och geologi, för att under min tillämnade resa i Norge äfven kunna göra några iakttagelser rörande dithörande ämnen. Professor Esmark lät genast hemta mina saker från hotellet hem till sig, der jag fick ett rum i hans hus och blef hans gäst så länge jag vistades i Kristiania.

Dagen efter min ankomst, på förmiddagen, uppvaktade jag Hans Excellens Norske Ståthållaren Grefve von Essen. Excellensen Grefve von Engeström, Lunds Universitets Kansler, hade redan skrifvit till honom och nämnt mig, hvarför jag blef mottagen med utmärkt godhet. Hans Excellens yttrade att det kunde vara förmånligt för mig att här i Kristiania göra bekantskap med stortingsmännen från de trakter, jag ämnade besöka, och att detta bäst kunde ske hos honom, hvarför en plats vid hans bord hvarje dag var ledig för mig, när jag icke var bjuden på annat ställe, så länge jag uppehöll mig i Kristiania. Följden blef att de stortingsmän som sågo mig vid Riksståthållarens bord och fingo veta, att jag ämnade besöka deras bygder, skrefvo hem till de sina, så att jag blef väl mottagen då jag anlände.

Hans Excellens Grefve v. Essen var, oaktadt öfver 60 år gammal, dock ännu en af de ståtligaste män, jag någonsin sett; i sin ungdom måste han ha varit af en ovanligt manlig skönhet. Högväxt och tillika fyllig, med ett vackert ansigte, hade han i hela sitt sätt att vara någonting på en gång imponerande och tilldragande. Med sådana kavaljerer prydde Gustaf III sitt hof. Också var Grefve von Essen en af hans intima umgängesvänner, och det var han som gick arm i arm med konungen, då denne på maskeraden i Stockholm d. 16 Mars 1792 blef sårad af det lömska skott, af hvars följder han dog den 29 i samma månad.

Tillsammans med Herr Rathke, Professor i zoologi och historia, besökte jag på eftermiddagen Töjen, ett ställe öster om staden, hvilket danske konungen köpt af Justitierådet Bruhn till Akademieplats. Det utgjordes af en låg och långsträckt kulle. Jordmånen är mylla på alunskiffer (skalberg). Midt på höjden ligger ett större hus, byggdt af trä; deri bor trädgårdsmästaren och har ett litet, men friskt orangeri. Framför byggnaden är anlagd en trädgård, som nu är utvidgad på hela sluttningen. Jag såg redan åtskilliga exotiska växter der planterade och i blomma. En annan stor del af trädgården skall vara till ekonomiskt bruk. Egen-

domen lär bestå af ett par hundra tunnland. Om dess användande lär vara två meningar; somliga vilja att der skall byggas Akademihus och inrättas boningsrum för professorerna, som tillika hvar vid sitt hus skulle ha ett litet stycke jord. Andra påstå att det vore för långt från staden, att studerande ungdomen som bodde i staden och ofta der konditionerade skulle hafva för långt att gå, och att vägen vintertiden ofta vore för fotgängare omöjlig. Ännu vet man icke hvilket parti som blir det segrande.

I Kristiania betraktade man Köpenhamn som Norges egentliga hufvudstad, och ej underligt, då man så nyss blifvit skild derifrån. Jag hade nöjet blifva införd i flere sällskapskretsar och fann hos ungdomen en liflig och fri ton. Hvad konversationen angår inblandade man gerna i densamma qvicka, men litet tvetydiga infall. Äfven roade man sig mycket med sällskaps-theater; rolerna utfördes af stadens unga herrar och damer. En afton bevistade jag ett sådant nöje, då man till benefice för skådespelaren Knudsens enka i Köpenhamn gaf en af Kotzebues komedier: «Borgmästaren i småstaden.» Kl. 6 begynte föreställningen. Theatern var liten men hygglig nog: en rad loger och bänkar på parterren för damerna; herrarne voro på stående fot. Ridån föreställde Svinesund, som var träffande måladt. Öfver ridån lästes:

«For Vid og Smag.» Orchestern, bestående af amatörer, var ganska god. Rolerna utfördes också af de spelande i allmänhet godt, af några med verklig talang. Särskildt utmärkte sig den förskjutne älskaren. Till sist deklamerades en epilog till Knudsens ära af en ung fru, föreställande Thalia. Inga applåder existerade.

Sedan jag flere gånger begagnat mig af Exc. Grefve von Essens en gång för alla gjorda bjudning och äfven åtskilliga gånger åtnjutit bevis på flere i hufvudstaden boende Norrmäns gästfrihet samt besett de vetenskapliga samlingar som kunde vara af intresse, gjorde jag mig färdig att tåga vidare mot Norden.

Denna årstid är ej väl vald för en resa genom Norge; en sådan bör antingen ske om vintern på släde, sedan vägar äro utstakade, eller ock på hösten, sedan vattnet, som uppkommit af den smälta snön, hunnit bortrinna och marken upptorkas. Nu är snösmältningstiden, och jag inser väl att klokast hade varit att stanna i Kristiania längre, för att undvika alla de svårigheter som man under sådana förhållanden går till mötes under en resa upp till Trondhjem. Dock jag kunde och ville ej dröja längre. Att komma till den högre Norden har så länge varit mitt högsta önskningsmål.

II.

FRÅN KRISTIANIA TILL TRONDHJEM.

Den 20 Maj vid middagstiden lemnade jag Kristiania och fortsatte resan vidare mot Norden. Mina hjertliga välönskningar egnades de ädla vänner genom hvilka mitt tio dagars vistande i Norges hufvudstad varit både angenämt och lärorikt. Isynnerhet, och framför alla andra, förtjenar Professor Esmark min uppriktiga erkänsla, ty denne frejdade vetenskapsman, som blott kände mig genom bref från sin svåger Etatsrådet Wad i Köpenhamn, tillbjöd mig icke allenast en bostad i sitt hus, så länge jag vistades i Kristiania, utan öppnade äfven sin rika mineralsamling för mig, gjorde excursioner med mig kring stadens omgifningar och lärde mig mycket, som jag förut ej kände. Genom hans frikostighet blef jag äfven i tillfälle att från Kristiania hemsända en kista med mineralier, bland hvilka mer

än en sällsynt stuff förskref sig från hans egen samling. Äfven försåg Professor Esmark mig före afresan med en god resebarometer, då den jag förut hade befans mindre pålitlig.

Vid utresan från Kristiania började ett regn, som med kalla piskande skurar fortfor hela dagen. Mellan skurarne klarnade luften och molnen drefvo som rök längs åt bergstopparne.

Jordytan höjer och sänker sig mera långdraget och långsluttande: inga uppstående klippväggar, inga i luften hängande fjellmassor. I de långsträckta dalarne utbreda sig ofta vackra åkerfält, som just nu äro besådda; hafre sås mest, men äfven något korn och råg. Afkastningen af kornet uppgafs till 6—7 fall och af råg till 8—10 fall; men rågen bortfryser stundom under vintern, och åkern uppdrifves då om våren. för att deri så annan säd. Detta händer någon gång fläcktals till och med i Skåne.

I dalarne och vid bergens sluttningar ligga strödda bondgårdar. Dessa äro byggda af trä och täckta med bräder eller tegel. Till ett helt hemman (mantal) sår man omkring 30 tunnor, och en del af jorden ligger i träde. Bergen äro oftast beklädda med barrskog, som likväl ej är särdeles stor. På sluttningen och i dalarne, der dessa ej äro upptagna till åker, växa alar, björkar och aspar, ut-

märkt smärta, raka och frodiga. En och annan stor ek sågs vid vägen en half mil norr om Kristiania.

Våren hade här börjat framträda; hvita anemoner, blandade med gröngula blommor tillhöriga *Chrysosplenium alternifolium*, prydde redan den uppväxande gräsbrodden. Flyttfoglarne hade återvändt till sina fädernehem, ett bevis att vinterns välde redan var slutadt. Löfsångaren *(Sylvia trochilus)* lät höra sin melodiska klagan från björkkronorna. Göken (här kallad Gauk) hördes i dag för första gången, och äfven för första gången i år sågs Trädpiplärkan *(Anthus arboreus)* uppstiga i luften från spetsen af en gran och qvittrande, med utspända, orörliga vingar, åter sänka sig ned på samma plats. Hussvalan *(Hirundo urbica)* sågs också i dag för första gången, och Ladusvalan *(Hirundo rustica)* sväfvade äfven i luften; Grönspätten *(Picus viridis)*, här kallad Gertrudsfogel, uppgaf sitt gälla vårläte i skogen. Sångtrasten, här kallad Måltrost *(Turdus musicus)*, är de norska skogarnes näktergal. Med gälla slag väcker han echo ända in på sena natten. Äfven Törnskatan, Ringärlan och Stensqvättan hade återvändt. Fiskljusens *(Falco haliaëtus)* ankomst visade att insjöarne började öppna sig och blifva isfria för hans jagt.

Romsås är första gästgifvaregården från Kristiania. Redan här erfor jag, att den som ej vill vänta flere timmar på sin skjuts, bör i Norge resa med förbud. Den långa väg man oftast har efter hästar gör skyndsamhet omöjlig. Ändtligen kom skjutsen. Det var en usel häst. Regnet fortfor med piskande skurar, som följde tätt på hvarandra. Jag var alldeles genomvåt. Göken lät ständigt höra sitt *ku-ku!* och sångfoglarne slogo i de drypande granträden gällt sina drillar.

På *Skrimstad* hade man en mil efter häst, men mot dubbla skjutspenningar lemnade man mig hållskjutsen.

En yngling gick med förbunden arm som han bar i list. På tillfrågan fick jag veta, att han nyligen skjutit några fingrar af venstra handen, då han vid ett bröllop, med den högra, lossat en pistol. Således äfven här samma sed, som så ofta hos oss åstadkommit olyckor — att skjuta vid bröllop. Handtering af skjutgevär fordrar mer varsamhet än man vid ett dylikt tillfälle kan vänta hos en af bränvin och glädje berusad ungdom. Bondbröllop här på orten lära firas med mycken ståt och vara 5—6 dagar. Ofta är inemot ett hundradetals gäster samlade. Man har med sig mat (förning) som man ger brudfolket till brudskänk, alldeles som bruket ännu är hos allmogen i Skåne. Nöjena bestå deri

att man äter, dricker, spelar kort, skjuter och dansar — således likasom på bondbröllop hos oss.

Den 21 Maj. Från *Skrimstad* är landet mer jemnt och synkretsen oftast utvidgad. Väl odlade åkerfält ligga mellan fur- och granskogarne. På andra sidan *Dragvold* växer barrskog på de långsträckta höjderna, och i dalarne stå utmärkt raka och vackra björkar och aspar. Jordbruket är här obetydligt; man sår mest hafre och får sällan mer än 5:te, 6:te kornet. Bark nyttjas stundom till bröd eller gröt; till gröt eller välling är han bättre, då han blifvit väl utvattnad och hackad, sade man mig.

Vid *Roholt* gick jag med min bössa i skogen, under det jag väntade på min häst. Ännu ligga här snödrifvor, men det sista regnet har medtagit en stor del af dem, och den värme som derpå följt framlockar gräsbrodden. En okänd fogelstämma hördes, den var utan melodi; på de upprepade monotona ljuden *try*, *try*, *try*, *try*, följde ett lågt qvitter *tivitivili*, så olikt det förra, att jag i början trodde det tillhöra en annan fogel. Han nedsköts och befans vara Rödvingetrasten *(Turdus iliacus)* som jag fångat i hundratals, men aldrig förr hört sjunga, af den orsak att han aldrig finnes i Skåne under vår- eller sommartiden. Sångtrasten *(Turdus musicus)* lifvade samtidigt skogen med sina omvex-

lande toner. Det är anmärkningsvärdt, att dessa två fogelarter, som till form och färg komma hvarandra så nära, skilja sig så betydligt från hvarandra till sången.

I dag sågos äfven *Motacilla flava*, *alba*, *oenanthe*, *Sylvia modularis*, *rubicola*, *Anthus pratensis*, *arboreus*, *Alauda arvensis*, *Emberiza Schoeniclus*, *Fringilla cœlebs*, *domestica*, *cannabina* m. fl.

Ju mer man aflägsnar sig från städerna, isynnerhet de större, desto mera redlighet och fromhet träffar man hos allmogen. Ville man sluta till norska folkets nationalkarakter från allmogen kring Kristiania, blefve omdömet lika falskt som om man efter de bönder man träffar på gästgifvaregårdarne kring Sveriges hufvudstad, ville bedöma hela svenska folket. Inne bland Norges skogar och berg träffas den sanna nordmanna redligheten och pålitligheten. Man är höflig och tjenstaktig mot främlingen; prejeri märkes aldrig. Danska språket som talades i Kristiania, talas här icke mer; snarare en dialekt af svenska. Ännu räknar man dock sitt mynt på danska.

Förliden vinter föll en ovanlig mängd snö, som blef liggande mycket länge. Deraf kom, att man under hela vintern och långt in på våren måste föda alla sina boskapsdjur inne, och ännu är marken mestadels bar. Man samlar torr ljung och rötter

af renrepe *(Lolium perenne)* på åkrarne och dylikt till foder åt de hästar som nu i vår skola tillreda jorden. Nöden är allmän, och ingen kan hjelpa den andre. Min skjutsbonde, som var en 58årig man, kunde för ingen del förmås att sitta upp i skjutskärran; han ville hellre springa hela vägen och spara sin häst. Det var derför omöjligt att vilja köra fort. Det var hans enda häst, som redan denna vår upparbetat hans lilla jordtorfva, och som nu hos sin egare saknade foder.

Eidsvold är ett stort jernbruk med masugn och stångjernshammare, tillhörigt Statsrådet Carsten Anker. Det var icke i gång. Längre fram far man förbi Missberget, ett betydligt berg, hvarest fordom varit silfvergrufva, som nu är nedlagd af brist på malm. Vid dess fot ligger en vacker gård, *Stenby*, tillhörig Agenten Nielsen i Kristiania. Härefter går vägen i lång sträckning nedåt till *Minde*, vid Mjösens södra kust. Mjösen sträcker sig härifrån tolf mil i norr, omgifven af höga fjell, isynnerhet på dess vestra sida. Vid Minde slutas denna sjö med *Vormenelfven*. Öfver denna elf finnes här ingen bro; man går öfver på färja. Elfven är icke mer än 70 à 80 alnar bred, men har ett stridt lopp; det var i dag omöjligt att komma öfver. Nordanvinden har hitdrifvit en mängd is, som betäcker en stor

del af Mjösen, sammanskockar sig i elfven och drifver förbi med klingande och brak. Det är således icke att tänka på en öfverfart i dag. Med min bössa och hund begaf jag mig derför ut långs Mjösens stränder för att jaga. Jag såg en stor mängd foglar, några af dem sköt jag, men de voro alla allmänna.

På *Minde* är ett slags upplagsplats för Kristiania; hit för man på vagn sill, salt och specerier, och härifrån transporteras dessa varor på Mjösen kring det inre af landet. Nedanför Minde, der elfven är smal och strid, kan man svårligen gå med båtar. Då vattnet är högt, hvilket inträffar kort efter midsommar, låter det sig göra, men då dragas båtarne merendels med linor.

Den 22 Maj lemnade jag Minde och gick på färjan öfver Vormenelfven. Det var en skön morgon. Mjösen låg spegelblank, och drifisen hade till större delen försvunnit under natten. Vägen höjer sig och löper in i Morskogen, vid östra sidan af Mjösen. Den sköna vårmorgonen lät framstå i all deras härlighet de utsigter som här finnas. Till höger resa sig skogbeväxta berg; till venster ligger Mjösens klara våg, och i denna speglar sig Feiringberget, som i lång sträcka följer Mjösens vestra kust, granklädt och snöbetäckt.

Vägen på Morskogen svarar dock icke i godhet mot utsigten i skönhet; han är stenig, med korta, men branta backar. Skogen består af barrträd, bland hvilka växa lind, alm, hägg, hassel och rönn. Alen i södra delen af Skandinavien tyckes mot Norden förbyta sig i den skönare arren *(Betula incana)*, och häggen, som på förra stället merendels är buskartad, antager här utseende af träd. Blåsippan blickade fram mellan buskarne. De första harsyreblommor *(Oxalis acetosella)* hade i dag öppnat sig och hängde på sina stjelkar mot solen.

Af vilda djur skall här i skogen finnas Lodjur, här kallade Gauper *(Lynx)*; man kände blott *Kattegauper*. Björn finnes äfven, harar och räfvar äro talrika. — Af fogel finnes tjäder, orre och hjerpe i mängd, försäkrade man; de sistnämnde kan man om våren locka till sig genom att blåsa på en pipa. Ripor komma högst sällan hit, och endast dalripan *(Lagopus subalpina)*.

Hästarne äro temligen små, men tätt byggda och starka; de äro oftast ljusgula till färgen med en mörk rand långs åt ryggen. Sällan ser man här någon helt svart häst. Hornboskapen är småväxt, ofta hornlös, af hvit eller röd färg, och i allmänhet brokig af båda dessa färger. Det är en allmän iakttagelse att i alla fjellbygder af de inre

delarne i norra Skandinavien djurens färg är mera ljus och blek än i sydligare trakter. Den stränga vinterkölden är onekligen orsaken härtill. Denne utöfvar sitt välde på hela den lefvande naturen och hindrar alla formers och färgers ypperliga utveckling. Ju mer jag närmar mig nordens eller fjellens snöregioner, desto mera små och slutligen pygmeiska blifva växter och djur, och ju mer bleka och matta deras färger *). Detta synes äfven ha inflytande på menniskan. I landets inre skogstrakter, t. ex. hos oss i Småland, ser man väl aldrig någon med svart hår; men vid hafskusterna, der luften är mer tempererad, inträffar detta. Der närma sig invånarne mera den brunetta än blonda färgen, ja stundom äro de svarthåriga utan att man derför kan härleda dem från annan folkstam.

Morstuen är en välbyggd gästgifvaregård och bebos af ett godt folk. Vid framkomsten dit stod gästgifvarens häst redan färdig för min räkning. En soldat, som gått om oss på vägen, hade berättat att jag körde beskedligt och gick af i backarne, och på grund af detta vitsord visade man mig nu mycken tjenstaktighet. Härifrån till *Korsödegården* går

*) I de subalpinska dalarne, der solen värmer starkt under de långa sommardagarne, är deremot vegetationen ovanligt frodig, ja mer än på Skånes slättbygd.

vägen fortfarande längs med Mjösen; han höjer sig derefter mera i små repriser och man reser nästan ständigt genom barrskog som afvexlar med arre, björk och asp. Rönn och hägg antaga ofta utseende af träd. Från en bergås $^3/_4$ mil från Korsödegården öfverraskas man på en gång af en vidsträckt och blånande utsigt öfver det lägre liggande, jemnare Hedemarken. Sådan ungefär är också utsigten från Kolmården öfver Östergötland. Dessa landskap, Östergötland och Hedemarken, hafva dessutom mycket med hvarandra gemensamt. Båda äro rika sädeslandskap; jag betviflar dock att Hedemarken står så högt öfver Skåne som v. Buch sätter det i sin *Reise durch Norwegen*.

Kristianiabon är mer dansk än norsk, både till utseende, språk och tänkesätt. Rödt hår och polisonger träffas lika ofta i Kristiania som i Köpenhamn; men längre in i Norge nästan aldrig. Fruntimren bruka i hvardagslag en randig hemväfd verkensklädning, ett kläde kring hufvudet, knutet under hakan, ett annat bundet om halsen, och en schal öfver axlarna. Denna drägt ger dem ett slags mumielikt utseende, hvilket dock står i strid med det oftast vackra, lefnadsfriska ansigtet.

Man ser här sällan mer än *en* häst för årret, plog brukas icke.

Nöklebye fann jag vara ett dåligt gästgifvareställe. Äfven blef vägen, som förut var åtminstone torr, på en gång våt och djup; också den häst jag hade fått var usel. Landet, som var nästan jemnt, hade odlade åkerfält och välbyggda gårdar öfverallt. Rågfälten stodo vackra. En vidsträckt utsigt hade man öfver Vangs socken. Det föreföll mig besynnerligt att nästan alla berg till venster voro snöbetäckta, under det att ingen enda drifva sågs till höger eller på vägen bredvid mig.

Nära *Hjellums* gästgifvaregård ligger Vangs prestgård. Jag reste dit för att göra ett besök hos den frejdade Prosten Pihl, om hvilken jag sett så härliga saker anföras i v. Buchs *Reise durch Norwegen*, der det om honom heter att han är en af de märkvärdigaste män i Norge. Han har en samling astronomiska instrument, bättre än månget observatorium, ett Herschelskt teleskop, en sextant och två chronometrar. Med dessa instrument har Prosten Pihl bestämt Norges läge. Äfven eger han mekanisk skicklighet och har sjelf förfärdigat dessa instrument. I glasslipning är han lika långt hunnen som de bästa engelska optiska konstnärer. Hans hus liknar en fabrik, och han har genom sitt exempel mäktigt inverkat på konstfärdigheten hos sin omgifning. I hela Hedemar-

ken torde snart ej ett enda slagur eller fickur finnas, som ej är tillverkadt inom provinsen.

Det var då helt naturligt att jag ej kunde underlåta att besöka denne utmärkte man, och jag drog icke i betänkande att taga in hos honom. Det var nära afton; prosten var rest till en sin egendom, men väntades snart hem. Med en gästfrihet som visst icke är ovanlig i Norge, men derför icke mindre berömvärd, blef jag emellertid mottagen af hans mycket älskvärda familj. Snart kom Prosten Pihl. Han är nu en man om några och femti år, temligen liten och undersätsig, med ett intagande, ärligt ansigte. Allt hvad han yttrade var uttryck af en okonstlad uppriktighet. En känsla af öppenhjertighet och förtroende intog mig och ökades jemt under de oförgätliga, så högst angenäma dagar jag vistades i hans hus. Jag hade tillfälle under dessa dagar, att lära känna en förträfflig man som lärd, husfader och religionslärare.

År 1806 hade Prosten Pihl uppdrag af danska regeringen att resa i vestra delarne af Norge för att bestämma latituden. Han hade lön af staten som norsk astronom, till dess landet fick eget universitet i Kristiania. Nu har Prosten Pihl egnat sig mer åt ekonomien, och hans förträffliga astronomiska instrument stå obegagnade. Men äfven i eko-

nomien gagnar han sitt fädernesland genom de nyttiga inrättningar, han der inför. Han var den förste som införde tröskmaskin på Hedemarken, och detta exempel har verkat så, att denna nyttiga inrättning numera är derstädes allmän.

Åkerbruket, säger Prosten Pihl, drifves på långt när icke så väl som det borde i detta sädesbördiga landskap. Man nyttjar årr. som drages af en eller två hästar och som endast rör öfversta jordskorpan och lemnar hela öfriga delen af jorden i en ständig hvila. Afkastningen är derför icke så betydlig som man af jordens godhet skulle vänta. Prosten Pihl har från Sverige förskaffat sig ett slags plog, som äfven kan dragas af *en* häst och går 8 tum i jorden. Han har likväl ännu icke bringat honom till den fullkomlighet som han önskar. Han är viss på att han derigenom med tiden skall betydligt förbättra jordbruket på Hedemarken.

Vang den 23 Maj. Christi Himmelsfärdsdag. Det var en skön dag, och jag njöt af den härliga utsigten som man här har på alla håll. Också skulle man knappt tro att så många slags utländska praktväxter, som man här får se, kunde trifvas på kall jord. Söder om den välbyggda prestgården är en trädgård anlagd. Den ordning och plan som deri finnes hedrar dess anläggare. Här stod en blå

krans af *Scilla botryoides*, omgifven af en ljusröd glänsande sådan af *Allium Schoenoprasum*, inneslutande en stor blomsterkorg. Alla gångarne voro alléer, omslutna af höga häckar af vinbärs- och krusbärsbuskar; siberiska ärtträd voro planterade långs byggnadens murar.

Från denna trädgård är en härlig utsigt öfver en vik af Mjösen, på hvars andra sida ett snötäckt berg höjer sig. Vid sidan af denna trädgård är en annan, anlagd för fruktträd. Här finnas i mängd både äpple-, päron- och körsbärsträd; de frodas väl och bära mogen frukt. Derjemte funnos här äfven planterade hasslar. På hela sträckan mellan Rörås och Kongsvinger skola inga fruktträd trifvas, icke en gång kring Eidsvold. Den framstrykande nordanvinden torde dertill vara orsaken.

Eken växer ännu på prestgårdens egor på Näs. Elgar finnas i Österdalen, och hjortar i Bergens stift.

Här stod nu *Ornithogalum luteum* i blomma. Af foglar sågos ett stort antal; bland dem vill jag blott nämna Ängknarren *(Crex pratensis)*, som finnes här under sommartiden i mängd; dalripan finnes på fjellsidorna och kommer hit med vintertiden. Jag såg *Loxia chloris* och *Columba palumbus;* äfven finnes *Charadrius apricarius*, som här kallas fjellhjerpe. Man

påstår att Gröna hackspetten (Gyllenrännan) spår väderleken kring 3 dygn förut. Har han ett monotont läte, blir det vackert väder; skriker han gräsligt, blir det regn och oväder, och kommer han fram till husen och skriker, blir det än värre.

Vang är en stor församling af vid pass 6000 själar. Hon eger en kyrka, som är en af de sköNaste landkyrkor i Norge och som äfven skulle kunna pryda en stad. Också denna är ett verk af Prosten Pihl. År 1804 nedbrann socknens förra kyrka, antänd af blixten. Prosten Pihl uppgjorde då ritningen till denna, och hvarje hemmantal skulle bestå ett visst mått af tät kalksten efter vigt. Denna kalksten brytes på socknens egor; men längre mot norr lär denna bergsformation icke finnas. Kyrkan är en stor korsbyggnad, 40 alnar lång och 36 alnar bred, den minsta list och vinkel är symmetrisk och danad efter mathematiska regler. I detta tempel bevistade jag i dag gudstjensten och afhörde, jemte en talrik församling, en uppbygglig predikan af prosten.

Den gamla norska bonddrägten är här, likasom nästan öfverallt, redan bortlagd. De flesta karlarne äro här klädda i blåa eller gråa rockar och pantalonger. Fruntimrens kläder bestå af en randig verkensklädning, sydd ungefär som våra jungfruars.

På hufvudet bära de en mössa af rödt, grönt eller blått sidentyg med en flik på hvardera sidan, hvarmed den bindes under hakan. Under mössan är ett hvitt bräm, kantadt med breda spetsar; på axlarna bäres merendels en vacker silkeschal.

Äfven allmogens gårdar vittna om välmåga; de äro af trä, väl byggda, oftast två våningar höga, med stora fönster och vackra glasrutor. Taken äro af tegel, spån eller bräder, och öfver dem höja sig hvita eller röda skorstenar. En skadlig yppighet skall ha inrotat sig i allmogens lefnadssätt; utländska drycker, vin, punsch m. m. brukas temligen allmänt.

Prosten Pihls observatorium besågs; de härliga instrument som der finnas äro till större delen förfärdigade i hans eget hus, och en del ha blifvit gjorda af hans egen hand. Den vackra guldfernissa som engelsmännen sätta på sina messings-arbeten, höllo de länge som en hemlighet. Efter en mängd misslyckade försök upptäckte Prosten Pihl sättet att tillreda denna fernissa och uppgaf det derefter för Videnskabernes Selskab i Kjöbenhavn, hvars ledamot han blifvit. Prosten Pihl har hos sig en mängd handtverkare af åtskilliga slag, hvilka han undervisar. Men han klagar öfver att de alla gå till städerna, utan att kring landsbygden utbreda håg för slöjderna.

Den 24 Maj besökte jag i sällskap med Prosten Pihl och hans familj en hans egendom *Arnqvarn*, en fjerdedels mil från Vang. Denna egendom är ännu i sin begynnelse, men lofvar att med tiden genom Prosten Pihls åtgärd blifva vacker. Utsigten från den höga nya byggnaden är en af de skönaste af dem, hvarpå Hedemarken är så rik. Nedanför gården framflyter Flagstadelfven, som från att vara en liten bäck i hast uppväxer till den största elf. Hon drifver redan ett qvarnverk och skall snart äfven drifva stamp och såg. På eftermiddagen besökte vi en annan egendom, *Kuhru*, äfven tillhörig Prosten Pihl, der vi ungdom roade oss med promenad och samtal. Musik och sång trakterades af prostens talangfulla döttrar.

Man får någon gång höra att Norrmännen fått och bibehållit om oss Svenskar åtskilliga fördomar. Så frågade mig i dag en norrman om icke lifegenskapen ännu fortfor i Sverige, och om ej adelsmännen ännu få vid sina säterier sjelfva straffa sina bönder, och om icke den minsta förseelse straffas med spöslitning. Jag sökte naturligtvis vederlägga dessa grofva och orättvisa beskyllningar; jag sade att hofveriet (förpligtelsen att arbeta vid herregården) var nu för det mesta afskaffad, och att bönderna, i stället för att vara

arbetsbönder äro arrendatorer, som betala årligen sina arrenden med penningar eller säd för den jord de begagna och odla. Det var den ädle patrioten Rutger Maclean som först bröt hofveriet och lemnade sina bönder hemmanen mot bestämdt arrende. Ungefär ett decennium senare enskiftade C. G. Stjernsvärd sitt säteri Engeltofta (se sid. 11). Efter båda dessa patrioter följde flere possessionater samma beslut, att afskaffa hofveriet och införa arrenden.

Jag hade tänkt fortsätta min resa den 24:de, men Prosten Pihl öfvertalade mig att blifva qvar ännu en dag, och jag kan icke neka till att jag med synnerlig tillfredsställelse emottog inbjudningen, för att ännu en dag få njuta af den förträfflige mannens i flera afseenden lärorika samtal.

Att Prosten Pihl är en utmärkt fosterlandsvän, som genom de medel han anser bäst och säkrast vill bringa Norge fram till välstånd och anseende, det kan icke betviflas. Men om de medel han föreslår äro de rätta och så följdrika som han sjelf tror, det kan och vill jag icke bedöma, utan lemna detta åt Norrmännens eget bedömande, som naturligtvis förstå den saken bäst. Emellertid vill jag här i korthet omnämna de förslag han ansåg vara för Norge de nyttigaste.

«Hedemarken», sade han, «är Norges sädesrikaste landskap; Hedemarken borde hafva en stad och denna borde ligga der Bremundelfven kastar sig i Mjösen; han stode derigenom i förbindelse med hela riket, och genom honom skulle industrien upphjelpas. Det vore oförståndigt att lägga honom der Storhammer finnes och der några få ruiner ännu finnas efter en förstörd stad *); det är nu en torr strand. En stad i hjertat af Norge borde vara fabriksstad; fabriksrörelsen är alldeles försummad i Norge, men det är endast genom denna som Norge kan blifva sjelfständigt och starkt genom att koncentrera sina krafter, förädla sjelf sina alster, och ej lösa dem tillbaka förädlade från ett främmande folk. Norge borde upphjelpa sin egen styrka, för att derigenom blifva oberoende af England och Danmark, ty så länge Norge är beroende af dem hafva tänkesätten en böjelse ditåt. Åkerbrukets och fabrikernas upphjelpande äro de enda medlen dertill.

I staden, som skulle anläggas i hjertat af riket, borde äfven universitet läggas. Hit fås lätt alla Hedemarkens och Gudbrandsdalens produkter; He-

---

*) I sin *Reise durch Norwegen* I, sid. 165, berättar v. Buch att Storhammer fordom varit den största stad i Norge, och blifvit plundrad och i grund uppbränd af Svenskarne 1567. Af undseende mot mig som svensk nämnde Prosten Pihl ej ett ord om detta Svenskarnes skamliga dåd.

demarken är rik på säd. Gudbrandsdalen på boskap. Det är icke bra att universitetet är lagdt i Kristiania, der tänkesätten ännu äro danska, och länge skola vara det. Köpenhamn skall ej så lätt upphöra att vara Kristianias ideal, derför blifva också tänkesätten hos den studerande ungdomen danska. I hjertat af riket alstras mer patriotiska tänkesätt». m. m. *)

Det samma som vi här se anfördt af Prosten Pihl finna vi äfven i v. Buchs *Reise durch Norw.* I, sid. 164—168. Prosten Pihl yttrade sig sjelf härom: «v. Buch var en ropandes röst i öknen; ingen lemnade uppmärksamhet åt honom. Också hade han icke någon rätt åsigt af saken, han ville att staden skulle ligga der Storhammer är, men mellan Deglum och Fangberget, der Bremundelfven, stor och med väldiga vattenfall, störtar sig i Mjösen, der vore rätta platsen för Norges fabriksstad och universitet».

Fangberget den 25 Maj. Man far genom gran- och furuskog; jordytan höjer och sänker sig, dock icke betydligt förr än närmast Fangberget vid en vik af Mjösen, der marken är hög och stel, beväxt med skön tall- och granskog. Här slutar Mjösen,

---

*) Läsaren torde erinra sig att det är Norrmannen Prosten Pihl som yttrar sig.

Gudbrandsdalen vidtager och här har man den skönaste utsigt öfver Mjösens spegelklara bugter och vikar. Björken har nu öppnat sina knoppar, lundarne hafva derför en skön grönska. Rök af svedjor uppstiga på flera ställen högt i luften. På de mera jemna fälten mellan skogslundarne ligga odlade åkerfält och grupptals välbyggda gårdar. På alla gröna bergsluttningar gå stora boskapshjordar i bet. På bergens toppar, som ofta resa sig skyhögt, ligger ännu snö, och hvita fradgande fjellströmmar störta sig ned i ormkrökningar mellan de gröna barrträden — besynnerliga företeelser, än idylliskt leende, än jättelikt vilda. Detta är den allmänna bilden af den härliga Gudbrandsdalen. Prosaiskt taget är Hedemarken Norges *kornbod*, Gudbrandsdalen dess *afvelsgård.*

Mellan Fangberget och Moe-elfven går vägen förbi och ej långt från gården *Ringsager*, som fordom varit ett konungasäte, bekant för den följdrika händelse, som der tilldrog sig under *Olof den heliges* tid. Denne Norske konung var så ifrig i kristendomens utspridande öfver allt i landet, att han dertill använde de strängaste medel och straffade på det hårdaste hvar och en, som icke genast bortlade sin religion (hedna kulten) och antog den nya läran, samt dertill lät döpa sig.

I *Olof den heliges Saga* berättas huru Kung Olof Haraldsson, äfven kallad Olof Digre, reste kring på gästning i Romerige, åtföljd af 300 stridbara män, och hvar han kom lät han kalla folket till sig för att få veta om de antagit kristendomen eller ännu voro hedningar. Alla som ej genast läto hedendomen fara, dref han antingen i landsflykt eller lät han halshugga eller hänga dem, eller lemlästade han dem genom att låta afhugga deras händer eller fötter. Ingen lemnade han ostraffad, hög eller låg. Dessa af religionsnit framkallade våldsamheter föröfvade han, som sagdt, i Romerige. Man fruktade derför, att han derefter skulle framfara på samma sätt i Hedemarken.

Fylkeskonungarne i detta landskap, fem till antalet, samlades derför på Ringsager för att öfverlägga om saken; de öfverenskommo att samla manskap, hvardera från sitt landskap, och de utsände sina länsmän för att tillföra dem väpnadt folk och deraf bilda en här, med hvilken de skulle angripa Olof och taga honom af daga. Sedan de fattat detta beslut, qvarblefvo de samlade, väntande på sina trupper, och läto tillställa gästeri för sig på Ringsager; de drucko och mådde väl. Likväl sände de försigtigt spejare till Romerige, hvilka dag och natt underrättade dem om kung Olofs resor och man-

skap. Men på sammankomsten var också *Kettil af Ringenäs*, en falsk och förrädisk man, som genast efter hemkomsten från mötet lät sätta sin jakt i sjön Mjösen, och rodde ned till gården der kung Olof var på gästning, och der han berättade honom hvad beslut kungarne tagit på Ringsager, der de ännu voro samlade. Kung Olof for då upp på Kettils jakt, och enär Kettil rest från Ringsager aftonen förut, visste han i hvilka rum kungarne sofvo. Dessa rum lät nu Olof omringa, så att ingen kunde undkomma. Fångarne framfördes derefter till kungen, som straffade dem på följande sätt: på *kung Rörik* lät han utsticka begge ögonen; på *Gudröd Dalekung* lät han afskära tungan; *kung Ring* och de två andra landsförviste han, sedan de genom ed förpligtat sig att aldrig återkomma till Norge. De länsmän och bönder, som haft del i detta småkungarnes företag, lät han dels landsförvisa, dels lemlästa på händer och fötter. Folket reste sig slutligen och hämnades detta. Kung Olof blef, som vi veta, dödad i slaget vid Sticklerstad.

Ringsagers kyrka lär vara den vackraste götiska byggnad i hela landet och dess altartafla den märkvärdigaste i Skandinavien. Endast Roeskildes skall kunna jemföras dermed. Den gamla starka förgyllningen på de upphöjda, skönt arbetade

träbilderna ses der ännu i sin fulla glans. Taflan är i form af ett skåp med dörrar att öppna på sidorna.

Från det ställe der Mjösen slutar börjar Gudbrandsdalen, som ofvan nämndes; här löper vägen längs venstra stranden af Lougen-elfven. En mängd bäckar, som nu växt till elfvar, rusa ned i storelfven från alla sidor. Vägen är ofta hemsk; till höger stela, svarta klippor, till venster, svindlande afgrunder, endast svagt bortskymda af granträd. Vid pass en mil från elfvens fall i Mjösen är en stor fors kallad Hunerfossen; den skulle förtjena en god målares pensel. Med yrande skum kastar den breda strömmen sig ned öfver klippor; klippor ligga honom ännu i vägen och dela hans fradgande våg åt flera håll. Dessa svarta klippor bland den hvita fradgan göra präktig effekt. I fonden en löfskog, och öfver denna på afstånd blånande berg, på hvilkas toppar röklika moln draga fram; till venster en tät granskog af raka, smärta träd, öfver hvilka höjer sig ett stort, svart berg, glest beväxt med mörka granar; till höger äfven berg, utför hvilka fjellströmmar med buller och dån nedstörta sig. Ett par små kojor ligga vid sidan af forsen.

Ödemoe gästgifvaregård. Åter draga sig bergen mer tillsamman öfver elfven och blifva ofta lod-

rätt stela och höga, alltid svartaktiga, utom der stenmassor och barrträd låna dem sin färg. Getter, klättrande på de utstående kanterna, synas härifrån som små hvita punkter; förunderligt att dessa djur få fotfäste, och förunderligt att tallarne få rotfäste.

Nu utbreder sig dalen, och vackra gårdar ligga gruppvis strödda, och mellan dem gå betande boskapshjordar. Boskapen, temligen småväxt, har dock här merendels långa horn och hvit färg med röda eller svarta fläckar. Bönderna från Moe säga alltid *du*; det låter innerligen godt och välment.

Stav, ett uselt gästgifvareställe; hustrun är död och blef i går begrafven. Flera ligga sjuka, och sjukdomen är smittsam; det är en stark febersjukdom, med symptomer liknande gula febern.

De höga och sköna utsigterna blifva alltjemt högre och skönare. Regnet har fortfarit hela natten och med skurar hela dagen. Björkarnes blad äro redan temligen stora, och bergens sluttningar gröna. Det är en skön årstid — det började lifvet i naturen, och som utvecklar sig med stora steg.

Mot aftonen framkom jag till *Lösnäs* och fann här ett utmärkt hyggligt och snällt värdfolk. Den beskedliga gumman införde mig i ett snyggt rum. »Hvad vill du ha att spisa, kära du»? frågade hon vänligt. «Färsk fisk, om du har». «Gu' hjelpe mig,

jag har blott litet; men i morgon skall du få mer; min son skall fiska i afton. Nu skall du få gröt, kokt i mjölk, och gammal ost och smör, ser du». Jag begärde dricka, och det inbars i en massiv silfverkanna. Gumman var nyfiken på mina instrument; jag visade dem och deras användande och blef strax ansedd som en medlem af familjen. Allmogen är här som snälla barn. Allt är för honom nytt, utom klippor, skogar och brusande elfvar; allt annat gör starkt intryck. En snygg säng bäddades och den snälla gumman bad mig sofva länge, ett råd som jag också följde.

Lösnäs den 27 Maj. Godt kaffe serverades i dag af min goda värdinna, och i snygga porslinskoppar med silfvertheskedar.

Man behöfver här ej alla år köpa säd; ofta måste man dock köpa honom från Kristiania och Hedemarken. 1812, det hårdaste år som någon minnes, måste man nästan allmänt äta bark- och mossbröd. Man sår mest korn, någon gång råg och hafre; man får i goda år 8:de kornet. Potatis ha först för 3 år sedan blifvit införda i Gudbrandsdalen, af Pastor Skive på Ringebo. De planteras nu allt mer och mer, och man hoppas att de skola bevara bygden från hungersnöd i hårda år. På Hedemarken begagnas de allmänt. Gästgifvaren har

18 mjölkkor utom annan boskap. En god ko mjölkar här ända till tolf potter mjölk om dygnet; hos oss stundom ända till aderton. Fåren dö ofta här af skabb. Jorden plöjes här med två hästar, ej med *en* som på Hedemarken.

Jag frågade efter åtskilliga fornsaker; skinnbref hade här funnits, men Tysken Arndt hade varit här och fått sådana på åtskilliga ställen; en primstaf hade funnits, men var förstörd. En jernpil, som var funnen på en åker, fick jag af gästgifvaren.

Språket i Gudbrandsdalen är en dialekt af svenskan, och många ord uttalas på rigtigare svenska än af flertalet af våra bönder. Man förstod mig bäst, då jag talade ren svenska, och mer än en gång frågade man mig om jag var nordanfjells eller sunnanfjells ifrån; att jag var norrman trodde man sig kunna höra.

Man hade på morgonen fångat två slags fisk i elfven: *Leuciscus Grislagine*, här kallad *Träl*, och *Salmo Lavaretus*, Sik. De fångas på det sätt, att man slår ned en rad af störar från en brädd utåt elfven; man lemnar der och hvar en öppning, och för denna sätter man en fiskhumma af nät, kallad uppgångsmerla, utspänd och fästad så, att när fisken

kommer löpande mot strömmen löper han in i merlan och blir fångad.

Jag gick ut på jagt och hade med mig gästgifvarens beskedlige 22 årige son, en rask soldat. Här i skogen såg jag åtskilliga foglar: kråkan låg på ägg; på Hedemarken såg jag ännu kajor, men här i Gudbrandsdalen träffades de ej mer. Lafskrikan *(Corvus infaustus)* skall finnas här i mängd, men till fjells; äfven så *Caryocatactes*. *Scolopax glottis*, igenkännelig på långt håll genom sitt egendomliga läte, sköts. *Picus martius*, *viridis*, äfvensom *canus* finnas här. För första gången hörde jag här omtalas två slags ripor, nemligen fjellripor och dalripor.

Åtta dagar före S:t Hans' dag föres boskapen till fjells i säter. En piga följer med för att mjölka korna och tillverka smör och ost. Hon kommer ej tillbaka före Mikaeli; en gång i veckan ser man om henne och hemtar det smör hon tillverkat. — Masurbjörk, som här kallas Vallbjörk, finnes i mängd. Man tillverkar deraf kannor m. m. förträffligt. De få en gulaktig glans, då de öfverstrykas med saffran och linolja. *Tringa pygmæa* stod ofta vid vattendragen, äfven *Tringa hypoleucos*. Alla berg vid Lösnäs bestå af talkskiffer med hvita kvartsgångar. Med talkskiffer eller med jord, hvarunder lägges näfver och der gräs och blommor växa,

täcker man sina tak i Gudbrandsdalen. Man har inga tegelbrännerier, och man vill ej ha tegelsten; man påstår att talkskiffern varar längre; hvarje skifferplåt fäster man med två spikar. Denna sten finnes i fjellen, men måste köpas af dem som ej sjelfva funnit honom på sina egor. Täljsten, som här kallas *Klibbersten*, skall finnas i mängd uppe i bergen; af denna göras grytor och huggas quadrar, hvaraf spislar och skorstenar muras.

Åkerbruket är här obetydligt. De få och små rågåkrarne stodo nu gröna; rågen fryser ofta bort om vintern. Kornet gifver aldrig mer än 6 gånger utsädet, det vanliga är 4—5.

Den snälla gästgifvarehustrun visade mig sin garderob, som bestod af en mängd drägter, olika för olika bruk, af verken, sits m. m. skor med stora silfverspännen; en silkesväska med lås, för att bära på sidan då egarinnan är på gästabud. Sonens rockar voro dels af hemväfdt kläde, dels af manchester och nankin; bröststycken (västar) af verken, några till och med af siden; varma vinterkläder, invändigt klädda med fårskinn; öfverstöflar o. s. v. Äfven visade gumman mig sitt silfverförråd: en massiv silfverkanna hvari gick två stop; en annan något mindre; dryckesbägare, förläggssked samt en hel mängd

mat- och theskedar. Hos ingen bonde i Sverige har jag sett så mycket silfver.

Förr hände det nästan aldrig att någon flicka i Gudbrandsdalen förbröt sig mot sjette budet; nu har dock osedligheten äfven hunnit denna trakt, men ännu anses en sådan qvinna nästan som ärelös, och ingen vill gifta sig med henne. Skulle det inträffa att hon blir brud, så får hon icke bära den silfverkrona hvarmed ärliga brudar prydas. Bland annat brukas äfven i dalen, att då någon stöld blir begången, förena sig alla att taga rätt på tjufven, och då de funnit honom, straffa de honom ofta sjelfva, men stundom fängslas han och sändes in till häktet i Kristiania.

Af fruktträd finnas här sällan äpple- och körsbärsträd, aldrig päronträd. Till klockan 9 f. m. den 27 Maj dröjde jag hos det goda folket på Lösnäs. Med deras vänliga lyckönskningar reste jag derifrån, och en af deras söner skjutsade mig till nästa station.

En fjerdedels mil norr om Lösnäs störtar sig Tromselfven i Lougen. Man far öfver densamma på en träbro, sannolikt den högsta i Norge, ty hon uppgafs vara 45 alnar öfver vattenytan; hon är byggd öfver en skrefva mellan två klippor, der elfven med fradga och dån framrusar. Litet på

sidan af bron stå klippväggarna så nära hvarandra, att mellan dem blott är en smal springa, genom hvilken vattnet framvältrar sig. Längre fram är Bejers Klev (kanske Birgers klev? — klef, klåfva = bergskrefva). Man berättar att en Birger ville föra fiendtliga trupper denna väg genom landet, och att han framtågade ända hit; här hade han en mycket hög klippa till venster, och Lougen stor och bred till höger (han kom norr ifrån). Oförmodadt anföllo bönderna honom från detta berg, der de lagt stockar och stenar, som de störtade ned öfver honom, och slogo ihjäl honom tillika med hans folk. Detta skall hafva tilldragit sig före händelsen vid Kringelen.

Elstads gästgifvaregård. Kyrkan och socknen heter Ringebo, hvilket namn skall hafva följande anledning. Österdalen var länge bebodd innan Gudbrandsdalen fick invånare. En man från Österdalen kom årligen öfver fjellet för att fiska i Lougen-elfven. Han hade derför vid elfbrädden byggt en koja af trä (*bo*) och satt en stor jernring i dörren till handtag; lås brukades icke den tiden. Småningom blefvo der flera kojor byggda för samma ändamål, men den med ringen skildes från de andra genom namnet *Ringebo*. Denna saga synes vara ett bevis på huru hela bygder tillkommit, efter en enda koja, som först byggdes.

Ännu finnas här i mängd lind, pil, sälj och *Betula nana* (som här kallas käring-björk); men lönn finnes ej längre än till Fangberget. Bi finnas ej längre än till Kristiania.

Från Elstad till *Vestad*, som var ett temligen godt ställe, höjer sig vägen och löper mera nordvest åt Hundtorp. Ännu finnes samma bergart och lagrad på samma sätt som vid Lösnäs. *Hundtorp* är ett öfver måttan snyggt, till och med briljant gästgifvareställe och bebos af beskedligt och välvilligt folk. Måladt golf, förgylda speglar, stoppade stolar och ett stort, ljust rum. Här är också sannolikt den rikaste delen af Gudbrandsdalen: kornet säges gifva minst 8, någon gång 20-fallt; ja, man berättade mig, att en bonde på Lom fått 30-fallt. Han lär leda vatten från fjellen och om sommaren, då hettan är stark, dermed genom rännor vattna sina åkrar. En gång har jag under mina resor i Norden sett sådana vattenrännor, hvarmed ängarna blefvo vattnade.

På Hundtorp var det som Olof den heliges moder föddes, den sköna Asta Gudbrandsdotter, kallad Dalakolla (dalflickan), som blef gift med Harald Grenske.

För fornforskaren är Gudbrandsdalen sannolikt det märkvärdigaste ställe i Skandinavien; man fin-

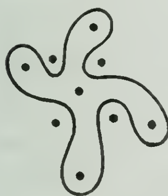
ner nästan öfver allt fornlemningar i jorden. En bonde hade nyligen funnit åtskilliga fornsaker, hvarom jag blef underrättad af en kapten vid Upplands Regemente som följde mig till stället. Med svett och möda arbetade vi oss den heta dagen kl. 12 upp till gården, som syntes öster om dalen öfver de andra, med en liten klockstapel på taket, försedd med en malmklocka för att kalla arbetsfolket till mat. Bonden kom hem från sitt arbete och förde oss upp i en sal i öfra våningen. Allt var snyggt och vittnade om välstånd. Fornlemningarna, som lågo i ett fat, visades oss. De bestodo af ett tväeggadt svärd med parerstång, en hylsa af en lans, tolf pilar af samma form som den jag fått på Lösnäs, samt en mängd runda, på ena sidan kullriga, på andra flata benkulor med ett rundt hål i midten. Man visste ej rätt hvartill dessa kulor eller rättare brickor varit begagnade; någon ansåg sannolikt att de varit begagnade vid ett slags spel och suttit på pinnar, från hvilka de ömsom flyttades likasom brickorna i ett brädspel *). Äfven fans

*) Jag fick några af dessa brickor, och jag har sedan för ett par år sedan fått åtskilliga till formen alldeles lika, men till storleken mycket mindre, funna af Dr. Carlo Landberg i en graf i Nekropolis i Sidon. Sannolikt ha de varit använda för samma ändamål som de förra. Men om detta ändamål varit spel, så kan det synas besynnerligt, att samma slags spel skall ha varit öfvadt ett

ett stycke af en jernhatt, en spik af brons med en ring i ena ändan, samt några menniskoben hänvisande på en 30-åring; pilarne voro funna på ske-

---

eller annat årtusende f. Kr. i Sidon, och af ett annat folk i den höga Norden, ännu vid början af vår tidräkning. Att spel och lekar dock kunna fortvara länge och fortplantas från det ena folket till det andra, derpå ha vi äfven följande bevis. I *Skandinaviens Hällristningar,* samlade och utgifna af Ax. Em. Holmberg, hvilka allmänt antagas vara från Bronsåldern och således från tiden före början af vår tideräkning, förekommer på Tab. 32 en figur 102, som påtagligen föreställer en hos vår allmoge i Skåne förr mycket bruklig jullek, i hvilken jag under min barndom deltagit.

Figuren är hosstående, och den gåta hon innehåller framställes så här. Det var en gång fyra gårdmän som bodde så här i fyrkant och hade midt emellan sig en källa med härligt vatten. Men utanför gårdmännen bodde fyra torpare och dessa som stego upp om morgnarne mycket tidigt, hemtade vatten åt sig ur källan och grumlade densamma för gårdmännen. Nu befalde dessa, att torparne skulle sätta stängsel kring källan. Detta gjorde torparne, men så slugt, att alla gårdmännen voro derifrån afstängda och endaste torparne sjelfva hade tillgång till källan.

Den som framställer gåtan utsätter med krita först märken på källa, gårdar och torp i det läge som här ofvan är antydt och anmodar nu någon af sällskapet att med kritan i hast draga strecket så som torparne gjort sitt stängsel, att endast de sjelfva hade tillträde till källan. Som bevis på att denna jullek är ännu känd af vår allmoge kan jag anföra, att Riksdagsmannen Per Nilsson i Espö fästat min uppmärksamhet på figuren i Holmbergs Hällristningar och frågat mig om jag kände dess betydelse. Således ha vi ännu i Skåne en folklek som tyckes ha fortfarit ända från Bronsåldern.

lettets bröst, svärdet längs sidan, lansen längre ned vid smalbenet; kasken hade omgifvet hufvudet.

Denne bonde var förmögen, hans hemman utgjorde två gårdar; han sköter sin jord med plog och säljer årligen säd. Han frågade efter mycket och frågade klokt. Han hade skaffat sig en såningsmaskin, och han hade äfven köpt klöfverfrö för att så. Till våra slöjder synes man i Norge ha mycket förtroende.

Hustrun kom in, åtföljd af en tjenstepiga, som dukade ett kaffebord fram på golfvet. De vackra porslinskopparna, det blanka kaffeköket, sockerdosan och theskedarna af silfver — allt var präktigt, och sedan allt var i ordning, satte sig hustrun vid bordet och serverade oss med kaffe. Vi satte oss deromkring och blefvo rikligt undfägnade. En kopp kaffe var alldeles för litet, två à tre måste man åtminstone dricka, och helst sågs att man drack fyra à fem koppar. Samma gästfrihet och hemsed har jag mött på flera ställen hos allmogen i Norge. Att folket här är förmöget och trakten bördig är lätt att inse.

Mig synes denna orts fruktbarhet komma deraf, att dalen kröker sig mer åt vester, höga berg resa sig norr om honom och lemna ej spelrum för den skarpa nordanvinden. Man har ondt om bränsle;

på bergen växer blott liten och usel barrskog. Bland fjellen har man allmänningar, men det är långt till dem. Boskap finnes i mängd; 8 till 14 dagar före midsommar drifver man all sin boskap, äfven får och svin, till sätrarna, som äro belägna bakom fjellryggen i fjelldalarne. Boskapen syntes mig här vara lika så stor som den skånska och med lika långa horn.

Utanför gästgifvaregården ligger en kulle, hvari *Dale Gudbrand*, som också kallas *Hundtorps-kungen*, ligger begrafven. Af honom skall dalen ha fått sitt namn Gudbrandsdalen.

Mot aftonen kom jag till *Moen*, som jag fann vara mycket dåligt. Här har dalens vackra utseende slut, och som det synes har dermed äfven förmögenhet och snygghet försvunnit — åtminstone om man skall döma af denna platsen.

Vik. Vägen mellan Moen och Vik är jemn och fortsattes långs åt dalen, som en half mil från Moen drager sig samman till ett trångt pass, nästan tillslutet genom en isolerad klippa. Sedan man farit genom detta trånga pass, har man en öppen, bred dal framför sig; på de flacka sidorna deraf ligga gårdar och åkerfält utbredda kring densamma. Här är likväl ej Hundtorps frodighet; kornet som der var sådt för 3—4 veckor sedan, stod redan grönt

och björkarne voro prydda med lifligt och skönt gröna löf. Här är naturen åtminstone två veckor senare. Vik fann jag vara ett osnyggt ställe och med dåligt gästgifvarefolk. Det är märkligt att v. Buch fann det på samma sätt 1806. Gästgifvaren och 6—7 andra unga bönder sutto vid min ankomst i stallet kring en ändvänd tunna och spelade kort. Hvarje utspel åtföljdes af en vild salfva af gapskratt. Jag begärde att få skjuts, men ingen hade tid att höra mig. Länge måste jag vänta innan densamma blef budad och hann anlända, och hade då under tiden tillfälle att göra mina betraktelser.

Froens kyrka, som ligger litet norr om Hundtorp, är en prydnad för Gudbrandsdalen, likasom Vangs är det för Hedemarken. Denna förstnämnda är åttakantig, byggd af sten 1787, och den vackraste i hela dalen. Kyrkorna i Gudbrandsdalen äro eljest korsbyggnader af trä; midt på korset reser sig ett fyrkantigt torn som spira.

Från *Vik* fortsättes vägen i dalen till *Breiden*; en fjerdedels mil från Vik kommer man öfver ett fält, betäckt med en oräknelig mängd sten, stora block och små kiselstenar kastade om hvarandra öfver marken i vild oordning. Veglie-elfven söker sig bullrande väg mellan dem och faller sedan i Lougen. Nämnda stenar blefvo nedsläpade mot elf-

ven under det stora vattenflödet 1789, som förstörde mången fruktbar nejd i öfra Gudbrandsdalen. Hedalselfven bullrade fram mellan träd, men man såg henne icke. Temperaturen hade här ändrat sig; i stället för att jag lidit af hetta vid Froen, blef jag här nästan stel af köld. Det var ej blott aftonen som gjorde denna kyla; jag var nästan uppe i jemnbredd med snöregionen, der björkarnes knoppar voro ännu ej ens svälda, långt mindre hade de öppnat sig till blad.

Här erfar man en märklig förändring af dialekt och klädedrägt; långa, gråa rockar med stora ficklock och försedda med fem knapphål antyder en drägt som på andra ställen länge sedan är bortlagd. Språket har äfven något gammalmodigt. Jag frågade: fins här ripor? «Rjupor dom ligger deruppi bak kjöla i fjöllom», sade skjutsgossen, och tillade: «oss har 4 kampar hemma hos vår; oss har en fjölung» o. s. v. *O* uttalas tjockt och nästan likt Östgötens; språket är tonfullt ljudande. Matmodren kallas här *käring*, hur ung hon än är; det är en allmän benämning, ej ett skällsord.

Ett par hundra steg norr om Vik vid vägen och vid sidan af Lougen-elfven står en träpåle kring fem alnar hög, och på denna en svart tafla, hvarpå står skrifvet med hvita bokstäfver:

Epitaphium.

Her under
Hviler Her:
Obriste Jörgen
Sincler som föll i Kringlene Aaret 1612 med et antal af 900 Schotter som bleve knuste som Leer-Potter
af 300 Bönder
Froen

(Det följande är så otydligt att det ej kan läsas).

Kl. 1 på natten framkom jag till Breiden. Vid motsatta sidan af elfven bodde hållkarlen. Jag lät sätta mig öfver i båt. Elfven är ganska bred och framflyter med stilla våg. Fram på dagen fortsatte jag resan till *Laurgård.* På denna väg passerar man det i Historien ryktbar vordna *Kringelen.* Ett litet stycke af dalen har detta namn. Ofantliga höga klippor stå på ena sidan af vägen, och på den andra sidan löper Lougen-elfven djupt, nästan under vandrarens fötter. Sådant utseende har stället, och orsaken till dess ryktbarhet är följande: Carl IX i Sverige hade aflidit 1611 och lemnat efter sig en blodig thron i arf åt sin son *Gustaf Adolf*, som då var i sitt 17:de lefnadsår. Riket hade krig både med Ryssland och Polen, men det var i synnerhet Christian IV i Danmark som anföll Sverige både till lands och till sjös. Under

denna svåra belägenhet, och då åtskilliga svenska trupper voro sända i kriget mot Ryssland, sökte Gustaf Adolf att värfva utländskt manskap. Det lyckades honom och en del af detta i Skottland värfvade manskap, som anfördes af Öfverste Sinclair, landade i Romsdalen i Norge *).

Men bönderna hade fått spörja Sinclairs väntade ankomst med Skottarne; de samlade derför stockar och stenar på berget öfver Kringelen, för att nedvräka dem på Sinclair och hans trupp, då dessa skulle passera stället. En del af bönderna hade derjemte vid sidorna af vägen byggt förmurar af sten, bakom hvilka de lågo med bössor.

Sinclair hade legat i Sell öfver natten, och då han om morgonen med sin trupp marscherade derifrån, läto bönderna en karl på en hvit häst rida på andra sidan elfven lika sakta som folket marscherade, så att han var ständigt midt emot truppen. Detta var en nödvändig och säker anvisning

*) Genom en nederländsk officer Mönnichhofen hade omkring 1200 Nederländare och Skottar blifvit för svensk räkning värfvade och öfverförda till Sverige; men när Mönnichhofen med sina skepp lade till vid Trondhjem blef han tillbakaslagen. Han landade då i Stördalen, der intet motstånd mötte och derifrån tågade han tvärtöfver Norge in i Jemtland och Herjedalen o. s. v. — En annan del af samma värfvade manskap, landsteg under Öfverste Sinclairs befäl i Romsdalen i Norge. (Se E. G. Geijer, Sv. Folkets Hist. 3:dje delen, sid. 99).

för bönderna som lågo uppe på berget, ty de kunde ej se truppen då den var midt under dem, men den hvita hästen på andra sidan elfven kunde de se, och då den var midt för dem, nedvräkte de alla klippstycken, stockar och stenar, som de hopsamlat på bergskanten, och derigenom krossades mest hela truppen; derefter sprungo de ned och slogo ihjäl allt som ej redan var ihjälslaget. Bland de bönder som voro beväpnade med bössor befann sig Berdon Segelstad af Ringebo, böndernes anförare, och det var han som sköt Sinclair, enligt min skjutsbondes uppgift, med sin kragknapp af silfver, emedan bly ej ansågs kunna «taga» på honom.

Från Sell hade Sinclair skickat en liten trupp Skottar förut, för att föranstalta om rum vid nästa station. Bönderna hade låtit dessa passera fritt, på det den stora truppen ej skulle ana oråd och i tid retirera. Men efter nederlaget på truppen i Kringelen satte man efter förtruppen, som lätt togs till fånga och fick pardon. Manskapet fördelade man på bönderna som arbetsfolk. Detta var i Augusti 1612. Men ett år derefter, då man tyckte sig finna att de voro allt för kostsamma att underhålla, dref man dem ut på en stor slätt, bundo två och två tillhopa och slog ihjäl dem allesamman. För denna grymhets skull (sade min intelligente skjutsbonde,

som berättade hela tilldragelsen fullständigt efter ännu fortfarande tradition hos folket) fick Gudbrandsdölingen ingen eftergift i sina skatter, hvilket han eljest fått för sin visade tapperhet. «Der bodde den tiden ett hårdfördt folk i dalen», tillade han *)

På en tafla vid vägen i *Kringelen* står följande inskrift:

«Mod, Troeskab, Tapperhed, og hvad som giver Ære,
Den hele Verden kan blandt Norske Klipper lære. [A])
En Pröve er der seed af saadan Tapperhed
Blandt Klipperne i Nord, ret just paa dette Sted.
Et helt bevæbnedt Corps af nogle hundred Skotter
Her bleve knusede, fast ligesom Leer-Potter.
De fandt at Tapperhed med Troeskab og med Mod
I Gudbrandsdölens Bröst i fulde Esse stod. [B])

[A]) Dette Vers lod vor höjsalige Monark Kong Frederik d. IV, höjlofligst i Hukommelse, sætte paa et Mynt som Han paa en Reise her i Norige 1704 lod uddele til sine Undersaater. [B]) 1612 d. 24:de Aug. blev 900 Man Schotter her slagne af et mindre Tal af Bönder fra Lessöe, Vaage, Froen og Ringebo Sogner.

*) På Elstads gästgifvaregård köpte jag en pistol som sades hafva tillhört Öfverste Sinclair och blifvit tagen från honom af böndernas anförare Berdon Segelstad af Ringebo. Pistolen gick länge i arf i Segelstads slägt, men kom sedan att egas af en länsman, hos hvilken han blef såld på auktion. Nu finnes han på Universitetets museum i Lund, dit jag skänkt honom.

Jörgen von Zinchler, [C]) som var Skotternes Anförer
Han tænkte ved sig selv, mig her slet ingen rörer;
Men se! et lidet Tal af Bönder for ham var,
Som honom Dödsens Bud af Krud og Kugler bar.
Vor Nordiske Monark, Kong Christian den Siette,
Til Ære paa Hans Vei [D]) vi have opsat dette.
For Ham vi rede er at vove Blod og Liv,
Indtil vor Aand gaar ud og Kroppen ligger stiv.

[C]) Oberst. [D]) Da Kongen i Julii 1733 allernaadigst behagede at reise her forbi til Trundhjem».

Tilldragelsen i Kringelen eller det s. k. *Skotteslaget* hålles af den norske bonden i kärt och aktadt minne från förfädrens tid, och en sång som ofta sjunges i de norska bondstugorna är Edvard Storms *Zinklars Vise.* Min skjutsbonde kunde också denna visa; med hög röst sjöng han så det klang i dalen och slutade så:

«Ei nogen levende Sjæl kom hjem,
Som kunde sin Landsmand fortælle,
Hvor farligt det er at besöge dem,
Der boe bland Norriges Fjelde.

End kneiser en Stötte på samme Sted,
Som Norges Uvenner mon true.
Vee hver en Nordmand, som ei bliver hed,
Saa tidt hans Öine den skue!»

Från Kringelen går vägen till *Laurgård*. Man far sedan på en hög bro öfver Lougen. Vägen går nu i krökningar uppåt. Till venster resa sig lodräta klippor mellan hvilka en dånande fors nedstörtar; till höger, djupt ned i dalen, löper Lougen dold af barrskog.

På Tallerås-bron far man åter öfver Lougen. Höga berg stå vid sidorna af dalen, i hvilken man ännu far fram, och ett litet stycke uppåt berget finnas ännu några små usla träd. Längre upp är berget bart och på många ställen snöbetäckt. Björken, som stod så grön i Gudbrandsdalen, är här ännu nästan vinterlik, och dess knoppar ha knappt börjat svälla.

Gästgifvaregården *Haug*, som ligger högt upp vid andra sidan af elfven, är ett af de sämsta gästgifvareställen som jag träffat i Norge. I $4^1/_2$ timmar måste jag vänta i skogen på min skjuts. Då han anländt skyndade jag till *Tofte*. Vägen är här temligen jemn och löper snarare nedåt än uppåt; men sedan man farit omkring $^3/_4$ mil träffar man åter en stenöken, der stora och små stenar betäcka marken. Dessa blefvo nedstörtade under vattenflödet i Augusti 1789 från fjellen och ligga strödda öfver fältet. Ända från Moen ser man den ödeläggelse som detta flöde förorsakat; djupa fåror äro plöjda nedåt sidorna af

bergen och fortsättas ned till elfven; stenrösen i långa rader ligga mellan dem. Många gårdar, fordom rika på säd, äro nu fattiga; många förstördes; menniskor och djur bortfördes i den allt härjande flodströmmen.

Jag for förbi Dovre kyrka. Nedanför denna störtade sig med fradga en fjellström mellan stenar. Man hade upprifvit bron för att ej blifva förekommen af den växande strömmen. Jag försökte köra öfver; tvenne strömmar öfverforos vid sidan af störtande fall; men vid den tredje, som var Hundfossen, var öfverfarten omöjlig. Guten blef hos reskärran; och det lyckades mig omsider att till fots komma öfver på ett smalt bräde, lagdt nära intill en strid fors. Det var vådligt, men *öfver* måste jag. Vägen lopp brant uppåt några hundra steg till den stora och snygga gästgifvaregården *Tofte*. Derifrån fick jag med mig en dräng för att bära mina saker upp till gården; dit kom jag åter kl. 11 på förmiddagen.

Dovrefjell synes från södra sidan ej vara så högt som det i sjelfva verket är, emedan det här är långsluttande och man ej ser dess högsta toppar. Denna sida består af en nästan sammanhängande åker, och gårdar ligga tätt intill hvarandra. *Tofte* är ett särdeles godt gästgifvareställe. Gästgif-

varen, Paul Tofte (har sitt namn af stället), försäkrade mig att jag ej kunde komma öfver fjellet med min reskärra, och erfarenheten visade mig snart att han hade rätt; ännu har ingen norsk bonde sagt mig en osanning. Han ville köpa kärran, och handeln blef snart uppgjord. För att komma öfver fjellet skulle mina saker packas i en klöfsadel på en häst, och jag skulle rida på en annan. Sedan mina saker blifvit instufvade på båda sidor af hästen i klöfjan, besteg jag en annan häst med min barometer hängande på ryggen i ett läderfodral. Skjutsdrängen, som ledde den klöfjade hästen, red på en tredje häst. Detta sätt att färdas var för mig alldeles nytt och försatte mig i det bästa lynne; jag tyckte att vi utgjorde en liten karavan som skalle tåga genom en öken.

Vägen slingrar sig upp i ormkrökningar en hel mil. Nu var jag uppe bland fjellen och bland djupa och stora snödrifvor, mellan hvilka vi sökte en farbar väg öfver tufvor och stenar. Öfver drifvorna var det svårt, stundom omöjligt att färdas; hästen sjönk djupt ned i snö, ända upp på sidorna. Ville jag gå, sjönk jag ofta så djupt ned i snön att jag blef fastsittande; ville jag rida, blef jag äfven sittande i snön och hade likväl hästen under mig. Stundom, när jag kom till slutet af en drifva

i dalen visade det sig att en strid, brusande elf lopp fram under drifvan, öfver hvilken jag färdats utan att veta af faran. Ett hål genom snön och man hade varit förlorad — dränkt och bortförd i ett ögonblick.

Harbacken är det ställe der fjellet härifrån synes vara högst. I början af vägen stodo små usla buskar af arre och der och hvar en eller annan 4—5 alnar hög fur. Enris och kråkris voro spridda öfver fältet. Snart började dvergbjörken i mängd breda sina grenar öfver jordytan; äfven denna försvann på Harbacken, der endast *Salix herbacea* sågs växa. Bland foglar såg jag här: *Anthus pratensis* och *Motacilla oenanthe; Charadrius apricarius* pep ur alla fjellmyrar.

Klockan 4 kom jag till *Fogstuen.* Blåsten tilltog, och regnet piskade hvasst. Det var då behagligt att inkomma i en varm stuga, der jag kunde sysselsätta mig med att anteckna dagens händelser och derefter tillreda skinnen af en och annan fogel, som jag under vägen skjutit. Vid Fogstuen växer icke korn, icke heller vid någon af de andra fjellstugorna. Gödseln som samlas efter boskapen användes att dermed gödsla ängen. Fogstuen ligger nära slutet af en stor, oval fjellslätt eller fjellmyr, bekransad af höga snöbetäckta berg. En mängd *Lichener* betäckte tufvorna. *Betula nana* bar ännu frö

sedan i fjol, äfven såg man ännu bären qvarsitta på *Empetrum nigrum*. Häraf lefva fjellfoglarne under vintern. Enbusken hade så korta och åt stjelken tryckta blad att jag i början icke kände honom.

Jerkind på Dovre den 30 Maj kl. 3 e. m. I går följde regnskurar tätt på hvarandra, och blåsten hven kring fjellen; jag måste blifva öfver på Fogstuen för att afbida bättre väder. Klockan 4 på morgonen ämnade jag resa; jag vaknade vid vindens tjut. Då jag såg ut genom fönsterrutan var det stark snöyra — man såg ej annat än hvirflande snöflingor. Kl. 9 var det lugnt och vädret temligen godt. Två à tre tums snö hade fallit, men snart syntes blott de gamla drifvorna. Jag reste. Vägen sluttade något nedåt. Tufvor, täckta med kråkris, dvergbjörk och vide öfver allt. Björken är här knappt öfver 3—4 alnar hög och har ett sorgligt utseende, dverglik och med qvistar, som synas ha sökt sig ut i alla rigtningar för sin fortkomst, men öfver allt blifvit tvingade af köld. Knopparne äro ännu så små att de ej visa tecken till vår.

Vi sökte oss väg öfver tufvor och stenar mellan drifvorna; stundom kunde de ej undvikas. Hästen sjönk då merendels så djupt att han vältrade sig i snön. Bland dvergbjörkar och kråkris, men mest på sådana ställen der björkbuskar äfven fin-

nas, uppehålla sig *Ripor*. På en liten björk satt en ripa. Vid skottets aflossande flög en annan upp ur en buske, men satte sig snart. Hon sköts. Riphannen skriker *rrrrrrackkackkah kăwūu, kăwūu, kăwūu*, honan skriker *iah! iah-iah;* detta läte härmar man och kan derigenom lätt locka hannen till sig under Maj och början af Juni om natten, blott midnattstimman undantagen. Äfven om dagen svarar hannen då man lockar. Det är *dalripa (Lagopus subalpina)*, hvarom detta blifvit anfördt. *Skarvrypen* eller *fjellripan (Lagopus alpina)* finnes endast på de egentliga fjellen, är mindre och har ett annat läte och annan färg — allt egenskaper som visa att hon utgör en egen art, hvarpå de fleste hittills tviflat. Fjellriphannen skriker: *äääh! äääh!* (ner i halsen) nästan som en gammal bagge. Här på fjellet finnas många fjellripor, men de synas ej fram vid vägen om dagen, endast om natten framkomma de stundom.

En fogel satt i en björk och sjöng mycket vackert med många omvexlande toner. Jag hade aldrig förr hört denna sång. Jag sköt fogeln, det var blåhakesångaren *(Sylvia suecica)*. Skator sågos äfven.

Mellan Fogstuen och Jerkind kommer man förbi *Volusjön*, hvilken, liten och smal, var nu alldeles be-

lagd med is. Vi foro öfver på en bro. Stormen hven, och snön yrde. Ripor sågos öfver allt. Omsider lade sig stormen, och solen sken. Jerkind var, jemte de två andra fjellstugorna, Drivstuen och Kongsvold, anlagda på 1690-talet, men de afbrändes alla af Trondhjemska krigsfolket under kriget med Carl XII; man fruktade hans ankomst och förstörde allt för att hindra hans tåg öfver fjellet. Jerkind uppbyggdes åter 1719. hvilket en tafla i taket visar. Det är till och med ett ännu bättre gästgifvareställe än Fogstuen. I Jerkind antyder allting välmåga och rikedom; här äro två stugor. Jag var inlogerad i den nedre, som skall vara bäst.

På ett af dessa ställen föder man under vintern 80 nötkreatur, man köper dessutom kring 120 sådana hvarje år om försommaren; dessa föder man här i fjelldalarne, der betet är utmärkt ymnigt; om hösten säljer man dem feta till Trondhjem, hvarifrån de flesta förmodligen gå till England. Smör och ost säljas dessutom i stora qvantiteter.

Utom annan boskap har bonden på Jerkind äfven 60 får och 80 getter. Gödslen var här likasom vid Fogstuen utkörd och utspridd öfver ängen. Renhorn voro uppspikade öfver husgaflarne och en och annan vargskalle var uppspikad på väggen. Här och på Kongsvold har man långa hvita träbord

af tjocka plankor i stugan, likasom hos gamla, rika bönder i Skåne. Dessa bord hållas mycket hvita och snygga, äfvensom bänken långs vid dem.

Mellan Fogstuen och Jerkind lågo i myrarna stora förmultnade furuträd, med grenar och rötter qvarsittande. Hvarifrån ha dessa kommit hit upp, så högt öfver all nuvarande trädvegetation? De ha ej kunnat blifva hitförda af menniskohand, ej heller af någon fjellström, ty i det fallet skulle de ha blifvit förda från ännu högre trakt än der de nu ligga. Min skjutsbonde ansåg sig kunna förklara saken, han menade nemligen att de legat här alltsedan syndafloden — hvilket enligt hans begrepp ej var en oäfven förklaring. Men för mig och många andra kan den dock ej vara tillfredsställande.

Att dessa tjocka furor växt på stället der de nu ligga, är obestridligt; men den jordyta hvarpå de växte var lika obestridligt belägen långt *under* snölinien; nu ligger samma jordyta vida *deröfver*. Således är detta ett af de många bevis, vi hafva på jordytans höjning i norra Skandinavien. *)

Vägen från Jerkind löper upp brant några hundra steg. Här ser man Snöhättan i nordvest. Hon

*) Ett annat hithörande bevis kan jag anföra från mina anteckningar under en resa till Bergen tio år senare. 1826. «Houklie den 20 Aug. Vid Voxlievandet, som synes ligga, mellan furans

skall vara 2 mil härifrån, men synes blott vara kring 3/4 mil. Hon skall ej vara svår att bestiga, och hvarenda bonde i nejden har varit der uppe, sade min skjutskarl. Flere bergsspetsar som kallas *Rundkampen* visa sig som underliga gestalter på 3 mils afstånd härifrån i öster. De skola vara högre än Snöhättan. Här finnas vildrenar; dessa djur skjutas mest och helst om hösten, då de äro fetast. Om sommaren, då de äro nästan hvita och hären lösa, duga ej skinnen till fällar. Vi redo öfver myrar som voro ännu i botten frusna; det gick upp och utför branta berg. Här växer ymnigt ett slags mossa, hvaraf man på Jerkind inhöstar årligen kring 500 lass och fodrar dermed boskapen.

---

och björkens region, stå på de flacka sluttningarna många och stora furor, men de flesta äro torra och blott de gråa, barklösa stammarne och grenarne stå qvar Nu växer der endast björk. och äfven dessa äro blott små. Ola Borgeson påstår, äfvensom Knut, att uppe bak fjellet i dalföret t. ex. en half mil vester om Ullevadsvattnet, der nu mera ej finnes annat än vide och kirre (fjellbjörk), ligga i kärren stora furustockar och i betydlig mängd, hvilket antyder att äfven der fordom växt fur. Detta ansågs för ett bevis att klimatet undergått stor förändring, och med denna förklaring lät man sig länge nöja. Man fann också att vattenytan i hafvet stod på somliga ställen vida lägre än hon förr stått, och detta kunde icke ha sin grund i klimatförändring. Slutligen fann man sig nödsakad antaga att det var jordytan som höjt sig och icke hafsytan som sänkt sig. Det var Leopold von Buch som under sin resa i Norge och Sverige först gjorde denna stora och märkvärdiga upptäckt.»

Mellan Jerkind och Kongsvold far man långs sidan af Driv-elfven. Denna kommer från Snöhättan under en «isbræe» i det hak man ser. Der synes berget ha nedrasat och visar sig härifrån med flere spetsar. Då man är en half mil framför *Kongsvold* kommer man in i en tvär dal; denna följer man. Kongsvold ser man ej förr än man är tätt dervid.

Till *Kongsvold* framkom jag från Jerkind om aftonen den 31 Maj, och stannade der öfver natten samt den följande dagen till den 2 Juni. Jag lade mig klockan 10, men efter öfverenskommelse väcktes jag klockan 12 af min skjutskarl, som sagt mig att han var en mycket erfaren ripskytt. Vi gingo ut i ändamål att få spaning på någon riplek, hvarför vi begåfvo oss till en af dessa bergssluttningar der björk finnes växande till mindre träd och buskar. Här började karlen låta höra ett läte: *i-ah! i-ah! i-ah!*, något pipande genom näsan. Denna härmning af honans läte besvarades snart från småträden med ett *rrrrrrack-ka-ka-ka-kah! ka-ka-ka-kah!* åtföljdt af ett dofvare *kawūu-kawūu!* och hannen kom löpande mot oss på drifvan, på omkring tio stegs afstånd; efter honom kom äfven en hona. Fängkrutet blossade två gånger utan att han flög. «Om natten *raxa* riphannarna bäst», sade min skjutsbonde; »endast en liten stund midt om natten upphöra de».

Under sjelfva midnattstimman rådde tystnad i hela naturen. Klockan 1 började alla buskar att lifvas af sköna, vexlande toner. Det var blåhakesångaren *(Sylvia succica)* som vaknat. Först klockan 2 vaknade göken.

Klockan 9 gick jag upp i fjellet för att skjuta Skarvryper (fjellripor). Skarv betyder på Dovre klippa. Skarvripan vistas i en region der *Betula nana* och några krypande *Salices* växa; hon går aldrig ned i björkskogen, om ej under kallaste vintern. Hvarje bonde vet att skilja henne från dalripan. Jag sköt två och vände förnöjd hem; men var genomvåt af hagelskurarne uppe på fjellet och kände mig grufligt förkyld om aftonen när jag lade mig. Sömnen var orolig och afbruten, oaktadt jag hvilade i en bädd af ejderdun. Men det var min lycka att jag här hade träffat ett förträffligt värdfolk. Både den goda, snälla husmodern och hennes vackra dotter Siri visade sig särdeles måna om den sjuke främlingen, som de för öfrigt alls icke kände.

Dessa bergsboar äro lyckliga menniskor; de hafva af sin hjord allt hvad de behöfva, deras lefnadssätt gränsar till det nomadiska. Många laster som grassera i städerna, i synnerhet i de större, äro för dem okända. Frimodighet, uppriktighet och

gästfrihet äro hufvuddragen i deras skaplynne. Det förtroliga *du* låter så godt.

På morgonen var jag temligen återstäld, och jag beslöt att fortsätta resan. Äfven här trakterade den goda värdinnan med förträffligt kaffe i vackra porslinskoppar och med frukost. Då jag var färdig, frågade jag gumman hvad jag var skyldig. Det var svårt att förmå henne uppgifva något pris, men jag önskade det, för att hellre få betala litet mer än hvad som begärdes. Detta skedde, och gumman syntes förtjust, ej för betalningen, men för mitt vänliga uppförande. «Kommer du igen, skall du blifva hos oss längre», sade hon. »Lykke paa din Reise!» hörde jag från alla munnar, då jag skyndade mig upp på hästen för att hinna mina saker, som gått förut på en kärra. Vägen lopp än uppför, än utför ofantligt höga och stela backar. Solen stod högt på himlen, men han bortskymdes dock ofta af bergen. Långa istappar hängde ned för klippväggarne, och fjellbäckar störtade öfver nedhängande is i dalen. Det var ett ständigt ombyte af köld på höjderna, och hetta i dalarne; det var känbart för en sjuk kropp. En fjerdedels mil från Kongsvold, i en klippa till höger om vägen, sågs en stor jättegryta, upp öfver hvilken var en mindre sådan. Här såg man tydligt att de blifvit urhålkade genom en bäck,

som fordom störtat sig ned der. Man far ständigt längs sidan af Driv-elfven i en trång dal, omgifven af höga klippor. Björken uppnår småningom något större höjd och var här mindre förkrympt och knopparna mera svällda. Här såg jag först björktrasten *(Turdus pilaris)*, sedan jag passerat Dovrefjell. Ringtrasten *(Turdus torquatus)* flög öfver allt vid elfven. Äfven sågs der strömstaren *(Cinclus aquaticus)*. Snart började furor visa sig bland björkarne; längre fram stod al, hägg och sälj. Från *Drivstuen* lopp vägen allt mer nedåt. Detta märktes äfven på de större blifna björkarne och furorna.

En half mil från Drivstuen ligger en gård *Säter*, den störste, utom skjutsstuerna, som jag sett, allt sedan jag passerade Dovre kyrka. Här växer korn, fastän ej alla år; men stora hjordar af vacker boskap betade bredvid vägen.

Riise, dålig gästgifvaregård. Här sås både korn och råg, men det fryser ofta bort. Här måste jag ater vänta 5 timmar på min häst. Vägen härifrån löper temligen jemnt nedåt genom småväxt furuskog mot *Opdal;* men skogen hade ej samma frodighet som i Gudbrandsdalen för sex dagar sedan. *Caltha palustris* sågs här i blomma. Ortolansparfven *(Emberiza hortulana)* som följt mig till Dovre syntes icke mer. Bergfinken *(Fringilla montifringilla)* satt

parvis i skogen. Här börjar således hans egentliga fädernehem. Rödstjertsångaren *(Sylvia phoenicurus)* samlar nu fjäder till sitt bo.

Snöbetäckta berg öfver allt omkring; vägen kröker sig och går brant uppför till *Anne* gästgifvaregård. Här nedanför är föreningspunkten för tre dalar: *Drivdalen*, *Opdalen*, som sedan kallas *Sönddalen*, och *Örkedalen*. Vid *Anne*, likasom på flera andra ställen här nordanfjells, växer visserligen korn och ger ibland god afkastning, men ofta fryser det bort innan det blir moget. Vid kyrkan ligger ett stort kornmagasin, der sockenboarne få låna säd — en härlig inrättning i en trakt som denna.

På Anne blef jag öfver natten. Följande dagen fick jag en skjutskärra utan säte, blott en platt botten, på hvilken den resande måste sitta med benen böjda under sig, som skräddare sitta på ett bord. Både jag och mina ressaker foro illa. Förtretad häröfver framkom jag till *Stuen*, der man sades tillverka kärror. På tillfrågan hvad en kärra med säte på fjädrar skulle kosta, uppgafs ett pris af 400 rdr (svenska penningar); dessutom hade man ingen färdig. Jag måste antingen sitta med benen under mig på den platta kärrebottnen, hvilket var omöjligt, eller ock betala för 2 hästar, en för sakerna och en för att rida på, hvilket senare jag måste finna mig uti.

Stuen d. 3 Juni. Det är söndag. Granris är strödt på golfvet i stugorna. Folket högtidsklädt. Karlarnes söndagsrockar äro långa och försedda med mycket stora ficklock. Fruntimren äro klädda i svarta klädeströjor med halfalns långa skört, som nedhänga på den bredrandiga kjortlen. Håret yfvigt och långt, hänger nedåt ryggen. Ett band bundet kring hufvudet med en bandros öfver pannan. Blå strumpor, läderskor med remmar.

Vägen löper nedåt från Stuen till *Sundset* genom skog af mindre björkar. En fjerdedels mil söder om Sundset börjar granskog, hvilken blir tätare, högre och frodigare längre fram. Jag var genomblötad af regn, då jag kl. 6 e. m. kom till Sundset. I en stor stuga sutto ett halft dussin sysslolösa karlar. De voro alla resliga, hade stursk uppsyn, stora näsor och yfvigt hår. Jag fann snart att deras tänkesätt voro lika så grofva som deras utseende. Jag hade lemnat den hederlige Gudbrandsdölingen och Dovrefjellsbon. Jag ville bli qvar på Sundset, emedan jag var våt och det var afton; men gästgifvaren sade att bud redan var afsändt efter mina hästar, ehuru jag ej begärt det. Jag frågade om någon ville säga återbud mot drickspenningar; ingen ville det.

Klockan 9 på aftonen kom min skjuts. Jag aftågade ridande på den ena hästen; den andra drog min kärra med sakerna. Vägen löper nu nedåt genom en tät granskog. Midt i skogen kommo två karlar fram, och den ene sprang upp i kärran. Jag ropade åt skjutsgossen att hålla och befalde karlen stiga ned. Han hoppade då ur och blef efter; men snart kom både han och kamraten i fullt språng efter oss, och fattade tag i hvardera sidan af kärran. Åter försökte den ene kasta sig upp, och då inga ord hjelpte började jag taga fram min barometer som i sitt läderfodral hängde vid min sida. De trodde att det var ett skjutvapen, och lemnade skyndsamt vagnen, men sökte dock följa oss. «In mot Trondhjem äro de tjufvar och skälmar allihop», sade man mig vid Dovre. Och dessa liknade i sanning något ditåt. Detta var den enda gång jag under hela resan här i Norge haft något sådant äfventyr.

Vägen höjer sig något för att sedan brant och djupt sänka sig i en liten dal, kallad *Vangsgraven.* Vid nedfarten, der vägen slingrar sig brant nedåt, har denna dal ett i hög grad idylliskt utseende. Till höger resa sig lodräta, gråa klippor, i hvilka granar tagit svindlande fotfäste. Nedanför, i den gröna dalen, ligga några prydliga gårdar som

vittna om välmåga. I dalen frambrusar Örkel-elfven, öfver hvilken man rest en hög, rödmålad träbro, sannolikt en af de vackraste broar i Norge. Då denna öfverfarits höjer sig vägen åter ganska brant upp mot *Birkager*. På denna häll växer björk och al; björken stod ater här lika grön som jag såg henne i Gudbrandsdalen. Häggen hade också öppnat sina blad, och bredvid vägen blommade den sköna, gula violblomman *Viola lutea* — den första jag sett i år. Dess åsyn gladde mig.

På *Birkager* passerade jag natten mellan den 3:dje och 4:de Juni. Med hvarje steg märker jag att jag närmar mig en stor stad; dess närvaro verkar alltid ofördelaktigt på allmogen. Oräkneliga behof skapas genom lättheten att tillfredsställa dem. Man vill likna stadsbon i allt, äfven i de priser man sätter på det man lemnar åt resande, och utan att besinna att man ej kan lemna honom de beqvämligheter som han har i städerna. Man har blifvit van att göra allt mot betalning. Gästfriheten och hjertligheten mot främmande. hvarigenom Gudbrandsdalen och Dovre äro så utmärkta, tycktes ej finnas härstädes.

Från Birkager red jag. Vägen derifrån löper nu brant uppåt ofvanför den lilla dalen som jag i går afton genomfor. Nu var jag åter tem-

ligen högt uppe. Snödrifvor lågo öfver allt bland småskogen, och snö och regn föll ymnigt ned från molnen, som ströko fram öfver höjderna. Vägen lopp snart nedåt i *Sognedalen*, som syntes temligen odlad och bebyggd.

Vid *Garlien*, en ny gästgifvaregård, en mil från Birkager, fås, efter uppgift, 8:de, stundom 12:te kornet; men utsädet är ej alltid fredadt från att alldeles bortfrysa. Snöslasket på höjderna hade i dalarne förvandlat sig till regn, som fortfor hela dagen. Svarta- och hvita flugsnapparen *(Muscicapa atricapilla)* sågs. Från Garlien försökte jag åter den besvärliga åkningen på den platta kärrebottnen. Regnet öste ned. Bergströmmar hade skurit stora gropar tvärt öfver vägen eller nedrullat stockar och klippstycken och slängt dem öfver vägen, likasom för att hindra vandraren att komma fram.

Hoff är ett medelmåttigt gästgifvarställe. Fortfarande regn. Ned i dalen far man på en vacker träbro öfver Sogne-elfven. Här är skilnaden mellan Sognedalen och Guldalen. Man far åter uppför en hög backe, derefter är vägen långsluttande till gästgifvaregården *Sognäs*. Sogne-elfven, som man dessförinnan öfverfarit, framrusar med vildhet, förer stenar och buskar med sig och förstör ofta hela åkrar för invånarne och kastar sig

sedan i den större Gul-elfven, som derför äfven kallas Stor-elfven. På Sognäs hade varit begrafning efter en 95årig man. Ännu gingo bönderna och tumlade kring på gården. Jag måste vänta 6 timmar på min skjuts. Det var 3:dje dag Pingst, hvilken här hålles helig, likasom fordom i Sverige. Det var ej nöjsamt att vänta så många timmar på skjutsen; ute kunde jag ej vara, ty det hällregnade, och derinne var stugan upptagen af en hel mängd qvinnor.

Här i Norge är det nästan alltid fogden som får bära ansvaret för de oordningar som kunna finnas på gästgifvaregårdarne. Om man för gästgifvaren gör någon anmärkning af snart sagdt hvad slag som helst, så får man till svar att fogden tillåtit dem det. Om 1 mil står på taflan, men man måste betala för 1 1/2 mil, så har fogden sagt det. Om man, såsom jag på Sognäs, får vänta 6 timmar på hästar, (der det är 1/2 mil efter dem), i stället för 2 timmar enligt kongl. förordningen, så är det alltid fogden som bemyndigat dem att dröja de 6 timmarne. Icke något annat land lär, efter hvad en norrman sagt mig, hafva så många vägbetjenter och så usla vägar och framförallt så usla reskärror för skjutstagande, som Norge. Vagnar eller reskärror med säten finnas icke.

Större frågvishet än man träffar hos allmogen nordanfjells i Norge finnes väl ingenstädes. Oräkneliga gånger har jag måst besvara följande frågor: hvarifrån är du? Hvad är du? Hvad heter du? Hvart hän skall du? Skall du bli der länge? Skall du ha embete der? Säg mig något om stortinget? Hvad har du der? (min barometer). Hvad gör du dermed? Är du landtmätare? Skall du göra kartor? Skall du skjuta björnar och gråben? Är der fred eller krig i Sverige? o. s. v.

Från Sognäs löper vägen ned åt Gulelfven, der hon flyter majestätisk och bred än mellan vidgade stränder, än hopklämd af lodräta klippor — alltid strid och stark. Vi skulle fara öfver henne på färja, men hon var för strid. Vi måste fara $^1/_2$ mil för att komma till en hög träbro — det modigaste verk i sitt slag. Der elfven mest sammanklämmes mellan höga och lodräta klippor har man rest en hög, bågformig, vacker träbro. Vägen dit var egen i sitt slag; knappt tecken till banad väg. Med försigtighet kommo vi dock fram, och sedermera upp till *Foss*, dit jag genomblötad anlände kl. 8 på eftermiddagen.

Leirs gästgifvaregård den 5 Juni. Regnet hade upphört, molnen försvunnit och klar stod solen på himlen då jag lemnade Foss och reste nordvest nedåt långs åt den breda Gul-elfven. Glädje och

lif utbredde sig öfver hela naturen. Dalen är bred; på dess sluttningar visa sig ofta gårdar, mellan hvilka ligga väl odlade och besådda åkrar. Ända upp mellan bergens kullar framtittar här och der en gård. På sluttningarne stå skog af gran. Flora har vaknat; hon har redan utbredt sin gröna duk öfver fälten och prydt honom med blommor af flere färger. Hvilken kontrast till fjellen, der allt var vinter!

Vägen från Leir löper längs åt den breda sköna dalen, i hvars midt Gul-elfven framrusar, upprörd och grå af den jord, hon sköflat från de kringliggande fälten. Hon äter kring sig åt alla håll, der ej hårda stenklippor ligga henne i vägen. Då hon under vårens starkaste vattenflöde utätit backarne (så kallas i Norge äfven de högsta berg, då de ej bestå af fast sten), förlora dessa sitt fotfäste och nedrasa med hus, träd, åkrar — allt hvad som finnes på dem — i elfven, och en lodrät vägg står qvar för att kanske en annan gång än mer frätas och nedstörta. Så förstöres månget bördigt fält, så dränkes oförmodadt månget lif, så utarmas i ett ögonblick mången välmående familj.

Här rusade en bergström fradgande öfver vägen och hade skurit djupa gropar deri. Vattnet steg upp i kärran. Det var ej möjligt att åka deröfver; man måste staka sig fram på smala trän,

som blifvit kastade deröfver, men det var ett intet mot hvad som kom. Fram mot *Melhuus* höjde sig till höger öfver floden *Hofstad-backarna*, höga åsar, säkert öfver tusen fot. Uppåt sidan af dem löper vägen. (*Slottet*, *Hofstadgården* m. fl. synas vara gamla märkvärdiga namn i den på sägner så rika Guldalen).

Två karlar, tillsatta af vägmästaren, kommo för att hjelpa oss öfver, ty berget hade förliden natt så nedrasat, att äfven en del af vägen följt med ned i elfven. En lodrät vägg stod vid sidan af oss under fötterna och djupt ur afgrunden hördes elfven brusa fram. Det skulle ej ha varit möjligt att, utan att nedstörta, från vägens sida skåda ned i djupet. Breda remnor hade denna förmiddag uppkommit längs åt vägen, som hotade hvarje ögonblick att störta ned — och till höger öfver vägen hängde grästorfvan, drypande af vatten; jorden derunder var nedrasad. Om vandraren räddades från fall i afgrunden, hotades han dock att begrafvas under jord, stenar, träd och grus uppifrån. Vi kommo lyckligt fram; och först då jag nedifrån såg på hvilken afgrundsbrant jag vandrat, och huru jag haft öfver hufvudet krossande tyngder, blef jag underlig till mods. Dessa talrika bergskred under denna vår komma af den ovanligt stora mängd af snö som fallit under vintern. Vid Sognäs bortfördes för två

dagar sedan en stor träbro, och i förra veckan gjordes skada på ett jernbruk. Äfven nära Trondhjem, vid Tiller, säges en kyrka ha alldeles försvunnit. Floras barn hade äfven här vaknat och blickade på oss från den gröna marken, och fjärilarna lekte i solskenet.

Melhuus gästgifvaregård fann jag vara ett förträffligt ställe. Härifrån har man blott 2 mil till Trondhjem. Jag uppsteg på den höga kullen som ligger öster om kyrkan och prestgården, och som är bevuxen med unga björkar och alar. Här är en härlig utsigt. Midt i den vida dalen slingrar sig fram den breda, blänkande elfven; kring dalen höja sig bergsryggar, hvilka här och der ännu äro snöflammiga. I öster om mig nedrusar en fradgande bergström. Björken, alen, arren, stå redan gröna. Häggens blomsterhängen hänga bland bladen och börja redan öppna sig. Marken är öfver allt grön; den gula violblomman och den hvita anemonen, *Alchemilla vulgaris* och *Ranunculus acris*, pryda redan ängarna med sina blommor.

Från Melhuus går vägen temligen jemn. Dalen utvidgar sig och är bevuxen med småskog af al och gran 3/4 mil till *Oust*, som är en dålig gästgifvaregård och der jag, enligt vana, fick vänta länge på min skjuts. Ändtligen kom denna; färden

fortsattes och den 5 Juni klockan half 11 på aftonen anlände jag till Trondhjem.

Trondhjem. Jag hade redan förkylt mig under resan och framkommen till det hotell som man anvisat mig såsom det bästa i staden, inlogerades jag i ett nyskuradt, ännu helt vått rum. Jag föll i en häftig feber och måste hålla mig inne två dagar.

Från Excellensen Grefve v. Engeström hade jag medfört bref till Etatsrådet Knudsen. Han besökte mig och bjöd mig till sig den 8 på aftonen. Der voro åtskilliga gäster. Det var ett elegant hus, der allt tillgick i engelsk stil, och i societeten der hörde man talas lika mycket engelska som norska. Följande dagen var jag bjuden till Biskop Bugges, der jag tillbringade en glad och angenäm afton.

Trondhjem är en förmögen handelsstad som drifver handel med koppar, fisk och trävaror. Nidelfven är segelbar upp i staden, och långs sidan af elfven ligga packhus med ena gafveln mot elfven. Nästan alla husen i Trondhjem äro trähus, hvilket jag finner besynnerligt, då man har så god tillgång på sten; alla husen äro väl byggda och merendels målade.

Herr Lysholm har här inrättat en färgfabrik, en anstalt för att bereda färger af stenmossor, och v. Buch omtalar att en mängd stenmossor årligen

utgå från Kristiansand till England. Jag minnes att i min barndom förstodo bondhustrurna i Skåne att färga med stenmossor. Nu är detta väl bortlagdt, men måhända det kunde bli en ej obetydlig industri för fattigt folk i Sverige, liksom v. Buch säger det är för bönderna i Opdalen, att samla stenmossor och utsända till England.

I sällskap med en ung hygglig man, Pastor Arentz, besökte jag H:r Krogh, residerande kaplan vid Domkyrkan; han skulle just då i kyrkan för en vigselförrättning, hvarför vi gingo med honom dit.

Denna S:t Olofs kyrka, till hvilken fordom många till och med från långt aflägsna ställen valfärdade, är ännu ett stort och ansenligt tempel, byggdt i götisk stil, men har flera gånger lidit förfärligt våld, åtskilliga gånger af eldsvådor, senast 1719, och dessutom af fiendtliga plundringar, och det gör mig ondt att säga att det varit Svenskar som plundrat henne. Genom det förhållande som nu eger rum mellan Sverige och Norge kunna, lyckligt för båda, dylika plundringar hvarken från ena eller andra sidan förekomma. Trondhjems domkyrka är byggd af täljsten (Klæbesteen), som finnes i hela berg ej långt derifrån och hvilken är så beskaffad att den lätt låter bearbeta sig till prydnader och skulpturverk. Kyrkan är byggd i form af Kristi kors,

hvars längsta del (stolpe), som utgör hufvudkyrkan, i vester är helt och hållet af ljungeld nedbränd, så att endast murarne stå qvar. På den ena sidan stå ännu, i nischer, några af de tolf Apostlarne i sten uthuggna, men de hafva blifvit illa medfarna, och de flesta äro utan hufvud. I nordöstra delen af korset är S:t Clemens kyrka; den är den äldsta delen af domkyrkan och blef byggd i 11:te seklet. Den ligger liksom en liten kyrka för sig sjelf, skild från det öfriga. Östra delen af korset utgör nu högkoret. Jag gick ditin och fann mig helt öfverraskad: redan tröskeln var af hvit grofkornig marmor; äfven funnos pelare af dylik marmor, och listor af samma sten sutto ännu qvar vid sidan af dörren, men några voro utbytta mot trä. Golfvet var mosaik af svart och hvit marmor. Framför altaret står en pelareport; pelare och bågar äro af täljsten och i gammal sirlig stil — men tyvärr öfverstrukna med kalk; man tyckte förmodligen att de sågo allt för gamla och grå ut. Vid båda sidor inuti kyrkan finnas läktare i tre etager öfver hvarandra och med fönster och gardiner. Kyrkans fönster äro mycket höga, smala och försedda med talrika små rutor. På murarne sitta epitaphier, på golfvet ligga likstenar, liksom i Lunds domkyrka. Man omtalar att uppe i chorets murar skola språkrör vara an-

lagda, genom hvilka munkarne på sin tid bedrefvo åtskilliga hocus-pocus. — Denna kyrka var fordom ofantligt rik och praktfull; hon kunde på *en* dag genom offer insamla 4 till 5 tusende mark silfver. Hon prunkade då med 18 höga torn och spiror, med en nästan otalig mängd af större och mindre pelare af hvit och svart marmor, eller af blå, grön och röd sten samt med en mängd bilder och stoder, alla på det präktigaste huggna; men i synnerhet af det präktigaste och finaste i sten huggna löfverk, som menniskohand kan åstadkomma *).

Tätt vid domkyrkan är *Kongsgården* belägen. Det är en stor massiv, gammaldags byggnad som i fordna dagar tjenat som residens för Norges konungar, och härifrån brukade de kungliga gå genom det östra koret in i kyrkan. Stadens Rådhus är också en större stenbyggnad af två etager.

Norr om kyrkan ligger en skön byggnad, som af H:r Thomas Angell är skänkt till en stiftelse för obemedlade qvinnor af den bättre klassen. Förutom domkyrkan har Trondhjem ännu en annan kyrka, *Fruekirken*, som liknar en stor landtkyrka. Staden har äfven en hospitalskyrka.

---

*) *Bing*, Beskrivelse over Kongeriget Norge. Äfven *Jonge*.

Trondhjem har åtskilliga andra vackra byggnader, i synnerhet vid Munkegaden, som är en bred rak gata, hvilken sträcker sig från Domkyrkan ned mot sjön och ligger rätt emot Munkholmen.

Munkholmen är en klippa belägen midt i gapet af Trondhjemsfjorden, strax utanför hamnen och inloppet till staden. På denna klippa har man uppfört en fästning. Stället hette i fordna dagar Nidarholm, var obebodt, och begagnades endast till afrättsplats. En galge var upprest derstädes och mången mäktig man har der måst sluta sitt lif. Det var på Nidarholmens galge som den ryktbare Hagen Hlade Jarls hufvud blef fastspikadt, efter att han på gården Romuld i Guldalen blifvit dräpt af en sin träl. — På Nidarholmen blef sedan af Knut den store i Danmark stiftadt ett Benediktinerkloster; holmen blef alltså numera en bostad för munkar, och namnet *Nidarholm* utbyttes i följd deraf till *Munkholm* *). Sedan klostret genom reformationen emellertid blifvit upphäfdt, blef Munkholmen jemte klostrets öfriga tillhörigheter lagt under kronan. En fästning blef sedermera der uppförd, i hvilken man äfven brukat förvara statsfångar. Det var här, på Munkholmen, som den ryktbare stats-

---

*) *Bing* p. a. st.

fången Storkansleren, Grefve Peder Griffenfeld under en tid af nära 20 år (1680—1698) satt fången. Ännu lär man i rummets golftiljor se spåren efter hans steg.

Vid Munkegade ligger en stor skön byggnad, der Kongl. Norska Vetenskaps Sällskapet har sin samlingssal, sitt bibliothek och sina naturaliesamlingar. Detta Sällskap stiftades 1760 efter Biskop Gunneri plan och förslag och blef af konungen stadfästadt 1767. Bibliotheket är ganska betydligt; 1781 blef det förökadt med Schönnings och Rektor Dass' boksamlingar, bestående tillsamman af omkring 12,000 band. Bibliothekarien Konferensrådet Helzen förevisade mig bibliotheket och naturaliesamlingarne. I yttre rummet — sällskapets samlingsrum — äro väggarne prydda med åtskilliga präktiga oljefärgsporträtter. Här sitta Tordenskiold, Tycho Brahe m. fl. Äfven åtskilliga porträtter af kongl. personer finnas. Bland porträtterna af Sällskapets beskyddare fäste jag mig i synnerhet vid den lärde och förträfflige Biskop Gunnerus. Det var ett präktigt ansigte.

Trondhjem, det fordna *Nidaros*, var i forntiden ett af de namnkunnigaste ställen i Norden. Här voro också Olof den heliges ben förvarade och till hans helgedom — S:t Olofs kyrka — företogos, som vi förut nämnt, mångfaldiga pilgrimsfär-

der i forntiden. Staden ligger ganska vackert på en halfö, omgifven af Nidelfven som slingrar sig deromkring.

Hamnen är stor och rymlig. Staden har nu blott 20 skepp. Förr dref han en ansenlig och fördelaktig handel på Archangel. Sedan blef handeln flyttad från Archangel till Petersburg. Nu handlar Trondhjem också med Irland och England med timmer och bräder, som dock mest hämtas af Engelsmännen sjelfva på engelska fartyg. Äfven handlar Trondhjem med koppar från Nordenfjeldske bergverken, samt med rundfisk, rotskär, långor, sill, sej, tran, qvarnstenar och ejderdun.

I Trondhjem residera Stiftamtman, Biskop och General för Nordenfjeldske trupperna.

Under de tio dagar jag nu uppehållit mig i Trondhjem — mest för helsans återvinnande — har jag haft nöjet blifva inbjuden i flere sällskapskretsar. Umgängestonen här är olik den i Kristiania och bär en engelsk prägel. I främsta rummet gäller detta de mest framstående grosshandlarehusen, der nästan aldrig annat än engelska talas af de yngre männen. Kan man med skäl säga att Kristiania ännu 1816 är danskt och Bergen tyskt, så torde man kunna med lika fullt skäl säga att Trondhjem är engelskt.

I dag, den 17:de, företog jag i sällskap med Pastor Arentz en promenad till Leer(Leir)-foss, belägen en half mil söder om Trondhjem. Trakterna kring staden äro vackra. Kullarne äro prydda med småskog, och vid sidorna ligga sköna landtgårdar som tillhöra Trondhjemsboar.

Leerfossen är det största vattenfall jag hitintills under min resa sett. Nidelfven vältrar sig ned mellan klippor, som midt i fossen stå fram i dagen; der nere uppstiger ständigt en hvit rök högt i luften, och marken darrar under ens fötter. Det är ett storartadt skönt skådespel. En half mil der ofvanför är det bekanta *Tiller*, der floden under vårtiden hade på ena sidan undergräft marken, så att ett jordskred skedde, hvarvid en kyrka nedstörtade. Man såg denna under fallet, jemte jorden, störta med spiran nedåtvänd i elfven, som deraf blef alldeles fylld och för en kortare tid afstannade vattenfallet i sitt lopp, tills floden hunnit bryta sig igenom den nedstörtade jordmassan. Då vi stodo der kom bland annat ett blåmåladt brädstycke flytande på vattnet; det hade utan tvifvel tillhört kyrkan.

Som en egendomlig händelse berättas, att på en födelsedag hade man på en pelare vid vattenfallet skrifvit, jemte ett par namn, en önskan om

lycka och framgång, och dervid tillagt: «För standser Leeren i sit Fald, End disse Navn forglemmes skal». Leeren «standsede» emellertid verkligen i sitt fall förliden Mars månad, efter jordskredet vid Tiller.

III.

FRÅN TRONDHJEM TILL BODÖ.

ÅTERRESAN.

Den 18 Juni lemnade jag Trondhjem och fortsatte resan mot Norden.

Sedan man vid afresan från Trondhjem passerat bron öfver Nidelfven, kommer man i förstaden, som liknar en liten stad för sig sjelf, bebodd af handlande och handtverkare. Husen äro täckta med jord, der nu *Viola canina* och *tricolor* stå i full blomma. Jag hade till ressällskap Pastor Arentz, som erbjudit sig att göra mig sällskap till Stormoe prestgård och hvarifrån han vidare ville följa mig till det beryktade Sticklerstad.

Vägen från Haugan till Stormoe prestgård är på första halfmilen god; derefter passerar man en hög ås, kallad Giving-åsen. Branta, nästan lodrätta berg, beväxta med gran, resa sig på högra sidan. Då man passerat Giving-åsen, öppnar sig en skön,

vidsträckt utsigt öfver Stördalen, som ligger jemn och lång, beströdd med gårdar, och der den breda majestätiska floden utflyter i fjorden. Man färdas öfver floden på en färja. Vi gingo öfver på båt, men våra saker på färjan, och på eftermiddagen anlände vi upp till prestgården, der vi mottogos vänligt af värdfolket. I Pastor Heyerdahl fann jag en särdeles bildad man och framför allt skicklig mineralog.

Stormoe prestgård den 19 Juni. Ett innerligt skönt väder är det i dag. Efter att på morgonen tillsammans med husets familj och min reskamrat ha intagit frukost, begaf jag mig med min bössa ut i skogen. Senare på förmiddagen gick jag ut med Pastor Heyerdahl för att se de växter och foglar som kunde vara egendomliga för denna trakt. Men jag fann att växterna voro alla desamma som i Skåne och likaså foglarne, med undantag af ripan, af hvilken här skall finnas både dalripan och fjellripan. Beträffande boskapen så fans här mest korthornade och brokiga kor. Åkerbruket här drifves bra, ty Pastor Heyerdahl uppgaf, att denna trakt kring Trondhjem kan årligen afsätta mycken spanmål. Endast under sådana år som 1812 måste man äta barkbröd. De ställen i Norge der denna föda ofta måste tillgripas är *Vingen* och några andra fjell-

gårdar. Islandsmossan är bättre till bröd, men hon växer här mycket sparsamt. I skogen hade bönderna på flera ställen utbredt sina sängkläder, som bestodo af ulliga fårskinn och långhåriga getskinn, hopsydda i aflånga fyrkantiga stycken. De hade utbredt dem öfver myrstackar — ett artigt sätt att rensa dem för ohyra. Jag såg en ringdufva *(Columba palumbus)*, men kom ej i håll. Här i närheten ligga flera runda kullar, kallade *Kungshögarne*, och en tradition förtäljer att Harald Hårfager, som slagit Dalens kung, låtit här begrafva honom.

På eftermiddagen gick jag åter ut för att jaga; jag gick till fjorden på den udde som omgifves af elfven och fjorden, och som kallas *Stördalshalsen*. Här ligga gårdar och fiskarehus och ett bruk. Detta sistnämnda tillhör godsegaren Nannestad; der finnes en tegelugn der 60 à 70,000 tegelsten brännes 3 gånger om året; leran tages tätt vid verket. Äfven finnes ett krukmakeri som sysselsätter 3 svarfstolar och hvarest tillverkas ganska nätta och prydliga fat, krukor, urnor och koppar med och utan glasyr. Leran dertill köpes från bygden. Afsättningen är betydlig, isynnerhet till Nordlanden, äfvensom till Trondhjem. I tegelugnen brännes äfven kalk. Kalksten, svartgrå, brytes i *Forbudsberget*, ett stycke från verket.

Bland de uppgifter jag fick på Stormoe vill jag nämna följande. Päronträdet trifves ej längre än till Kristiania; dess gräns är ungefär densamma som Biets. Äpplen mogna ännu vid Trondhjem; plommon hinna der sin fulla storlek, men de mogna ej utan att läggas i hö. Körsbär mogna, men så väl dessa som äpplen finnas vackrare och i större mängd på Tuterö, 2 mil från Trondhjem.

I Vang och Lom, äfvensom vid Tofte vattnar man sina åkrar och ängar. Man leder vattnet i små gropar eller träränrnor långt ner från fjellen. De sistnämnda rännorna äro flyttbara. På detta sätt förmår man jorden att producera. Man berättade, att vid Kungsberg brukar man att bära jordmylla upp på klippafsatser, och så säd deri.

Den 20 Juni reste vi från Stormoe prestgård till gästgifvaregården *Forbud.* Landet der är temligen jemnt, men $^1/_4$ mil derifrån reser sig till höger Forbudsberget med en perpendikulär vägg af ofantlig höjd, och nedför denna kastar sig en fjellström (Strukelfven) dånande, med hvit fradga. Den branta, svarta bergsidan är glest beväxt med granar. Framför sig ser man en stilla sjö, djupt ned under fötterna. Längre fram har man, till venster, en vik af hafvet med vackra öar. Ruiner spegla sig i vattnet. Man far långs åt en skön dal; till höger

ett brant fjell, till venster Vuduberget. Berg och dal äro beväxta med skön skog. Nederst i dalen framslingrar sig en bäck, beskuggad af arre. Nederst på fjellsidan frodas granen, i hvars mörkare grönska en mera liflig, af unga björkar, är inblandad. Granen måste deruppe vika, och björken intager ensam hela marken; öfverst är berget nästan naket. En mil är till Värdalens gästgifvaregård.

Man passerar längs *Klevdalen* (namnet härleder sig af en gård Kleva). Skogen aftager, och bergen blifva mindre. I dalen slingrar sig idylliskt en bäck genom gröna ängar. — Dalen försvinner, bergen sänka sig till skoglupna kullar. *Hammervatn* är en insjö till venster. Insjö kallas här «vatn», motsats till fjord. — Vangs kyrka ses till höger. Arre och gran utgöra kullarnes och sidornas betäckning. Fjorden ter sig här med underliga inskärningar och öar. Synkretsen blir allt mer utvidgad, dalarne mindre djupa, höjderna mer utbredda. Från *Hove* fortsattes färden till *Tynäs*. I *Alstahoug* besöktes Prosten Medelfart, en bildad prestman.

Skön utsigt öfver fjorden med seglare mellan dem. Öfver skogrika kullar resa sig blånande berg och på andra sidan fjorden snöbetäckta fjell; fälten och kullarnes sluttningar äro beströdda med vackra gårdar. *Levanger*, på andra sidan sjön, presenterar

sig härifrån som en liten stad vid viken. På de gröna kullarne gå betande får och annan boskap. Levanger, som icke ännu är stad, söker stadsprivilegier, men Trondhjems köpmän säges lägga sig deremot. Här är dock en samlingsplats för Jemtländningar, som utbyta sina varor mot norska. Här hålles tvenne marknader om året, i December och första tisdagen i Mars. Jemtländningarna afsätta der smör, talg m. m. och inköpa salt, sill oeh hästar. En lättad kommunikation vore för dessa provinser af stor vigt; ty de behöfva hvarandra.

Från Levanger fortsattes resan genom det sköna landskapet med idylliska utsigter öfver fjorden, som gör besynnerliga inskärningar i landet. *Värdalselfven* öfverfors på en färja. Vid andra stranden ligger *Värdalsören*, som liknar en liten köping eller snarare ett stort fiskläge. Husen vända gaflarne mot elfven. Jag försummade ej att efterfråga Värdalshandskar, som v. Buch så högligen berömmer. Jag fann dem likväl ej finare eller bättre än de som förfärdigas i Landskrona, men de voro mycket dyra. Vägen fortsattes öfver åkrar mellan lunder af gran och sköna löfträd.

Då man färdats ungefär en half mil från Värdalsören kommer man till det märkvärdiga *Sticklerstad*,

der Olof den helige fann sin död. Ättehögar resa sig ännu strödda öfver fältet; många äro alldeles, andra till en del utjemnade med marken. En dyster känsla intog mig då jag beträdde det ställe, der religionsnitet skördat så många offer (år 1030). Det var kanske den sista stora striden mellan den starka Odinska andan i Skandinavien och söderns mildare religion bland Nordens sträfva klippor. Här lät också Barden höra sina starka toner; här var det som Thormoder Kolbrunarskald en stilla morgon uppstämde sin härliga sång och lät den likt en dödsbasun ljuda, för att väcka den sofvande krigshären till striden:

»Dagen är upprunnen,
Hanens vingar dåna,
Tid är för kämpar
Till striden att gå.
Vaker upp, vaker upp,
Tappre män,
Alla j ädle
Konungatjenare!

Har den hårdhändte
Rolfer, skytten,
Ättgode män
Som aldrig fly;

Er jag ej väcker till vin,
Icke till qvinnoglam,
Upp eder jag väcker
Till hårda bardalekar.»

Bortom kyrkan kröker sig vägen till höger litet uppför en backe. Det var här Olof stupade. Här står hans «Stötte», ett hvitt pyramidformigt monument med ett jernkors på spetsen. Vid dess sida har en senare tid satt på en fotställning en kort pelare med ett kors, och på sidan en inskrift.

Om aftonen framkommo vi till prosten Brandt, i Auglen prestgård. Kyrkan hetter Sticklerstad och bygden är Värdalen. Följande dagen fick jag med mig en gosse och begaf mig ut åt skogen med min bössa. Vägen togs öfver höga skogsberg till *Lexdals-vandet;* derifrån till en bonde på Lunde, der jag ville ha en häst för att komma upp på fjellet. Men hästarne voro i marken och kunde ej fås hem före kl. 5, och då hade det blifvit för sent. Hos bonden blef jag inbjuden att spisa i ett slags sommarstuga. Hustrun satte fram ost, smör, mjölk, bränvin och ganska fint, hvitt och godt tunnbröd af hafre. På väggarne var garderob. Bland klädningar voro äfven sådana af sits, och sydda lika mamsellernas i städerna; höga mössor af blommig sidensars, kantade med flera ränder illerskinn; muf-

far af björnskinn. De betala björnskinnen dyrt för att få dem till muffar eller till fällar för sina rara slädor.

Vid hemgåendet, då jag följde vägen, såg jag en vattenådra springa ur klippan öfver vägen, och jag drack derur utan att veta att det var S:t Olofs källa.

Vid hemkomsten fick jag besök af fornforskaren Kapten Klywer; han gaf mig många intressanta upplysningar om ställen som jag redan besökt. På sin käpp hade han en krycka af jern, som funnits vid ett benrangel bland de Svenskar som fröso ihjäl 1718 på reträtten till Jemtland.

Följande dagen (den 22 Juni) läto vi bära våra saker ned till Lexdals-vandet och der satte vi oss i båt och rodde öfver till Bolstan (?), der kapten Klywers far var bosatt och der vi väl undfägnades. Här tog jag afsked af Pastor Arentz och Kapten Klywer och lät af tvenne roddare ro mig långs Lexdals-vandet till *Langlie*, der General-Major Hjort bodde.

Dagen var odrägligt het. Eljest härlig resa. Vattnet stod som en spegel; till höger höjde sig ett fjell, och bakom oss reste sig snöflammig och hög, i blånande gestalt, Hermansnasen, som en jette öfver de andra fjellen. Vid ändan af sjön seglade vi under en bro ett stycke upp åt Figga-elfven. Här satte vi båten; en af karlarne följde mig upp till

General-Majoren, der jag blef vänligt mottagen och inbjuden att passera natten.

Följande dagen (Midsommarsafton) kl. 7 f. m. begaf jag mig åt fjellet *Tufset Tuven*. Jag hade två drängar med mig. I granskogen hördes sångtrasten, som här kallas *Natvuku* (d. ä. Nattvåka); äfven hördes eller sågs här rödvingetrasten; bergfinken (*Fringilla montifringilla*) skärrade. Bofinken *(Fringilla cœlebs)*, trädgårdssångaren *(Sylvia hortensis)*, gulbröstade sångaren *(Sylvia hippolaïs)* funnos i myrar beväxta med björk. Löfsångaren *(Sylvia trochilus)* och en annan fogel, hvars sång var mig okänd, satt högst upp i grantopparne och var mycket rädd. Längre upp i granskogen, på sidan af fjellet, träffades en familj af lafskrikan *(Corvus infaustus)*, som här kallas *Reudtjuxa* och skall finnas i mängd. Hon hade redan sina ungar ute och matade dem, 6 à 7 stycken. Var ej serdeles rädd. Två af dem sköttos. Litet öfver det ställe der de påträffades, upphörde granen att växa och furen började, dock ej med stora eller frodiga träd. Snödrifvor ligga ännu både på denna region och deröfver, men på de flesta ställen har snön nyligen gått bort, och der ha *Vaccinium myrtillus*, *Betula alba* och *Betula nana* ännu icke löf. Gränsen mellan granens och furens region bestämdes med barometern. Detta fjell kallas

Bilsta Vola. (*Vol* betyder här detsamma som *Kjöl* i Opdalen, och *Knopp* eller *Klimp* är här det samma som *Kamp* derstädes). Då jag lossade första skottet på *Corvus infaustus*, flög en dalriphanne upp med sitt vanliga racklande läte. Denna ripart går således stundom ned i granens region; ty detta var i stora granskogen.

Vi stego högre upp: furen upphörde, *Betula alba* stod i mindre träd och buskar. Snödrifvor lågo i fördjupningarne. *Empetrum nigrum*, *Vaccinium myrtillus* och *uliginosum* stodo ännu växande. Snart blefvo de lägre. Renmossa i mängd, äfvensom Islandsmossa och andra *Lichener* på de rundslitna kullarne. *Azalea procumbens* utbredde sig snart som ett grönt täcke med invirkade röda små blommor öfver hela fältet. *Arbutus Uva ursi* hade härstädes redan bär. Vi följde den nakna fjellåsen åt söder; kullar reste sig här och der och på alla stodo sistnämnda växter. Vi sökte den högsta kullen. På några träffades *Arbutus Uva ursi* i blomma, och på de högre *Diapensia lapponica.* Den högsta kullen på detta fjell kallas *Selli Vola.*

Här ligger en stor sten öfverst på fjellet. Han är nästan fyrkantig och omkring fyra alnar på hvar sida. Härifrån har man en mycket vidsträckt utsigt. Här står jag liksom på en klippa i ett af

stormar upprördt haf, hvars aflägsna vågor synas svepta i blånande töcken (solrök) och skummande af hvit fradga (snödrifvor). Denna utsigt visar sig åt alla sidor. Åt norr och vester drager sig en lång sträcka på tvenne mils afstånd längs åt Beitstadfjorden; snön skiner der ännu. Åt öster resa sig Mokke-fjellen med snö, åt söder synas några höga isolerade toppfjell («klimpar»), åt sydost synes Hervola mera utbredd. Fjorden och Lexdalsvandet synes också. Man har härifrån äfven en vidsträckt utsigt öfver Värdalen.

Fjellet var betäckt med *Lichener*, mellan hvilka de gröna tufvorna af *Diapensia lapponica* med sina hvita blommor gjorde ett skönt afbrott. Äfven *Azalea procumbens*, *Betula nana*, Islands-mossa m. fl. Multebärsbusken med sina stora, hvita blommor finnes öfver allt i mängd, isynnerhet i fjellmyrarna. En fjellripehanne sågs. Hunden skrämde honom, derför blef han ej skjuten. Fjellripan går således ned till björken, och något derunder. Dalripan går också dit upp; således litet hvar i den andres region. Om gränsen mellan dessa regioner bestämdt kunde dragas, måste den ligga der björken upphör. — Öfverst uppe sågs *Anthus pratensis;* han har bo i fjellmyrarna. Göken höres och *Sylvia trochilus* sjunger i buskarne under fjelltoppen. I myrar strax under

högsta toppen såg jag *Rana temporaria*, som således har en mycket vidsträckt region för sin tillvaro.

Nedkommen i skogen hörde jag åter den obekanta fogelsången och önskade innerligt att kunna komma åt att skjuta fogeln, helst jag var öfvertygad att han var en för Skandinaviens fauna hittills okänd fogelart. Ändtligen lyckades det mig att skjuta honom från en hög grantopp, men han förekom mig då så lik *Sylvia trochilus*, att jag nästan tviflade på att jag skjutit just den, som jag hört sjunga med för mig så okända toner. Ett nytt försök måste derför göras innan jag blef förvissad.

Bly säges vara funnet i berget Glupen vid sidan af Djurdalen, en säterboning i Sticklerstads socken. Finne-Lappar som bo der skola veta stället, men vilja ej uppgifva det.

Man berättar att en stor mängd ovanligt små *Tödder* (tjädrar) före vintern nedkommit från fjellen, äfvensom Orrar. Man tror att de kommit öfver Ryssland från Siberien. Det skall äfven ha händt förr, men sällan.

På Langlie hos General-Major Hjort blef jag med innerlig vänlighet inbjuden att stanna och blef der i två dagar. General-Majoren är en man af 75 år, som har tjenat kronan mer än ett halft århundrade. Han har nu afsked med bibehållande af

sin lön som pension. Den gamle syntes mig vara en rigtig hedersman, och hela familjen innerligt välvillig och snäll. Den välvilja de visade den vandrande främlingen skall han alltid ha i tacksamt minne.

Jag hade varit på fjellet och var om aftonen mycket trött. Det var *midsommarsafton.* Eldar upptändes af allmogen på alla kullar, och skott lossades med små kanoner, gjorda af gamla afkortade bösspipor. En stång restes, på hvars ända var satt en tjärtunna; hon antändes och brann tills hon alldeles nedbrunnit. Man dansade på flera ställen, men inom hus. Man har också för sed den aftonen, att gå till sina bekanta i smyg och lägga något, för att visa att man varit der utan att blifva sedd.

Följande dagen, midsommardagen, var allt tyst. Ingen fick jag att följa med mig; alla drängar voro borta och dansade. Jag gick ut med min bössa för att om möjligt få se den okände sångaren. Med hvilken ifver han söktes kan jag ej beskrifva. Jag fick höra hans läte i skogen och jag rusade in bland träden med bössan; flera gånger närmade jag mig, men han var för rädd. Ändtligen sköt jag på mycket långt håll i trädtoppen. Fogeln föll och till min stora glädje var det samma fogelart, som jag två dagar förut skjutit. Alltså var intet tvifvel mer att

det var denna fogel, som hade det ovanliga lätet och som jag sökt. Det var gransångaren *(Sylvia abietina)*.

Följande dagen fortsatte jag resan till *Steenkier*; vägen togs genom skog på obanade vägar till häst. Steenkier är en upplagsplats; der bor en enda köpman, samt åtskilliga strandsittare som ha båtar i hvilka de ro personer och saker mot betalning. Jag blef satt öfver elfven på färja och fick derifrån kärra med säte — högst ovanligt!

Landet antager nu mera en skärgårdsnatur, men i mycket högre stil än Bohuslän. Bergen bli högre, rundslipade, glest granbeväxta. Naturen synes i Norden hafva bestämdare anvisat hvarje växt och djur sin plats, än i södern. I dalarne växer granen ett stycke upp åt klippsidorna; der hon slutar vidtager furan och öfver denna ser man endast björk — så är förhållandet öfver allt.

På Steenkier sås råg af tvenne slag samt hvete, korn, hafre och ärter. Afkastningen i vanliga år 6—8fallt af kornet och 12 af rågen. I elfven går lax ända upp till Grams fiskanläggning. hvilken hindrar honom att gå längre. Man fiskar med not. Denna barkar man i vatten, hvari bark af gran och *Betula incana* är kokad till lut. Garnet blir deraf starkare och ses ej så lätt af fisken i vattnet.

Haltoug, en mil från *Steenkier*, befans vara ett uselt ställe. Snöåsen-fjellet syntes derifrån i öster, blått och snöbetäckt. Till *Hjellen* framkom jag kl. 11 på aftonen. Jag hade passerat granskogar och vikar af fjordar, vid hvilka sistnämnda sågos änder af flera slag. Äfven storspofven (*Scolopax arquata*, större strandpiparen (*Charadrius hiaticula)* och gluttsnäppan (*Scolopax glottis)* sutto ej rädda vid stranden. Om natten låg jag i ejderdunsbädd. Sådana begagnas allmänt här; jag nalkas nu denna fogels egentliga hem.

Årgård den 26 Juni. Från Hjellen antager landet än mer skärgårdsnatur: klipporna mera rundade, glest skogbeväxta, öfverst nakna. I dalarne, der vägen framgår, finnes granskog. I denna vistas björktrasten (*Turdus pilaris)* i stor mängd med sina flygväxta ungar. Bergfinken (*Fringilla montifringilla)* skränar från grantopparne. Alla arter af svalor, ringärlan (*Motacilla alba)*, stensqvättan (*Saxicola oenanthe)*, hvithakade busksqvättan (*Saxicola rubetra)* synas ända till Årgård. Vid Årgård fryser kornet ofta bort; det är en rigtig fjellbygd.

Eilden, god gästgifvaregård, ligger på en hög backe bredvid kyrkan, hvilken liten, af bräder och rödfärgad, liknar de andra kyrkorna i norra Norge. Gudstjenst hålles på många ställen blott en gång i

månaden. Vägen är sådan, att man ofta söker honom, då man befinner sig midt på honom. Folket är i allmänhet högväxt och resligt, med rask uppsyn och hårdt uttal.

Vid denna sidan om Steenkier har man blott fem års tid haft vagnar; förr red man, ty man hade inga banade körvägar. I Norge finnes ännu ingen fyrhjulig vagn, utom de s. k. kareterna i städerna. Man anser det vara så omöjligt att begagna fyra hjul, att när man transporterar timmer och dylikt, som ovilkorligen fordrar mer understöd än en axel, så sätter man en liten släda med två medar framtill, på det ställe der hjulaxeln skulle vara.

Åsnäs glasbruk. Detta står stilla denna sommar af brist på piplera (Pfeifenthon), eldfast lera till formerna; denna måste köpas från Holland för 1 Rb. mark skålpundet. Har då ej Norge eldfast lera? Verket tillhör Hrr Fogelsång i Trondhjem och Schillians i Seierstad. Hr Carlsson, som förestår verket eger en sjettedel deri. Han är en duglig och verksam man och har infört många förbättringar och egna uppfinningar vid glasbruket. Bland annat har han uppfunnit att nyttja bränd tång i stället för pottaska, som här ej kunde fås. Derigenom har han besparat bruket årligen en betydlig summa. Han hade förut anlagt ett glasbruk i Sörvig, men

medel saknades att fortsätta. Understöd begärdes af danska regeringen, men erhölls icke. Åsnäs glasbruk är det enda nordanfjells, som förser hela norra delen af landet med denna oumbärliga vara.

På eftermiddagen den 27:de vandrade vi upp på det fjell som ligger vester om glasbruket. Detta fjell kallas *Jægtheia*. *Heia*, *Hei* betyder här *fjell*, och benämningen *Jægt* (jakt) har det fått af ett kummel på dess topp, hvilket består af en mycket stor sten, till formen lik en jakt, som medelst små underliggare är höjd från klippan. Det var en varm dag. Uppgången i högsta grad besvärlig. Granen börjar nedifrån och stiger upp åt fjellets sidor. Der den upphör vidtaga furorna. Dessa furor äro alla toppforna och äfven grenarne till en stor del torra. Det är en underlig syn, då man stiger högre, och ser öfver hela fureskogen alla grenar vända från nordan, och alla träd på norra sidan gråa och nakna. Det är i en mera flack region — en afsats mellan uppstigande höjder — som furan intar plats. Der fjellet börjar åter brant uppstiga upphör densamma. Der fjellet är brantare växa endast björkbuskar; men i smådalarne, i skygd för nordan, växer granen ännu mycket högre upp. Det är således ej höjden, men nordanvinden, som hindrar den att gå frodig ända upp. Här var vid fjellströmmen en djupare

dal och strax visade sig höga, frodiga granar i skygd för nordan. Jag vandrade öfver stora snödrifvor, hvarmed dalarne mellan bergets upphöjningar fyllas. Besynnerligt för en skåning att i slutet af Juni vandra öfver snöfält!

På fjellets högsta topp, vid den så kallade *Jægta*, växte *Diapensia lapponica*. En skarp nordanvind stormade häruppe. Man ser härifrån fjell på alla sidor om sig, men blott de snöglänsande topparne, ej de skogbeväxta dalarne. Det högsta fjell som ses härifrån är Heilhorns-fjellet.

På Sätersfjellet i Hardanger skall man ha funnit skelettet af ett ovanligt stort djur. Bönderna tro att det är af en hval. Jag ångrar att jag ej reste dit och såg det. Det skall ligga vid en myr på högra sidan af fjellet. Återigen ett bevis för att landet höjt sig på denna breddgrad.

Vi rodde långs vestra stranden af Lyngenfjorden. Skogen går ända ned till vattenytan. En mängd yngre furor sågos huggna och afskalade; det var under det hårda året 1812, som denna bark nyttjades till bröd. Namsen-elfven kommer från fjellen i öster och har sitt utlopp i ändan af Lyngenfjorden, der den bildar Namsenfjorden. Till venster löper en arm deraf ut i hafvet; denna omsluter ena sidan

sidan af *Otterön*, på hvilken Sörvig ligger. Här skall finnas en stor mängd hjortar.

Skärgårdsnaturen utvecklar sig allt mera. Klipporna mera kala och rundade, endast fläcktals och glest skuggade af gran och fur. På alla jemna platser vid sidan af fjordvikarne är marken skönt grön, och kojor ligga der i skygd för vinden. De äro väl blott usla kojor, men de hysa ändå menniskor och som skola der finna sin föda. Vid ett dylikt litet hus, vid en vik, byggas fartyg. En gård seglade vi förbi, som är berömd för sin bördighet; också stodo korn och råg der mera frodigt och längre drifvet än jag förut sett det på denna breddgrad. Der födas tvenne hushåll.

Längre fram mot Sörvig låg en liten koja — armodets afbild. Vid denna en grön torfva, på landet en uppdragen ekstock; på en stång hängde till torkning furbark, ett par getter betade på klippan — nu hade jag sett husets alla tillgångar.

Vi lade i land vid Sörvig. Det ligger inne i en vik mellan klippor. Rödfärgade trähus med tegeltak. Här har varit ett glasbruk, men det är nu nedlagdt. Åker finnes ej. Litet bortom Sörvig ligger ett mindre skär tätt vid stranden; det kallas Kaptens-skäret. En gammal man säger att i hans barndom syntes detta skär endast under den star-

kaste ebb; nu, då vi seglade der förbi, var det half flod, och skäret stod likväl högt öfver vattnet. Således höjer sig landet ännu småningom. Sedan vi passerat Sörsund kommo vi till Lanö (Lövön), der vi stego i land för att skjuta fogel.

Vattenspeglen står hvit och jemn; solen speglar sig ännu deri (kl. 10 e. m.). Detta aftonlugn hade båtfolket förutsagt. Hvarje afton då himlen är klar lägger sig nordanstormen. Ebb och flod äro här mycket reguliera. Vid nymåne är här flod klockan 12 natt och dag. Med månens tilltagande framskrider tiden för floden, en timma hvarje dygn. Klockan 11 på aftonen kommo vi till *Seierstad*, der vi togo in hos Proprietär Schillians, som mottager de resande som besöka stället. Här uppe finnas inga gästgifvaregårdar der man får betala för sig. Med Seierstad begynner det slags norsk gästvänlighet, att man helsas som välkommen gäst och blir behandlad som sådan, hvar man kommer. Äfven Hr Schillians omtalade hvalskelettet på fjellet. Ett stycke af berget hade nedstörtat, hvarvid skelettet kom i dagen. Hr Schillians, som handlat mycket med skinn, försäkrade att här finnas, utom röda räfvar, äfven hvita sådana och blå, samt svarta och hvita med svarta örspetsar och svansspets. Dessa sista äro i synnerhet sällsynta. Han har ej sett mer än

ett par sådana. — Här fick jag hagel, och ett nät till min fiskhåf.

Klockan 10 följande dag tog jag afsked af det gästfria värdfolket och af Hr Carlsson, hvilka alla följde mig till båten. Jag reste med tre beskedliga båtkarlar. Snart kommo vi in i det trånga *Gyltesundet.* Halfnakna, gråa klippor stänga utsigten åt alla sidor. Derifrån kommer man ut i den vidsträckta *Foldenfjorden*, der vi lade till vid den lilla klippiga Jolandsön (?) samt vid *Fladholm.* På begge ställen var jag uppe och sköt fogel. På *Buö* är «Äggevär», d. ä. ejderfogeln värper der i mängd. På *Öxningen*, midt emot Strand, är äfven en sådan äggevär. I början af Maj till och med i början af Juni lägger honan sitt konstlösa näste, oftast i en håla på bara stenhällen, nära vattnet. Balen består af torra strån eller torr tång, hvarpå honan lägger en bädd af de kostbara ejderdunen dem hon plockar från sitt bröst och af hvilka hon äfven bildar en krans kring äggen. Ingen får skjuta på sådana ställen, der ejderfogeln värper. På Öxningen ynglar äfven vildgåsen *(Anas anser)* i mängd. Här finnes ej tam gås.

Sillen går om hösten in i fjordarne. I *Namsenfjorden* är ofta mycket godt sillfiske. Det händer ej sällan att hvalar följa henne in i fjorden. I *Oplö-*

fjorden finnes årligen godt sillfiske. Jag såg ännu här på holmarne *Anthus rupestris*, hvilket var oväntadt.

Ur Foldern kommo vi in i ett smalt sund; det var utfall och vi hade stark ström emot oss. Midt för *Finne* bor en gammal länsman. Jag var uppe för att dricka. Det var usla kojor och länsmannen sjelf såg mycket fattig ut. På stranden stodo en mängd fiskmåsar af de största gråa och smärre hvita med blå rygg. Jag sköt fyra af dem i ett skott. Jag såg en *Catarracta scua* jaga en *Sterna*, som sökte fly med skri. Ännu hör jag *Sylvia abietina* sjunga i granskogarne, hvilka på fjellens sidor räcka ner till vattenbrynet. Gigantiskt höga klippor hänga ofta hotande ut öfver seglarens hufvud.

Till *Roko* framkom jag kl. 10 och erhöll der en liten båt med två roddare. Vinden, som förut krusade vattnet, hade nu lagt sig. Vågen var spegelklar. Snäckor och andra sjödjur betäckte bottnen. Gråsej lekte i vattenytan och hoppade högt deröfver. Då vi rodt en mil (halfva vägen) lade vi upp till en klippa. Der satte jag mig att spisa af min lilla matsäck. Det har ett eget behag med sig, detta lif. Hvilket härligt skådespel, hvarhelst jag vände min blick! Hur innerligt lycklig jag kände mig här ute på min klippa, omgifven af den fria naturen! En Nise *(Delphinus Phocæna)* höjde och

sänkte sig vexelvis med fradga öfver den spegelklara ytan. Då han passerat förbi klippan, der jag satt, vände han om för att öka mitt nöje. Det frusade i böljan, då han satte upp nosen; den bågiga ryggen med dess fena och halfva sidan stodo bara öfver vattnet. Han jagade småsill. Solen hade redan «dalat» bakom fjellen, hvilka, höga, gråa och hvitflammiga, på alla sidor begränsade utsigten. Sköna natt! Fria lif! Det enda, jag vill utbedja mig af himlen, är god helsa, och det enda, jag hoppas af morgondagen, är sådana nöjen och njutningar som dem jag haft i dag.

Vid sidan af fjorden ligga kojor och åkrar. Kornet har redan gulnat af den starka torkan; här har ej fallit regn på flera veckor.

Klockan 2 på morgonen anlände jag till *Foldereid*, hvarifrån jag på eftermiddagen fortsatte resan till Kolbottn, dit jag hade $^1/_4$ mil. Från Foldereid red jag och mina saker transporterades på en liten släda; sådana brukas äfven om sommaren, oaktadt ingen snö finnes. Det var ett Eid, vi färdades öfver. (Eid är landsträckan mellan tvenne fjordar). Vi gingo in till en bonde som är björnskytt. Hos honom såg jag för första gången en sådan bössa som kallas *Finnskjäft*, förmodligen emedan Finnlapparne nyttja sådana. Låset var helt olika det på våra vanliga

bössor och mycket enkelt, stocken tjock och kolfven helt kort.

Vid *Kolbotln* väntade jag länge på båten med otålighet; jag visste att om den dröjde öfver flodtiden, vore strömmen ganska farlig. Ändtligen kom han; men han var liten och usel och dessutom otät öfverallt. Emellertid begåfvo vi oss ut. Vinden blåste mot oss, och böljorna slogo oupphörligt öfver den lilla båten. Fjorden kröker sig ständigt, och utsigten är stängd af nakna, höga klippor. Efter en half mils rodd kommo vi till *Strömmen.* Klipporna draga sig samman, stela och höga, och lemna blott qvar passage för den vattenmassa som finnes inne i den långa och breda fjorden och som vid hafvets ebb och flod rusar ut och in med en häftighet, att det bildar tvenne lägre forsar. Öfver dessa är det högst farligt att färdas, då ebb eller flod är halfgången; vid högsta flod och lägsta ebb står vattnet mest stilla. Då vi kommo var floden förbi och ebben hade redan börjat. Vattnet rusade ut med fradgande hvirflar; vi foro öfver dem, och vår lilla farkost kastades som ett spån på vågen. Vi passerade förbi en stor mängd *Larus* och *Uria* foglar. De voro tätt vid båten och ändå icke rädda — likasom om de vetat, att vi hade nog att göra med oss sjelfva och voro ur stånd att kunna skada dem.

Heilhornet liknar, från denna sidan, Snöhättan på Dovrefjell; ena sidan synes nedrasad och toppen höjer sig med flere spetsar. Nisen plöjde åter viken; åter hade vi att kämpa mot höga böljor och stark vind, då vi skulle fara tvärt öfver den breda fjorden. Slutligen hunno vi den skuggiga stranden, som vi följde. Snart öppnade sig en vik till höger, och ofvanför denna låg en ganska vacker rödmålad gård. Den tillhörde Postmästare Knoph. Jag begaf mig dit och blef väl mottagen.

Den 2 Juli. Postmästare Knoph anses vara den bäste landtbrukaren här på orten. När han tillträdde Terrok odlades der 16 tunnor; nu odlas der 100. Han är en högt aktad, innerligt god och allmänt afhållen man. Det är sällan man får höra en person så allmänt berömmas af hög och låg, som jag hört honom berömmas här.

I dag for jag i sällskap med Postmästare Knoph i båt till *Vigestad* för att derifrån bestiga *Heilhornsfjellet*, som är det högsta af alla fjell på denna bredd, så nära hafvet. Jag önskade få någon till sällskap; ingen bonde hade varit der, ingen resande heller sade man. För flere år sedan hade några bönder vågat sig dit; men blott ett stycke, ty de hade snart blifvit omgifna af en tjock sky. Nedgången är endast möjlig på ena sidan öfver en smal

köl; denna förlorade de och höllo på att aldrig komma ner. De hade varit i stor ångest och gjort löftet, att om de lyckligt kommo hem skulle de gifva en större penningsumma till de fattiga. — Om någon sky uppstiger på himlen, drager detta fjell honom strax till sig så han omgifver dess topp.

Dessa och liknande berättelser voro nog för att stadga mitt beslut att bestiga fjellet. Tvenne bönder som jag fick att bära en del af mina saker: skjutväska, ytterrock, barometer, stöflar, hade förut endast varit så högt uppe som skogen räcker, och det är som en jemn plan mot den uppstigande nakna klippan.

Från Vigestad skulle man, sades det, hafva en half mil till bergets topp. Klockan 12 begåfvo vi oss åstad. Vägen lopp i början temligen jemn genom skog af gran och björk; en liten elf lopp ut i viken; han vadades öfver. Snart höjde sig vägen i granskogen, der märken funnos efter en småningom nedgående «snöbreda» som fört samman stora gråstenar och klippstycken, kastade öfver hvarandra. Flera små elfvar passerades. Hettan var odräglig; det var under den hetaste tiden på dagen. Vi hvilade vid elfvarna och drucko af deras vatten. Helt oväntadt träffade vi på en ensam finnkoja. Skogen var först granskog, sedan furskog och der-

efter mindre björkar af 8—12 alnars höjd, och rönnar som här just nu voro färdiga att öppna sina blommor. Flere snödrifvor hade vi vandrat öfver; snön var så fast att knappast våra spår syntes, oaktadt solen nästan hela dygnet baddade på honom. Vi stego uppför den branta, steniga bädden efter en fjellström; derefter öfver en dal full af snö, under hvilken en elf brusande störtade sig. Lyckligtvis höll dock denna snöbro.

Redan voro vi temligen högt uppe öfver fjorden; men ännu reste sig Heilhornets topp till en forfärlig höjd, snöflammig och blånande af solrök. Härifrån och upp till spetsen bestod berget af fast klippa och af en mängd block, strödda deröfver på alla sidor och af ofantlig storlek. De lågo lösa, men deras storlek gjorde det mindre farligt än besvärligt, att på dem stiga uppför fjellets branta sidor. Än måste man krypa på händer och fötter, än klättra och i ormslingringar söka en möjlig väg. Hettan var odräglig både dernere och under uppklättrandet.

Ändtligen nådde vi en kullrig höjd. Vi gladde oss och trodde att vi hunnit målet; men vid närmare betraktande syntes fjellet resa sig lika högt som förut. Här ville bönderna stanna. Jag klättrade vidare och sedan de något besinnat sig kommo

de efter. Derpå kommo vi till en smal kjöl, vid hvars båda sidor voro rysligt djupa brådstörtor; här är en ränna, hvilken man på händer och fötter måste klättra öfver — den minsta slintning med foten och man vore ej mer. De klippstycken, som lossnade under våra fötter dröjde länge innan man hörde den skräll som de åstadkommo då de stötte mot första klippan; derpå hoppade de från klippa till klippa, slogo flera stycken lösa, som följde med dem, och alla tillsammans gjorde länge ett rysligt larm.

Ännu höjde sig högsta toppen i kullrig gestalt ett par hundrade steg. Vi fortsatte att stiga uppför och lyckades slutligen att hinna höjden kl. $^1/_2$ 6 e. m. Bönderna viftade med hattarna under hurrande, då vi kommit upp. På höjden hade några fjellvandrare af uppstaplade småsten rest två monument. En trästicka fans i det ena, med trenne namn och datum den 11 Aug. 1793. På andra sidan skref jag initialbokstäfverna till våra namn, samt år och datum (vi voro 6 personer). Det var en högtid för bönderna; nu skulle de omtala för sina kamrater att de varit på Heilhornet. Farhågan för nedstigandet borttog dock något af deras mod. Himlen var molnfri, men solröken hindrade mig från att njuta af utsigten i hela dess vidd. Åt norr syntes hafvet; det

stod spegelklart, beströdt med större och mindre öar. Höga klippor och låga holmar syntes, mellan hvilka inlöpa smala fjordar i underliga krökningar. Fjellen synas från denna höjd alla nakna, gråa och snöflammiga; jag står här högt öfver dem alla. I norr, på omkring 2 mils afstånd, höjer sig Torghatten, som en topp upp ur hafvet. Lekö är en bred och klippig ö i vester. Jemsen, en liten ö med tvenne hushåll. Båtar segla dernere och se ut härifrån som små leksaksfartyg för pojkar.

Uppe på höjden, äfvensom längs åt sidorna, växte *Ranunculus glacialis*, *Andromeda hypnoides*, *Rheum digynum* (pygmeisk), *Sibbaldia procumbens* (pygmeisk), *Lichen islandicus*, *Lycopodium selago* m. fl. — Under nedstigandet från den högsta kullen syntes *Diapensia lapponica*, *Azalea procumbens*, *Salix herbacéa*, *Salix glauca* m. fl. Björken *(Betula alba)* började derefter krypa åt marken och här växte äfven *Empetrum nigrum*, *Azalea procumbens*, *Junci*, *Alchemilla alpina* m. fl. Der björken reste sig från marken började äfven rönnen växa. Här sjunger göken och löfsångaren. Furan började derefter, och sist granen. Der denna började som skog, funnos en stor mängd foglar. Bergfinken, bofinken, sångtrasten, rödvingetrasten, svarthufvade busksqvättan, jernsparfven, gulbrö-

stade sångaren m. fl. sjöngo i denna skog. Vi nedkommo till Vigestad kl. 10 på aftonen.

Sedan jag hvilat mig något efter den ansträngande färden till Heilhornet, tog jag min bössa följande morgon och gick ut på jagt. På eftermiddagen for jag ut i båt för att fiska med min fiskhäf och fick en ganska rik skörd af sjödjur, fiskar och snäckor.

Dagen derpå (den 4 Juli) rådde en förfärlig hetta. Kl. 12 var termometern 27 $^1/_2$° i skuggan. Stark solrök. Åkrar och ängar, som gåfvo mycket hopp, vissna bort; de brännas. Blommorna fälla hufvudet, tvina bort och dö; bladen hopkrympas som om eld gått öfver dem. Säden gulnar. — Med min bössa vandrade jag långs sjökanten. Jag tog hafsväxter, men kom ej i tillfälle att skjuta något. Hvad v. Buch berättar i sin resa om örnen som tar oxar, torde vara en fabel. Man har åtminstone här aldrig hört något sådant.

På eftermiddagen reste jag med Postmästare Knoph norr ut till hans gårdar. Bergen voro skogbeväxta; dalen utbredde sig med gårdar och bördiga åkerfält, som visade hvad trakten kunde blifva om landtmannen kunde förmås att med allvar lägga sig på åkerbruk; men för fiskerierna, hvilka anses som beqvämare sysselsättning, vanvårdas åkerbru-

ket. Man klagar också allmänt här öfver detta förhållande.

Den 7 Juli, på aftonen, seglade vi i en stor båt för att besöka Tilrums marknad. Vi utgjorde ett större sällskap. Med sakta vind seglade vi ut åt fjorden. Åskmoln korsades af blixten — ett godt omen för åkerbrukare. Solen nedgick röd insvept i moln och upprann snart nästan på samma ställe. Det var en vacker natt. Vi lade upp till *Torget*, en ö, på hvilken ett högt fjell, *Torghatten*, är beläget. Det har fått sitt namn deraf, att det på afstånd har utseende af en upprättstående hatt; ett ofantligt stort hål går tvärt igenom fjellet. Detta hål lär vara 15 famnar högt och 100 famnar långt; det synes lång väg ut på hafvet.

Stenarten på Torget är grofkornig gneis med gångar af qvarts, hvari ofta vackra krystaller förekomma. Vi seglade vidare och gingo i land vid *Brönö* prestgård. Prosten Wahlseth var ej hemma. På eftermiddagen framkommo vi till Tilrum, sedan vi seglat och rott nästan ett helt dygn på 6 mil. Vi kommo i en djup fjord, i hvilken fartyg och båtar lågo. Långs stranden är marknadsplatsen, der en mängd träbodar äro uppslagna. Här voro samlade några hundra bönder från olika trakter. En hop handlande föra hit sina varor från Trondhjem

och Bergen; man handlar här i samma bod med stångjern, luktvattensflaskor, tobak och handskar. Fogde och prest uppbära här sina rättigheter af bönderna.

Jag träffade här prosten Wahlseth; han lemnade mig flere upplysningar. Kornet ger, i medeltal, ej mer än 6 gånger utsädet; andra uppgåfvo 10. Man sår korn, hafre, sommar- och vinterråg. Här fryser säden nästan aldrig bort som in i fjordarne. Sommartorkan tager icke heller här så starkt. Prosten W. sade, att vildgässen här göra stor skada på säden. De plocka upp henne då hon är nysådd. Ej blott de korn som ligga i dagen tillegna de sig, de gräfva äfven med näbben. Derefter afbita de brodden, och tillsist om hösten, då de göra sin återfärd åt södern, nedslå de i oräkneliga skaror och nedtrampa och uppäta säden. Vildgåsen ynglar ej här, men längre åt norr på skär och holmar; aldrig på fasta landet, af fruktan för räfven, som uppäter hennes ägg. En del sägas gå gall. och uppehålla sig här hela sommaren och göra stor skada på säden.

Några Lappar, som här kallas Finnar, såg jag på marknaden. Deras drägt bestod af en hög toppmössa af blått kläde med flera långsgående upphöjda sömmar; en kavaj med en hårdt åtsittande

gördel kring lifvet. Sina penningar förvara de under kavajen i barmen; dessa kunna ej falla längre än ned till gördeln. Under kavajen som är blå eller grå, bäres en tröja, också af vadmal. De bruka icke lintyg. Byxorna äro af skinn, ett slags svarta läderpantalonger. Kängorna bindas utanpå byxorna öfver smalbenet. Ansigtet platt, brunstekt och kopp-ärrigt på alla dem jag såg. Näsan platt, kindbenen utstående, håret brunt till färgen, långt och hängande kring axlarna. Växten temligen liten; i allmänhet hjulbenta. Fruntimren äro mindre än karlarne, med hög toppig hufvudbonad, och en silfverbroderad gördel kring lifvet. — De voro alla förfärligt fula. En af Lapparne sökte komma i slagsmål med en Nordlandsbonde om en ren.

Stenarten i *Tilrumshatten* (ett högt berg öster om gården), är glimmerskiffer med tätt sittande större och mindre granater. Här såg jag en mängd foglar. På en kulle träffade jag en stor flock orrar. Uppe på berget: rödstjertsångaren, löfsångaren, trädpiplärkan m. fl. I björkbuskarne vid vattnet sprungo ripor; gråsiskan med sina flygväxta ungar höll ett grufligt qvitter. Horsgöken hördes skräna i luften, och flera blåhakesångare höjde sina toner. Ringtrasten är ej sällsynt här och han fångas i mängd på Alstenö med bär af *Cornus suecica* och af rönn.

Jag sköt åtskilliga af dessa foglar och med dem och en rik skörd af växter återvände jag förnöjd från min promenad. — Lodde slukas gerna af andra fiskar och är derför förträfflig till agn; men för att den ej skall utrotas, är den enligt kongl. förordning numera förbjuden att nyttja till agn i Lofoden.

Från Tilrum reste jag i en stor båt, rodd af 6 man, i sällskap med Fogden Lie, till Tjötö. Under vägen sågos en mängd *Cataracta fusca* som förföljde måsarne, då de märkte att dessa fått något att äta; och de piskade dem så länge till de måste släppa hvad de hade i näbben, hvilket tjufgods de då uppfångade innan det hann vattenytan. Torghatten reste sig ännu hög och pyramidlik; på Vegenfjellet hvilade hvita skyar, och den vestra af de «Sju Systrarna» syntes hafva en väl pudrad peruk.

På eftermiddagen anlände vi till *Tjötö*, der vi, som öfverallt i norra Norge, mottogos med utmärkt gästfrihet och enligt gängse sed i Nordlanden först välkomnades med ett glas franskt bränvin. Tjötö är ett märkvärdigt ställe från forntiden. Härifrån var en af anförarne vid Sticklerstad, Haarech af Tjötta, af konung Harald Hårfagers slägt. Vid vägen till gården resa sig tvenne bautastenar. Husen äro af trä; men höga och rymliga se de ut som palatser. Hr Johan Brodtkorb eger nu nästan hela denna ö,

som fordom varit ett säte för furstar. Hr Brodtkorb anses vara den rikaste man i Helgeland. Han och hans fru äro kända för sin stora välgörenhet. Ehuru ofantligt rika äro de utan högmod, enkla och humana mot alla.

Som bevis på öns bördighet kan anföras, att det ej är ovanligt att potatis gifva 30 gånger utsädet. För hvar 3:dje tunna som sättes, skördas 90 à 100 tunnor. Hr Brodtkorb sår 50 tunnor af korn, hafre, råg och hvete; af råg och hvete fås 12 fallt, af korn 8—10 fallt. Ön är öfver en qvadratmil. Egaren har många hästar, kor och småkreatur. Här, likasom på ett par andra ställen i Nordlanden, finnas redan tröskmaskiner. — Kullarne på denna ö äro beväxta med björkar och aspar, ängarne frodiga och åkrarne bördiga.

Vildgåsen gör äfven här stor skada på åkrarne; men sedan säden är uppväxt kan hon afvärjas derigenom att pinnar med garn sättas kring åkrarne. Gåsen flyger då ej öfver åkern upp i det uppväxta stycket; då hon ser garnet fruktar hon försåt och går ej dit. Men innan säden uppväxt, flyger hon midt in i stycket; då hjelper ej ofvannämnda medel. — Varg går aldrig till ön och sällan björn. Otter finnes i mängd och gör skada på fisk, änder o. s. v. Den afhålles genom stött

smedsink, som strös kring stället. Lukten deraf säges drifva bort honom. Lemmeln *(Mus Lemmus)* fans här i fjol i stor mängd på våren; äfven en och annan har varit sedd denna sommar. Fiskarena mena, att de föras med vinden från fjellen genom luften ned i hafvet, der man stundom ser dem ligga i ofantliga skaror. Andra mena, att då de företaga sina vandringar, drifvas de af en okuflig naturdrift fram i samma rigtning, ehvad också möter dem, och då de träffa hafvet begifva de sig ut deri.

Ingen skog finnes på Tjötö, utan blott litet småskog af björk, asp, sälj och rönn. Veden köpes från Vefsen-fjord. Torf skäres på ön.

Följande dagen, på eftermiddagen, seglade vi till *Skeggenäs*, beläget 1 mil från Tjötö. I början var vädret vackert; vågen låg solig och blank. Termometern uppsteg till 20°. Men hastig förändring inträdde: solen insveptes, böljan upprördes och båten klyfde fradgande vågor. Storm och regn tilltogo; regnet öste ned, man kunde ej se 100 steg omkring sig. Snart landade vi dock vid Skeggenäs, fogdens gård, der vi blefvo mottagna af värdinnan på nordländskt gästfritt sätt. Jag hvilade ut på Skeggenäs, öfver natten och följande morgon gick jag med unga Hr Lie att bese *Svarthålet*,

ett slags grotta i sidan af fjellet, kring $^1/_2$ mil från Skeggenäs.

Vi gingo öfver *Hohaugen*, som består af glimmerskiffer med granater, och gångar af ren hvit qvarts, förbi biskopsgården. Till höger, längre fram, sågo vi *Alstahoug* kyrka, som är liten, men vacker och försedd med spira, som alla kyrkor i Norge. Svarthålet är en skråma i berget. För att komma dit upp måste vi klifva upp för en tvär brant. En mängd lösa stenar lågo strödda kring öppningen; från dessa klättrade man ned genom öppningen i grottan. Derinne lågo stora stenblock, snödrifvor och is; frost var på stenväggarne, och mörker rådde derinne. Längst inne — kanske 200 fot, såg man åter en ljus strimma; termometern hade under vägen fallit från 16° till 2°. Säkert hade han gått vida derunder om man hängt honom ifrån sig och uppehållit sig något derinne. Midt i grottan stötte jag på kantiga stenar, som jag afslog. Det var vacker kalksinter.

Hålet är beläget på s. o. sidan af Vettefjellet. Vi bestego detta fjell, på hvars högsta spets står en «Vette» (stenrös) uppförd, som det sades, under krigstiden med England. Härifrån synes Torghatten, som en pyramid höja sig ur hafvet. Många öar och holmar ses. På det gästvänliga Skeggenäs stannade jag

till följande dag, den 13 Juli, då jag reste vidare. Utkommen på hafvet hade vi en god vind. De «Sju Systrarna» på Alstenö, till höger, utgöra en lång, hög och naken bergskedja, på hvilken sju tinnar eller spetsar i rad höja sig och hvilka oftast äro insvepta i moln. Förbi höga, nakna klippor seglades beständigt; ingen skog, utan der och hvar litet björkbuskage, täckte dem.

Dönnö är en ö af fyra mils omkrets. Jag framkom till *Dönnäs* kl. 4 och tog in hos Krigsrådet Coldevin, en rik man i en väl byggd gård. Egaren sår omkring 50 tunnor säd, får 30 fallt af potatis och 8 fallt af korn; äfven hvete odlas med fördel. Kornet lider ej af frost på hösten, som man velat påstå. Att sommaren är mycket varm och ljus i Helgeland är ett allmänt bekant förhållande. Här växa krusbär samt röda och svarta vinbär i trädgården. — Söder om gården *Glein* skall finnas en graf, i hvilken en konung säges ligga begrafven. En stor sten, i form af en menniskobild, skall ha funnits der, men är nu nedfallen i hafvet. Äfven en annan hög, kallad Guldhögen, finnes här; han är ännu icke öppnad och undersökt. På Rödö skola finnas lemningar efter ett märkvärdigt Thorstempel.

Åskan går ej sällan här om vintern. Norrsken ses nästan alla klara nätter flamma upp i röda och

blåa färger. Meteorer ses ej heller sällan. De fara genom luften med en förfärlig fart och sönderspringa med en knall lik åskan. En meteor, kallad drake, liknar en stång med en rund kula på ena ändan; han far strålande genom luften. Starka jordbäfningar har man hört 1808, 1815, med flere år. Dönnö uppges vara det första ställe mot norden, der solen ses hela natten vid midsommar.

Krigsrådet Coldevin har ett stort gods. Han har infört holländsk boskap; både här och på Lurö finnas nu kor af denna race. Äfven har han infört spanska får. Till gården höra 12 husmän. Många gårdar har han bortarrenderat. När någon af arrendatorerne dör, eger enkan rätt att behålla arrendet, och efter henne äldste sonen. Endast då Landdrotten sjelf vill bruka och bebo sin gård, har han rätt att taga den i besittning; dock först efter arrendatorns och hans hustrus död. Så har lagen sörjt för allmogens välstånd i Norge.

Dalripor finnas här på ön i stor mängd; spaka löpa de omkring i björkbuskarne och låta lätt skjuta sig. De anses af husmödrar här nästan som tama foglar, hvilka de kunna använda för hushållet när de vilja. På flera ställen trifvas aldrig råttor; man vet ej orsaken, om det är en växt eller en jordart som fördrifver dem. Uer är här en mycket allmän

och mycket smaklig fiskart. Hvalrossen *(Trichecus rosmarus)* fångas här äfven någon gång. — Sjöormen omtalas som sedd i fjordarne under heta sommardagar; men ingen som jag träffade hade sjelf sett honom.

Helgelands allmänna karakter är: höga, nakna klippor, mellan hvilka bördiga dalar, ängar och gröna kullar ej sällan finnas, och till betydlig utsträckning. De belöna rikligen odlaren, men man klagar allmänt öfver brist på arbetande händer och öfver bondens lust, att hellre idka det makligare fisket än det mödosamma jordbruket. Det senare vore dock nyttigast för landet. Fisket kunde likväl måttligt drifvas, säger man. Ståndspersonernas sätt att odla jorden verkar långsamt på bonden, som är konservativ och helst följer sin faders bruk. All industri är försummad, dock är händighet och slöjdgeni kanske ingenstädes större än här.

Den 16 Juli. I går förmiddag seglade jag i sällskap med Krigsrådet Coldevin och hans fru samt Hr Dass (från Lurö) och Hr Dyhr (från Torneå), på en större båt in åt *Ranenfjorden*, der vi hade höga fjell på sidorna. I en bred dal, till venster, ligga *Näsne* prestgård och kyrka, hvartill Dönnäs är annex. Sedan vi seglat två mil från Dönnäs kommo vi till *Strand*, der vi lade upp och besökte

Hr Dass (slägtinge till Hr D. på Lurö). Hr Dass är köpman; en äldre man. Äfven här möttes man af gästfrihet och vänlighet, och fastän främling blef jag hjertligt bemött. Förtroligheten och det glada skämtet i dessa sällskapskretsar är utmärkt. Också äro de fleste beslägtade.

Helgeland synes mig hafva en egen utpräglad nationalanda. Stor välmåga råder också bland många af dess invånare. Sjelfständighetskänslan, som i så hög grad tillhör den norska karakteren, visar sig i Helgeland kanske tydligare än mångenstädes. Men man är frikostig, välvillig och i hög grad gästvänlig. Umgängestonen är okonstlad, glad och hjertlig. I hela norra Norge säga nästan alla *du* till hvarandra. Främlingen, som en gång besökt dessa trakter, skall alltid med innerlig glädje och tacksamhet erinra sig de stunder. han der tillbragt.

Här på kusten finnas hela sommaren bestämda passadvindar. Från solens nedgång till dess uppgång är luften stilla, då himlen är klar. Från solens uppgång till dess middagshöjd har man *landvind* (ty solen uppvärmer och förtunnar förr luften öfver hafvet, dit derför den kallare, tjockare vinden från landet blåser ut); men vid och efter middagen, sedan solen hunnit uppvärma jorden och der förtunna luften, kommer vinden från hafvet; det kallas

Havgul. Detta är temligen regelbundet, så framt icke moln uppstiga i öster, ty då hindras jorden från ett uppvärmande, och landvinden varar då ofta hela dagen. Ebb och flod äro här också ganska regelbundna. Vid nymåne är flod kl. 12 natt och dag; med månens tilltagande framskrider flodtiden en timma hvarje dygn. Vid Strand besteg jag på eftermiddagen ett fjell, som ligger ofvan om gården. Jag återvände till Strand kl. 9 på aftonen. Denna dag lemnade mig en rik skörd så af foglar, som växter och stenarter.

Dagen efter vär ankomst till Strand begåfvo vi oss till Hemnäs, der Helzen, son af Konferensrådet Helzen i Trondhjem, är kyrkoherde. Vi hade blott två mil dit, men måste tillbringa 10 timmar på vägen; ty vi hade stark motvind, och strömmen mot oss. Ranenfjorden löper ännu alltjemt nästan i samma rigtning. Nakna fjell följa honom på båda sidor; snödrifvor ligga fläcktals vid bergskrefvorna, och strömmen nedstörtar i fradgande kaskader. Vid ett ställe kalladt *Hinderaug*, på venstra stranden, kastar sig en bäck mellan klippor. Vid den har legat en bondgård som för några år sedan blifvit förstörd genom en «Snöbrede», hvilken rullade ner från fjellet der ofvanför, lösref grus och sten och, under sin fart åt fjorden, sopade bort hus, menniskor och boskap.

Allt försvann i en handvändning. Endast en häst simmade i land på ett annat ställe af fjorden, ännu bunden vid sin krubba af hvilken han släpade med sig ett brutet stycke.

Det synes oss rysligt att bo under dylika fjell, och ändå ser man knappt någon slät, grön fläck under fjellen vid fjordens sida, der det ej finnes en gård eller en koja; ja, en tilltagsen bonde har till och med byggt sig ett hus och en liten qvarn nästan på samma ställe, der för några år sedan hus och allt sopades bort af snöbreden. Äfven stenblock hänga hotande öfver hans hufvud; han går der trygg.

Något längre fram nedstörtar en vild fjellström med hvit rykande fradga, från ett fjell af omkring 2000 fots höjd. Dess perpendikulära fall öfverst är flere famnar; en rök uppstiger härifrån och delar sig under buller i flere strålar, hvilka mellan de svarta, sparsamt granklädda klipporna, hasta att hvila i fjorden. Af detta ställe har man velat betjena sig för att fånga lax. Den hvita fradgan, utspridd öfver hällen, förmodade man kunde inbilla laxarna att der var en elf, som med fradga kastade sig i fjorden. Man hade nu dragit laxgarn här utanför. En flock måsar och tärnor flögo beställsamma öfver fjorden, på något afstånd från vår båt, och kastade sig ofta i vågen. Man försäkrade mig att ett stim sej gick

der fram och jagade upp till ytan insekter, vattenkryp och fiskyngel, som de nämnde foglarne uppfångade. Då man vill fiska sej, tar man noga märke på måsarnes flygt, som anvisar den. Hr Dyhr omtalade att man äfven i Westerbotten hade märken för fisket af måsarnes flygt, och att det var belagdt med 10 rdrs böter att skjuta en af dessa foglar. Äfven sillstimmar anvisa de.

Instinkten hos måsen, den äfven kråkan har, att höja sig öfver en klippa med en större snäcka i näbben, för att låta denna falla ned och krossas, såg jag äfven här.

Bardalsön, bebodd af några bönder, ligger midt i fjorden; längre fram är *Bardalsgrön* (grön det samma som bygd), med gröna åkerfält och flere vackra gårdar. Klipporna betäckas af låg granskog. Två mil från Strand löper fjorden till venster invid en bygd, kallad *Utskorpen*. Här bakom höjer sig ett alldeles snöbetäckt fjell.

Om aftonen framkommo vi till *Hemnäs* prestgård, der Helzen, en ung, glad och gästfri man, är prest. Kyrkan här är, som nästan alla kyrkor i Norge, en rödmålad korsbyggnad af trä.

Afkastningen af sädesodlingen är i allmänhet ej så stor här inne i fjordarne, som ute på öarne. Solsken och frost göra också oftare skada här än

derute. Af potatis fås aldrig mer än 20 fallt. Råg, korn och hafre sås, men aldrig hvete. De fleste bönderna äro ej sjelfva egare af sin jord, utan arrendera den af *Landdrotten* och betala till honom en viss årlig afgift i penningar.

Hos Pastor Helzen passerades natten och äfven följande dagen, då det regnade. Till middagen voro många gäster församlade; tal och skålar omvexlade och stämningen var mycket liflig. Då regnet på eftermiddagen upphörde, kastade jag min jagtbössa på axeln och ilade till stranden. Jag såg der en mängd foglar, hvaribland ett par *Fuligula glacialis*, de första jag sett i sommardrägt. De voro mörkare och ej så brokiga som om vintern. Växterna *Silene rupestris* och *Stellaria crassifolia* växte i stor mängd på stranden i hela Ranen.

Den 19 Juli på förmiddagen reste vi till *Strömmen*, en gård belägen en half mil från Hemnäs.

En vik af Ranen löper in i norr. Inloppet är trångt och genom detta måste allt vattnet i fjorden, vid flod och vid ebb, passera ut och in. Häraf uppstår en hvirflande ström två gånger om dygnet. Granskogen tilltager i täthet och storlek ju mer man kommer in i fjorden.

Ranen skall vara den nordligaste fjord, vid denna kust, der granen växer; vid nästa fjord

finnes endast fur. Ranen förser nästan hela Helgeland och dess öar med ved. Hvit grofkornig kalksten. i stort lager, finnes några hundra steg norr om gården (Strömmen), och dock finnes här, eget nog, icke en enda kalkugn. Alm finnes här sällan, och här lär vara hennes gräns. Hettan är betydligt starkare här än ute på öarne. I dag kl. 6 e. m. är värmen i skuggan + 24° och i solen + 27°. — På Strömmen passerade vi natten.

Följande morgon, den 20 Juli. reste vi till Mo. Det hade under natten fallit dagg. Denna faller här endast med nordlig vind. Folket spådde derför «Havgul», såvida ej tåga i öster hindrade den. Det blef klart, och kl. 2 e. m. började en god vestanvind blåsa in i fjorden. Redan kl. 9 f. m. var termometern i solen + 25°, i skuggan + 16°.

Mo är annex till Hemnäs. Detta pastorat har 5000 menniskor och deribland 21 lappfamiljer. Krigsrådet Coldevin eger de fleste gårdarne inne i Ranen; Hr Brodtkorb har några. Få «Selveiere» finnas; de fleste hafva arrenderat jorden af Landdrotten. Jag besökte *Mofjellet;* det lönar mödan att stiga ditupp för den vackra utsigten. I synnerhet är utsigten åt norr från detta fjell härlig.

Öfver fjorden, mellan fjell, framglittrar en insjö (Langvandet). Norr om denna reser sig en

lång kedja af hvita, snöbetäckta fjell. Solen skiner klar på den glänsande manteln — endast fjellens svartgrå, spetsiga tinnar uppsticka genom det blänkande täckelset; de synas hafva rifvit hål på det samma. Fjorden derunder är som en spegel och slingrar sig med stilla vatten fram mellan fjell, under det att stormen hviner här uppe. — Längre ned ligger en kyrka, omgifven af rutiga åkerfält i full grönska. Hus och gårdar ligga idylliskt strödda. Här och der synes en liten lund. Ranelfven med en fradgande foss bidrager också att försköna denna tafla.

Jag hann åter hem kl. 3 e. m. På fjellet hade jag varit hela dagen nästan utan att ha förtärt något; vattnet är så läskande och födande. Man säger att i Mofjellet skall finnas silfver, men ingen vet hvar. På ett ställe i trakten skall finnas en rödbrun ockra, hvarmed man här brukar att måla hus. Norr om Mo ligger vid sidan af Langvandet ett berg, i hvilket skall finnas den rikaste jernmalm. Han skall gifva 80 procent. Man önskar att här i Ranen få ett jernbruk, hvartill kunde användas de öfverflödiga skogarne, som nu på många ställen stå och ruttna ner. Äfven önskar man att ett kalkbränneri blefve inrättadt.

Här klagas allmänt öfver bristande inrättningar. Man har kalkberg i mängd, men ej ett

enda kalkbränneri. Ej ett enda jernbruk; man köper jern från Jemtland, och ingenstädes finnas dock rikare grufvor än här. Ej ens en stampqvarn finnes; bonden valkar sjelf sitt vadmal. Man har god lera, men ej krukmakeri. Tjärbränneri finnes ej heller; tjära äfvensom kimrök köpas från utlandet.

Hvar jag kommer omtalar man Hr Brodtkorb pa Tjötö som en utmärkt välgörande man. Under de hårda åren bespisade han dagligen i sitt hus en stor mängd fattiga.

Följande dagen lemnade vi Mo. Hr Dass från Lurö, qvick och underhållande, roade under färden hela sällskapet, som utom honom sjelf bestod af Krigsrådet Coldevin med fru, Pastor Helzen med fru, samt Hr Dyhr och jag. Vi rodde förbi *Strömsholmen* och landade vid det gästfria Hemnäs, der vi stannade och tillbringade en angenäm dag hos Pastor Helzen. Värdinnan, en dotter till den förträffliga fru Dass på Strand, fägnade oss med att sjunga vackra norska sånger: «Boer jeg paa det höie Fjeld» m. fl. Följande dagen foro vi ut på fjorden, men vinden var så stark att vi snart måste återvända till Hemnäs, der vi mottogos med den vanliga glädtigheten och gästfriheten. Den derpå följande dagen reste vi ändtligen kl. $^1/_2$ 5 på morgonen. Vi hade stark motvind.

På eftermiddagen framkommo vi till Dönnäs, der vi, enligt allmän sed i Nordlanden, när man kommer på besök efter middagen, välkomnades strax vid dörren med en dram i ett glas på silfverfat och derefter bjödos på kaffe och the.

Öfverallt här i Helgeland råder stor gästfrihet och med hjertlighet och förtrolighet blir främlingen bemött. Vid måltiderna, bestående af utsökt goda rätter, går allt präktigt till. Sällan, om ens någonsin, har jag sett så mycket silfver på borden som i de förmögna husen här. Skålar, kannor, brickor, fat m. m. äro af silfver.

Den 24 Juli, Onsdag, reste jag med Hr Dass till Lurö genom en arkipelag af låga holmar. Vid en sådan lade vi upp. Jag sköt der en *Tringa interpres*, en *Catarracta parasitica* («Tyv-Jo»); *Anthus rupestris* fans i mängd. Joens jagt efter tärnor och måsar är rolig nog att åse. Han är särdeles snål efter mat. Man håller en sill eller annan mindre fisk i handen och härmar fogelns läte. Snart kommer han tätt öfver ens hufvud, och kastar man då fisken upp i luften, så griper han honom genast, innan han hinner vattenytan.

Klockan 2 kommo vi till Lurö. Här såg jag besådda åkrar som stodo vackra med korn och råg; de vackraste jag här sett. Hr Dass sade att han

hade haft en svensk, som satt dem i stånd för honom. Det är glädjande att höra hvilket förtroende man här uppe har till mina landsmäns skicklighet som åkerbrukare. Gården, välbyggd och rödmålad, ligger på en jemn plan, omgifven af bördiga ängar och åkerfält. Hos Hr Dass, som är köpman och possessionat, tillbringade jag ett par dagar i hans angenäma hem.

Äfven här på Lurö besteg jag ett fjell. På detta fjell såg jag den största mängd af ripor, jag hittills sett. *Dalripan* går så långt upp som björken och rönnen; derefter vidtager *fjellripan* och går upp till fjellets topp. Båda ha nu flygfärdiga ungar. Dalripan lägger 12—16, sällan 18 ägg; fjellripan 10—12, lika de förra, men något mindre.

Man anser i Nordlanden för en större lycka att ha döttrar än söner. Till dessa senare har man svårt att få lärare; de förra undervisas af modern. Unga flickor i Nordlanden äro mycket husliga och få en förträfflig praktisk uppfostran. De sy sjelfva sina klädningar, deltaga i hushållet och ha god reda på kök och spiskammare, visthus och packhus. De spinna ull af får, som på vissa «Vær» ute i hafvet gå ute hela vintern. De norska fåren med grof ull stå sig naturligtvis bäst här, men äfven de af blandad spansk race tyckas ganska väl tåla klimatet.

I en tunna i mjölkkammaren samlas sur mjölk; af denna ystas här i Norge den så högt värderade *Gammel Ost.* Vasslan kokas upp och kan förvaras länge och kallas *Syre.* Blandad med vatten anses den vara en helsosam dryck om sommaren. Man försäkrar att många skulle förgås af sjukdomar, förorsakade af sjöns och födans osundhet, om ej syre räddade dem. Detta syre begagnas äfven till fisksoppa och gifver åt denna god smak.

Den 29 Juli reste jag från Lurö och seglade med god vind mellan skär och holmar till *Lovunen*, dit jag anlände på eftermiddagen, åtföljd af Hr Dass' son Daniel. Vi togo in hos en beskedlig hustru, hvars man var ute i skjuts med presten. Hennes dotter gick med oss på «Urden», der lunnefogeln *(Mormon arcticus)* finnes. Vi gingo $^1/_4$ mil norr ut på ön, hvarest på sidan af fjellet stenras af större block ligga. Det var besvärligt att klättra några hundra steg upp. Mellan dessa block ha lunnefoglarne sitt tillhåll. De dels kommo med fisk i näbben till sina ungar, dels flögo de till hafvet för att hemta föda. — Följande morgon kl. $^1/_2$ 3, då solen stod upp öfver *Hestmanden* *), stod också flickan upp för att ännu en gång föra oss ut till Urden. Utkommen på gården

*) Ett fjell på den närbelägna Hestmandön.

hvisslade hon, och i ett ögonblick var hon omgifven af 6 hundar, hvilka under gnissling och skällande hoppade omkring henne. Hon skyndade sig nu åt Urden med dem, och vi följde efter.

De hundar som nyttjas till denna jagt äro små, med spetsig nos, spetsiga, stundom uppstående öron, släta hår, långlagd kropp, kortare ben och svansen af halfva kroppslängden.

Då hundarne anländt till stället, delade de sig åt skilda håll öfver stenraset, och så snart lunnefoglen kom ut ur hålet, rusade de fram och grepo honom. Endast då fogeln kunde draga sig tillbaka in mellan stenarne, kunde hundarne ej komma åt honom.

De fleste lunnefoglar som fångades blefvo ihjälbitna af hundarne; men åtskilliga blefvo lefvande. Dessa tog flickan med öfvad hand och kringvred halsen på. En sådan mängd lunnefoglar sväfvade öfver Urden, att det susade i luften som en orkan; somliga anlände hem med fisk, andra flögo ut. Det hela utgjorde en svärm som nästan bortskymde luften.

Dagen förut, då vi vandrade i Urden, sågo vi en liten gjenta med ett band kring lifvet, hvari hängde ett tjugetal lunnefoglar. Hon hade stuckit deras halsar upp under bandet, deras stora hufvuden

gjorde att de icke gledo ner; foglarne omgåfvo henne som en gördel. Jag skulle velat afteckna den lilla fogelfängerskan, om jag kunnat; hon såg obeskrifligt pittoresk ut.

I hafvet kring Urden fans Tobis och småsill, som lunnefogeln bar till sina ungar. Lunnen är en flyttfogel, som kommer vid Korsmessetiden (den 3 Maj). Han går ej genast i Urden, utan uppehåller sig på hafvet till dess snön smält i urden, då honan bär torrt gräs och fjäder till sitt bo, som hon lägger långt inne bland stenarne. Hon lägger ett hvitt ägg, stort som ett ankägg. Ungarne äro flygväxta i midten af Augusti; fogeln far bort efter Bartholomæidag (d. 24 Aug.) och far då åt sydvest. En sägen förmäler att för många år sedan funnos lunnefoglar i alla sidor af fjellet, men folket fångade dem alla dagar, till och med om söndagen; derefter reste lunnefogeln sin kos och var borta i tre år, hvarefter han återkom, men blott till norra sidan af fjellet.

På ön finnas 5 «Opsiddere», af hvilka blott de 3 ha hvardera fem à sex hundar, hvarmed de fånga lunnen. De börja i Maj och fortsätta hela sommaren. I senare hälften af Augusti äro lunneungarne bäst i köttet. Fjäder och dun nyttjas äfven. Dunet är förträffligt och jemförligt med ej-

derdun. Lunnefogelns värste fiende är, utom örnen, äfven falken *(Falco peregrinus)*, som bygger i ett annat fjell söder om Urden. Jag såg honom och klättrade med lifsfara upp i bergskrefvorna, men kunde ej komma åt att skjuta honom. Lunnestek smakar ganska godt.

Invånarne på ön lefva mest af fiske, men här odlas äfven korn, hafre och litet råg. Kornet säges i goda år gifva ända till 16 fallt. Fiskslagen här äro: långa, torsk, sej, brosme, uer, ål m. fl. *Uer (Sebastes norvegicus)* fås i mängd; han drages på krok med agn af småsej eller sill, på 60—80 famnars djup. Af andra uppgåfvos att stor-uer drages på 100 à 150 famnars djup. En förträfflig fisk, spisas mest kokad. Multebär finnes äfven här. Uer och «multegröd» äro de förträffligaste rätter, hvarmed den resande ofta trakteras af de gästfria invånarne. Jag fick dessa rätter först på Dönnäs.

Af foglar finnas äfven här både dalripa och fjellripa, *Turdus torquatus* i stenurden, *Anthus pratensis*, *Motacilla alba*, *oenanthe* och *trochilus*. *Skarv* finnes på holmar; andra foglar sägas fly hans granskap för den elaka lukten från hans bo.

Lovunen den 1 Aug. Jag reste ut med värden på en liten båt i skären. Från en bergsklyfta utflögo tvenne skarvfoglar; ur klyftan utgick en

odräglig stank, och klippan var hvitkalkad af fogelns träck. I boet finnas 3—4 ungar. Sådana ätas; de flås, deras kött är då hvitt och skall smaka förträffligt. Skarvfogeln är sällskaplig; man ser den gerna i större antal bygga sina bon tätt tillsammans — kanske derför att alla andra foglar sky honom. På en annan holme togs i bergskrefvorna Teste *(Uria grylle)*; denna fogel, likasom Skarven, fångar man genom att draga den ur skrefvan med en jernkrok fästad på en käpp. Lunnen deremot fångas endast med hundar. — *Rumex* brukas i svåra år till bröd; bladen rifvas från stjelken, förvällas i vatten, torkas, hackas och malas.

Här på öarne lefver man nästan i oskyldighetens tillstånd; gumman visste ej hvad svensk var. Den ende hon hade respekt för var presten, och han hade vid kyrkan på Lurö talat med dem och anmodat dem att skaffa mig skjuts och välplägnad; det gjorde de också. Gumman fägnade oss med fisk, lamstek, multegröt och mjölk; vid afskedet kom hon och gaf mig en dugtig kyss. I norra Norge är det nemligen i åtskilliga trakter en allmän sed, att man kysser värdinnan efter måltiden äfvensom vid ankomsten och vid afskedet. Med värden skakar man hand.

Klockan 10 stego vi en båt för att segla ut till Tränen. Med snabb fart ströko vi emellan oräkneliga nakna holmar, på hvilka ejder, måsar och tärnor lägrat sig med sina fullväxta ungar. — Skär, som döljas under flodtiden, kallas *Flue;* alla fiskare kommo öfverens deri, att dessa vuxit under deras tid; således äfven här landhöjning.

Ett besynnerligt bruk har allmogen här i Nordlanden att alltid sätta *han* eller *hon* framför namnet, när man nämner någon: han Peter, han Berg, och hon Madame Berg. Alla ståndspersoner kallas *Skipper;* äfven presten får stundom denna hederstitel.

Klockan 3 kommo vi till *Tränen;* men der mötte oss en jemmerlig syn. En mängd menniskor kommo oss till mötes, alla bleka, utmagrade och usla, mera liknande skuggor än menniskor. En sjukdom Sotten (nb. Sotten kalla de alla svåra sjukdomar), som börjar med feber och stark hufvudvärk, hade hela sommaren härjat bland befolkningen här. Ingen läkare, inga råd.

Vi skulle bo i preststugan, nära kyrkan; men nyckeln till preststugan hade klockaren i sitt förvar, och klockaren var bortrest. Efter åtskilliga öfverläggningar beslöto vi att aflyfta ett fönster och krypa in. Sålunda fingo vi nu tak öfver hufvudet; men hvar få något att äta? En bonde kom

med åtta stycken fullväxta testungar, som jag genast köpte; men huru få dem tillagade? Vi skickade bud till en gumma, som passar upp presten, med helsning från honom om hon ville komma och hjelpa oss med anrättningen. Hon svarade rent ut, att hon frågade litet efter hvad presten sade, och hon kom icke. En viss Anna kokkepige, som tjenat på Lurö, vände vi oss då till med samma helsning; men fingo samma svar. Öfver allt var man menniskoskygg. Omsider lyckades det gästgifvaren att öfvertala sin hustru att komma hit. Med förskräckelsen målad i sitt ansigte visade sig gumman på dörrtröskeln, och det var med största möda vi kunde förmå henne att träda in. Med vilda blickar såg hon sig om efter undflygt, tills en dugtig sup gjort henne något modigare. Hvarje ord hon sade var åtföljdt af djupa, högst kuriösa nigningar. Ändtligen grep hon sig an med att tillaga testungarne, och efter åtskilliga timmar hade hon fullbordat storverket. — Under tiden gingo vi ut för att jaga. På vägen mötte vi Anna kokkepige, som vi med böner och trug förmådde gå hem och hjelpa hustrun att steka foglarne. Det gjorde hon; men då vi anlände hem, hade hon redan aflägsnat sig af fruktan att ännu en gång visa sig för oss.

Om natten måste jag ligga i en säng utan sängkläder och blott insvept i en fäll. Också var sömnen derefter.

Tränen den 3 Aug. Klockan 1/2 3 på morgonen gick jag ut med min bössa och sköt åtskilliga foglar. Hemkommen, lät jag gästgifvaren sätta mig öfver i båt till *Sande*, den största af Tränens öar. Anlända dit, omringades vi strax af en hop gubbar, gummor och barn; de vågade nalkas oss, ty de voro många. Männen voro till fjells; man ropade dem ner, och en af dem utsågs att blifva vår ledsagare och visa oss omkring.

Här på ön äro 10 Opsiddere; de så råg och korn; af kornet få de i goda år 9 gånger utsädet. Potatis såg jag äfven planterade. Säden är nu mycket «skinned» (skadad af solvärmen), ty här är en brännande hetta mot fjellsidan. Jag såg här en stor del af samma växter som finnas i Skåne, men få andra.

Fjellsträckningen går från s. o. till n. v. Vi följde fjellsträckningens sida; vid sydöstra ändan öppnar hon sig till en ofantlig port 16 famnar bred, 26 famnar lång och säkert lika så hög. Der är ett tillhåll för boskapen under dagens starkaste hetta, och en ofantlig mängd spillning har derigenom samlats. Det är obegripligt att ej någon har

den industrien att begagna denna, för att göda vidsträckta åkerfält som på åtskilliga ställen af ön skulle kunna anläggas.

Grottans botten inuti fjellet går uppåt. De glattslipade väggarne erinra om den tid, då vattnet steg högt derinne. Bergmassan består af gneis med svart glimmer, stryker n. o. faller n. v. Sinter betäcker väggarne längst inne i grottan. Det hela liknar en ofantlig kyrka med sina hvalf, mörk och grå af ålder. Längre i vester är ingången till *Trollhällan*, som af Tränväringarne anses vara ett tillhåll för underjordiska andar. Denna håla är ej så stor som kyrkhällan; hon kröker sig i norr uppåt och är längst inne grufligt mörk. Här slog jag eld och tände upp ljus, men det släcktes genast af den kalla vinden som utströmmade från hålan. Trollhällan går vidare i en smal, sned ränna och står genom en stor öppning i förbindelse med ingången till grottan. På väggarne sitter sinter. Gneisen faller n. o. Här utanför i stenurden samlade jag åtskilliga mineralier.

Trollhällan är icke det enda ställe som här på öarne anses hysa «Underjordiske». Folkfantasien befolkar dessa öar med troll och andar i mängd, och som hafvet är det fält der man mest färdas och der man har sin egentliga verksamhet, så saknas

naturligtvis här icke heller hafstroll. *Draugen* är ett sådant. Man föreställer sig honom i skepnad af en svart, stoppad säck, som om aftonen står i fjorden. I vinternatten hör man honom från skären hemskt skrika på «Båt! Båt!»

Vi gingo tillbaka förbi husen till *Staven.* Från foten af klippan utspringer en ständigt rinnande bäck med ett klart och rent vatten. Af detta källvatten begagna sig öboarne. På Husön finnes ej annat färskt vatten än en stillastående sump. På Sande har ingen enda detta år varit sjuk. under det att på Husön nästan alla äro det. För min del anser jag källvattnet vara en hufvudorsak till det goda helsotillståndet på Sande. *Staven*, som är högst af klipporna, reser sig isolerad och rund som ett ofantligt torn. Ingen menniskofot har ännu bestigit detta berg. Vid dess n. ö. sida är en bred lång remna in i berget, hvari insättas båtar; hon kallas derför båthällan. Hufvudmassan af Staven är gneis och faller och stryker som förra, men mest horisontelt. På Lovunen fans litet björkskog, som nyttjas jemte torfven till bränsle; men här på ön finnes ingen enda pinne till ved. I bergskrefvorna såg jag helt små qvistar af asp och rönn. Utanför båthällan satt en *Fringilla flavirostris.* Här i hafvet träffas ovanligt stora Echini. På Sande

finnas svin, får, kor och en häst. Hummer fångas vid Tränen.

Dagen derpå fingo vi en båt och foro tillbaka från Tränen, glada att derifrån få återvända. På Husön ligger kyrkan, som är liten, af trä och rödmålad. Vi rodde genom ett sund mellan höga klippor till Dörvär; i en vik af detta sund ligger en sten, kallad *klockstenen*, och som fått sitt namn deraf att han ger ljud ifrån sig, när man slår på honom. Jag ångrar att jag icke undersökte honom. Utanför Dörvär rodde vi mellan flera skär. Sjöns yta var spegelblank, men väldiga vågor vältrade sig derunder och försatte vår båt i stark gungning. Detta kallar man här *Sjöbor;* med nordlig vind är sjöboren ej stark, men med vestlig vind förfärlig. Hafvet bryter sig då mot skären, så att fradgan kastas högt och ljudet höres långt.

Den 6 Aug. f. m. lemnade jag Rödö och seglade mellan nakna klippor. Denna rysliga skärgårdsnatur hade nu så länge tröttat mitt öga, att jag blef hjertligt glad, då jag i Biöramsfjorden på Omnäs såg småskog på fjellens sidor, gårdar nedanför bland bördiga åkerfält samt hästar i bet på ängarne. Det var nu en ovanlig syn för mig. Klockan 2 kommo vi till *Grönön;* vi hade då rest två mil från Rödön. Här äro klipporna beklädda med småskog

af fur, björk och asp. Granen har försvunnit med Ranen. Pa Grönön var man sysselsatt med skörden. Jag lyckades likväl snart få 2 man och en liten båt för att fortsätta färden inåt fjorden.

Den stora skilnad som är mellan Väringen och Dölen tyckte jag mig här tydligt finna: den förre svag, fattig, inbunden, vidskeplig och i högsta grad osnygg; den senare deremot käck, öppen, med bestämdhet i uppsyn och handling, stark, frisk och mer storväxt. Det var en lek för dessa två karlar att ro båten två mil öfver Biöramsfjorden till länsmansgården Hälsa. Der drogs båten öfver en *Val* (ett smalt landstycke mellan två vatten) hvarigenom man slapp att ro kring Foröja. Kring fjorden mellan Grönö och Hälsa lågo gårdar strödda här och der bland åkrar och ängar; några af dem hade ett ganska idylliskt utseende.

Mus Lemmus finnes här och ynglar i myrtufvorna. — I bondstugorna här brukar man allmänt hänga ett utblåst ägg af ripan och orrhönan som prydnad öfver bordet. Också länsmannen hade prydt sin stuga med sådana.

Vi rodde vidare. Förbi Aspnäset kröker sig fjorden, och vi voro nu inne i *Fondfjorden*, der vinterns rysliga afbild låg framför oss. Den gråa ismassan sträckte sig från fjellet genom dalen ända

ned till stranden. Det var första gången jag såg en glacière. Men solen sjönk bakom oss, och skuggan blef allt högre och dunklare i dalen framför oss. Elfvar susade ner med orkanens dån från tvenne dalsträckningar. Vi togo nattqvarter hos en förmögen bonde, Lars Hansson, i Fonddalen. Denna dal har sitt namn af glacièren, som på norska heter *Fondiis* eller *Fonn.*

Följande morgon, den 8 Augusti, gick jag åtföljd af min värd till *Middagsfjellet.* Vi uppstego på sidan af dalen genom skog af björk, rönn, hägg och arre. Uppgången var slipprig och högst besvärlig och hettan odräglig. Uppkomna på fjellet höjde sig en tinne än högre. Till denna gingo vi; på dess sidor växte *Ranunculus glacialis* mellan ofantliga gneisblock, som lågo kastade öfverallt. Härifrån sågo vi en ännu högre tinne och gingo dit. Jag såg mig om efter växter och fann bland *Salix herbacea* äfven *Salix polaris.* Ännu höjer sig i s. o. en tinne af samma fjell, Middagsfjellet, säkert 1000 fot öfver detta, och i öster uppstiger Fondtinnen som en Goliath öfver alla de andra fjellen. I o. s. o. och s. utbreder sig glacièren till en ofantlig vidd, som icke helt kan öfverskådas, utan att man stode på Fondfjelltinnen. En underlig syn erbjuder detta snöfält: än skinande mot solen med hvit snö, än grått

af urgammal is; än slätt, än skrofligt af remnor och ingröpningar. Det svindlande djupet under mina fötter, ur hvilket ett sus af elfven uppstiger; den krökta blånande fjorden djupt mellan fjellåsarna; arkipelagen utanför dess utlopp, och, hvar ögat blickar längs horisonten, himmel och vatten som förenas — detta är utsigten härifrån.

Fonddalen sträcker sig i norr mellan fjell ned åt fjorden. Han har en ansenlig bredd och är på sidorna uppåt fjellen beväxt med björkskog till en viss linie nedåt i dalen, hvilket visar till hvilken höjd fondisen fordom stigit. Nedanför denna linie är marken nästan bar. Ned mellan fjellen från s. kommer fond-isen mer än hundra fot hög, bruten i remnor och med uppstående ryggar och spetsar. Ingen kan gå på denna is. äfven björnen undviker honom. Det omtalas att en hund nedkom der för en björnskytt och kunde ej räddas.

Denna is framskrider och åter, tidtals, aftager i dalen. Han är nu vida längre framskriden än för några år sedan, då Rathke var här. Midt i dalen framskrider han längst; framför sig har han uppfört en 3—5 alnar hög vall (morän) af grus, sten och lera, och framför denna ligger grässvålen i våglika fållar, i samma rigtning som vallen. Man ser tydligt af sanden, som framtill nedrinner från

vallen, att han ständigt framskrider. Nu ligger han nästan midt emellan Nontinnen i v. och Middagstinnen i ö. Vid båda sidor i dalen framrusar en elf med ett lerhaltigt vatten under fondisen ned i fjorden. Den i vester är störst; han utgår ur ett mörkt hvalf under fond-isen, ur hvilket äfven en stark blåst, isynnerhet under varma dagar, utströmmar mot fjorden. Längre ned i dalen ligga flere moräner, som fordom utgjort gränser för fond-isen. Tre af dem äro nästan bara, endast belagda med mossa; men nedanför dessa finnas några uråldriga moräner, som skära dalen på tvären och hafva, helt visst, samma upprinnelse som de förra, men de äro af jättestorlek mot dem. En af dessa är öfver hundra fot hög och består af ofantligt stora stenblock, bland hvilka bildat sig först mossa, sedan matjord, och nu äro de beväxta med vacker björkskog. I dalen är samlingsplats för sällsynta växter, i synnerhet *salices;* deribland fann jag *Salix viminalis*, som jag ej annorstädes träffat på under min resa.

Af foglar funnos på fjellet: *Emberiza nivalis*, som lär kläcka der vissa år; *Motacilla modularis*, *oenanthe*, *Tetrao lagopus* i stor mängd; *Turdus pilaris* och *eliacus*. I fjorden: *Larus canus*, *Hæmatopus ostralegus*. Ejderfogeln fans på skären. Man omtalar här att ejderhannen angriper korpen och drager honom

ned i sjön, då han vill oroa honan som rufvar på ägg.

Invånarnes värste fiende är björnen, som ofta öfverfaller deras boskap. Vargen fans här förr i mängd, men har nu försvunnit. Allmogen uppgifver som skäl härför, att för några år sedan var här en Finne som hexade bort honom. — Koppor hafva rasat i Fonddalen, men äro genom ympning nu alldeles utrotade.

Jag gjorde en färd härifrån utåt Holandsfjorden. Vattnet låg som en spegel, men länge hördes strömmar nedrusa från Fonddalselfvarna. Fjellen följa fjorden på båda sidor och äro glest beväxta med småbjörk; fur finnes icke här, men vid Nordfjorden och Biöramsfjorden.

Då gjenterna här vakta boskapen, ser man dem alltid sitta och spinna på en s. k. handtén, hvilken består af en käpp med en rem vid ändan. Omkring käppen vira de några råsor af ull; sedan fästa de käppen under förklädesbandet och spinna ut råsan på en rulle, som de hålla i handen och låta kringlöpa.

I går, den 9 Augusti, reste jag från Fonddalen. Efter att hafva färdats genom en lång skärgård mellan talrika öar och holmar, klippor och skär, kom jag omsider på aftonen till *Stöt.* Vi rodde in i ett sund och lade upp vid Stötvär. Detta var

onekligen det sämsta ställe i alla afseenden, som jag besökt under hela min resa. Jag medförde bref från den tjenstaktige Pastor B. till en krämare som bodde der och hos hvilken resande bruka taga in. Smutsighet, okunnighet och ett slags högfärd, som man skulle göra allt för mycken heder att kalla bondhögfärd, mötte mig der.

Kring ett bord nere vid dörren i stugan sutto 12 à 14 ruskigt klädda och smutsiga personer af begge könen. Längre upp i stugan sutto värden och värdinnan. Till värden, en medelålders man. klädd i skinnbyxor och toppmössa, öfverlemnade jag prestens bref. Ett af fruntimren kom mig till möte och öfverhopade mig strax med frågor: hvad jag hette, hvarifrån jag var, hvad jag skulle der m. m. Derefter yttrade värden, sedan han nu genomläst brefvet, att det måtte vara någon «säregen» afsigt med min resa der i landet. och hvarefter han utförde en lång jeremiad öfver att Norge var ett fattigt land. der ingenting fans. Sedan han pratat en hel hop i denna rigtning, greps han dock af högfärden och visade mig, att alla knapparne i hans byxor voro silfverpenningar (ansigtsorter) samt tillade med en vigtig min, att han hade godt nog om specier för att kunna bära sådana till knappar

i alla sina kläder, om han så ville. Dessemellan fans icke något silfver i landet m. m.

Som jag måste blifva der öfver natten, fördes jag upp för en trappa, der jag höll på att bryta halsen af mig. Der var en hel rad af sängar, men inga sängkläder; jag fick endast en fäll att svepa om mig. — Morgonen derpå fick jag höra en lång jemmerklagan öfver den mängd af resande som ständigt besökte stället. «Vi bodde här icke», yttrade värden derefter, «om det icke vore för att vara resande till tjenst, ty detta ställe måste ju af många passeras».

Jag rodde ut bland holmarne. Stenarten gneis. Måsar och tärnor sågos i mängd. *Mergus Serrator*, här kallad *Siiland*, med 6—8 ungar sköts; äfvenså *Catarracta parasitica (scua)*. Denna fogel kallas Jo af sitt läte; han skriker *Jo! Jo!* Äfven sågos *Uria grylle*, *Hæmatopus ostralegus*, *Anthus pratensis*, *Motacilla alba. oenanthe* m. fl. — Följande dagen var det regn och blåst; omsider vid middagstiden kom dock min båt, och jag var innerligt glad att få lemna detta ställe.

Med god bör foro vi ut ur Slättsundet. När vi kommit ut i hafvet var det stilla och man måste bruka åror; men «sjöbor» var hög och vågorna kastade fradga mot klipporna. Sedan vi passerat Kun-

nen, en klippa som sticker ut i hafvet, kommo vi in i en arkipelag af klippiga holmar, hvita som om de varit af marmor. Mellan sådana foro vi ända till *Gildeskål*. Kyrkan och prestgården presenterade sig vackra från hafssidan. Mot aftonen lade vi till vid prestgården, der jag blef vänligt mottagen af Pastor Jentoft och hans älskvärda familj.

Följande dagen styrdes färden mot Bodö — i början genom en arkipelag af hvita klippor — förbi det ofantligt höga *Sandhornet*, nejdens högsta fjell, och förbi utloppet af Saltenfjorden, i hvilken syntes en glacière, kallad *Blåmanden;* äfven syntes Lofodens fjellrad.

Till *Bodö* anlände jag den 15 Augusti. Tätt vid kyrkan låg prestgården, der jag tog in. Prosten Schytte var ej hemma, men jag mottogs gästvänligt af de hemmavarande. Snart hemkom Prosten Schytte; han mottog mig vänligt. Det var en ovanligt bildad och särdeles human prestman. Vistelsen i hans hus gjorde mitt besök på Bodö till det aldra angenämaste och jag kom att stanna der vida längre än jag hade ämnat. Prosten Schytte hade ett ypperligt bibliothek, hvilket var oväntadt att finna så högt inom polcirkeln; mycket folk gästade också ständigt hans hus, hvarför äfven under regniga dagar, då jag icke kunde före-

taga några utfärder, timmarna försvunno på det behagligaste sätt.

Straxt efter min ankomst, då regnet upphörde på eftermiddagen, gjorde jag en jagtpromenad ned till stranden och träffade der stora flockar af foglar, som nu voro stadda på återtåg mot södern. I två skott sköt jag 8 stycken *Tringa pugnax* i höstdrägt. Nu begynner således foglarnes tåg åt söder — och så gör snart äfven mitt.

Den 16 Aug. mot middagstiden vandrade jag med Prosten Schytte till *Hundholmen*, hvarifrån vi begåfvo oss till *Löb*, dit vi voro inbjudna på middag hos Amtman Berg. Vägen från Bodö till Hundholmen går öfver en jemn lågländt mark, bevuxen med småbjörk. I sidorna af groparne under matjorden finnas lager af snäckskal, ett bevis för att marken legat under hafsytan. Framkomna till en kulle, sågs Hundholmen nedan för oss vid hafsstranden med många kringströdda hus, och i hamnen lågo 20—30 skepp med segel och vimplar. Der var liflig rörelse. Denna hamn är 16 famnar djup och anses vara den begynnande stadens morgonrodnad. Nu har man der fått urlastningsrätt och tullare. Vid Jackelns brygga ligger ett stort packhus. Staden får ett vackert läge och god mark. Men ved måste köpas på langt afstånd derifrån.

Vid Hundholmen stego vi i båt för att fortsätta resan till Löb. Färden gick nu mellan fartygen i hamnen, bland hvilka funnos åtskilliga ryska med skäggiga sjömän ombord. Vi lupo vidare mellan tvenne amerikanska skepp, med fara att båten skulle blifva hängande på de tåg, hvarmed de voro fastbundna vid klippan. Omsider kommo vi igenom. Ett större sällskap, som äfven var inbjudet till Löb, färdades samma väg. Vid framkomsten mottogos vi vänligt af Hr Amtmannen. Ett präktigt bord var dukadt, och, då hela sällskapet framkommit, satte vi oss deromkring. Värden föreslog skålar; vid slutet af måltiden instämde alla i Norges älskade nationalsång: «For Norge, Heltes Fødeland» o. s. v. Vid sista versen stego alla upp och ett trefaldigt lifligt *hurra!* slutade sången. Glasen tömdes och man gick från bordet. Munterhet och samtal fortsattes.

Fru J., en ung talangfull dame, satte sig till pianot och sjöng några vackra norska folkvisor. Mot aftonen kringbjöds punsch och tvenne violer läto höra sig, hvarefter dansen begyntes. Polskan synes vara nationaldans, dock dansades äfven vals och angläs. Alla voro glada och de unga, vackra flickorna kanske mest. Prosten Schytte erinrade sluttligen att han måste fara hem för att följande da-

gen resa till Skjerstad, och som jag hade kommit öfverens med honom att vi tillsammans skulle resa dit och ville stå fast vid mitt ord, måste äfven jag lemna det glada sällskapet. Klockan 12 på natten satte vi oss upp till häst och redo derifrån under den månklara, stilla natten. Från en hög fjellås sågo vi den glittrande fjorden och under fötterna det gröna landskapet som en kaotisk massa, hvarur Bodöns hvita kyrka skimrade fram. Vi anlände hem kl. 2 på morgonen. Man måste beundra de norska hästarnes pålitlighet och säkerhet att vandra på obanade fjellvägar. Vid sidan af de brantaste brådjup är man lika säker som på den mest banade väg, blott man låter hästen sköta sig sjelf och lemnar honom fria tyglar.

Följande dag kl. 10 f. m. satte vi oss i båt (Prosten S. och jag) för att fara till *Skjerstad.* Vi kommo till Handlanden Blixt kl. 12 och måste der dröja ett par timmar, tills strömmen blifvit farbar. Vid inloppet till Saltenfjorden ligger en holme som delar vattnet i ett smalare och ett bredare utlopp. Då vattnet dagligen med flod och ebb stiger och faller, bildas i det trånga sundet vid holmen en hvirflande fors, som vid nytändning och fullmåne är starkast. Jag såg detta fenomen nästan under mina fötter från en upphöjd plats. Då vattnet började falla genom början de ebb i hafvet, rusade den i

Saltenfjorden under flodtiden införda vattenmassan åter ut genom det trånga utloppet och bildade der djupa trattlika hvirflar, ur hvilka vattnet yrde med fradga och dån. Jag kunde häraf göra mig ett begrepp om, på hvad sätt hvirfveln bildas i ännu större skala i den s. k. Malströmmen vid Moskön. Äfven denna mindre är högst farlig att nalkas med båt. Godt fiske skall finnas i närheten, man närmar sig derför så nära som möjligt; den slukar årligen några menniskolif, sade man. Ett litet fiskläge ligger tätt bredvid. — *Blåmanden* syntes in i fjorden, der vi nu lupo in till Skjerstad.

Skjerstad ligger särdeles skönt — på ett näs mellan tvenne fjordar — omgifvet dels af leende dalar, beväxta med säd eller låg björskog, dels af höga fjell, som härifrån synas blånande och snöflammiga. Kyrkan, en rödmålad träbyggnad i korsform med ett spetsigt uppstående torn, ligger på en kulle omgifven af en björkdunge som sträcker sig ned till fjorden. Redan mognande gula kornfält afvexla med skogens och ängens grönska.

Det var söndag. En mängd menniskor strömmade hit på större båtar, somliga lastade med 30 personer. Från alla håll såg man båtar ila till landningsstället vid kyrkan. Karlarne, som i allmänhet sågo bättre ut än fruntimren, voro merendels

storväxta, och vackra. De buro den allmänna nationaldrägten för fiskande Nordländningar: rundklippt hår, hög hatt, vida långbyxor, stöflar, brokig halsduk och en med blå krage och uppslag försedd mörkgrå tröja, som smidigt sluter sig efter kroppens former och räcker ned öfver höfterna. Fruntimren bruka mössa, omkring hvilken ett svart silkekläde är bundet; shawl om halsen; tröja och kjol mest af kattun. De äldre qvinnorna bära ett slags kapuschong af svart tyg öfver hufvudet; den räcker ned till axlarna och knäppes under hakan.

Kyrkan var fylld af folk. Man promenerade af och an på kyrkogolfvet, innan messan begynte. Barnskri, snarkningar och gäspningar hördes; ingenstädes såg man den djupa andakten i folkhopens ansigten, som man är van att se vid en gudstjenst. Före messan hölls skriftermål. Folket hade hopat sig på kyrkogofvet; slutligen gjorde man rum för mig och jag framkom, ledsagad af en bonde, till prestfamiljens stol. Den var tillsluten som en bur, med trägaller på sidorna och med fönsterrutor, till hälften uppdragna, framtill. En mängd bönder hade tagit plats kring altaret och i koret. Efter messan var barndop: fyra barn på en gång buros upp till altaret och döptes. Derpå offrades och sjöngs en psalmvers, hvarefter kommunikanterna stego fram

och knäböjde vid altarrunden. Fyra ljus voro tända på altaret. Det var en högtidlig akt.

Efter kommunionen, och sedan presten läst Välsignelsen, trädde klockaren fram på kyrkogolfvet och läste en bön, deri han tackade Gud för det ord som i dag blifvit förkunnadt och önskade att det måtte bära god frukt, hvarefter han läste Fader vår. Folket strömmade nu ut ur kyrkan. Hvar och en skyndade till sin båt, stötte den från land, kastade sig deri och kappades bort. Det var ett eget skådespel. Femtio båtar, fulla af folk, ilade ut från *en* punkt åt alla håll. Fjorden var betäckt af hvimlande folkskaror.

Den 20 Aug. gjorde jag en ridtur till Hundholmen för att ytterligare bese detta ställe. Kommen på halfva vägen, mötte jag en brudskara, hvaribland åtskilliga bekanta befunno sig. Man öfvertalade mig att göra sällskap till kyrkan, hvilket jag också gjorde för att få se en brudvigsel i dessa trakter. Senare på eftermiddagen var jag på bröllopsfesten. Man dansade polska, vals och den s. k. Hallingdansen, ett slags polska med de mest förvånande akrobatiska språng. Någon sådan dans hade jag icke kunnat göra mig föreställning om. I synnerhet var det en ung bonde, hvars ovanliga vighet jag måste beundra. Äfven såg jag der, bland annat,

en 50 årig mor dansa med sin 25 årige son nästan hvarje polska, och med sådan vighet och snabbhet, att man skulle beundrat den till och med hos en 18 årig flicka.

Under de två veckor jag vistades på Bodö, hade jag lärt mig mycket värdera Prosten Schytte, som äfven å sin sida visade mig sann vänskap, och det var derför med verklig saknad, som jag nu skildes från detta ställe. Det är sällan i lifvet jag träffat en man med en sådan skarpsinnighet, finhet i känsla, filosofisk blick öfver menniskorna och verlden samt dertill så mild och god i sitt omdöme. Först hade jag tänkt litet på att fortsätta resan längre mot norden, men då jag nu, den 24 Aug. på morgonen, såg bergstopparne inåt fjorden betäckta af nyfallen snö, beslöt jag mig för att från Bodö återvända mot hemmet. Prosten Schytte följde mig till Hundholmen. Vi redo tillsammans öfver myren; jag hade beställt plats på postbåten. Den låg redan och flaggade i hamnen. Tvenne till mig bekanta norrmän skulle färdas samma väg och stego nu med mig i båten. Sakta vind fyllde seglen; solen kysste varm våra pannor. Sådant väder hade det icke varit på fjorton dagar. Vi seglade genom en arkipelag af skoglösa holmar. I s. o. höjde sig oräkneliga fjell, hvilkas toppar på en viss

höjd täckas af den snö som föll i går natt och som nu glänser mot solen. Man säger det är ovanligt att snö faller här så tidigt.

Mot aftonen anlände vi till *Gildeskål*, som, enligt Jonge, lär hafva fått sitt namn deraf, att det under hednatiden var ett offerställe, der folket samlades för att hålla *gille* och i offerblodet dricka *skålar*, gudarne till ära. — Jag blef vänskapsfullt mottagen i prestgården och stannade der öfver natten.

Resan fortsattes den 27 Aug. förbi *Finnäs*. Sjön gick ovanligt starkt, ehuru det var nästan lugnt; den lilla båten kastades som ett spån bland de hvälfvande vattenmassorna, hvilka bröto sig med styrka mot klipporna, så att fradgan stod hvit och skyhög. Mot aftonen framkommo vi till *Stötvär*. Följande morgon kl. 5 gingo vi till segels. Vinden drog sig mer åt söder och stormen tilltog; störtsjön öfverhöljde oss ofta och högra sidan af båten gick under vattnet, som rusade in. En karl som ständigt var sysselsatt att ösa, kunde ej hålla båten läns. Ändtligen framkommo vi, alldeles genomvåta, till *Svinvär*. Jag ansåg mig icke under hela resan hafva varit i sådan lifsfara och var derför vid framkomsten outsägligt glad. — Här fick jag en råttart som kallas *Vond;* man säger att han finnes här i stort antal och gör betydlig skada på säden. Han

afbiter strâna och bär axen ner i sin hâla i jorden, der han samlar dem.

Selsö den 29 Aug. Regnvädret fortfor. På förmiddagen gick jag ut på ön. Äfven här finnes grofkornig kalk, likasom vid Gildeskål och i Ranen. Långs stranden sitta här, som på många ställen i Nordlanden, Lepader fastväxta på klippan i sådan mängd, att hon är deraf helt betäckt så högt upp, som vattenytan når under flodtiden.

Såningstiden för kornet infaller här i slutet af Maj och bergningstiden i första hälften af September. Äfven här anses Uer vara den smakligaste fiskarten. Medelståndet för honom är 100 famnars djup; han kan äfven stundom fiskas på 50—60 och ända till 150 famnars djup. — Man bereder sig nu allmänt här på öarne till det stora Lofoden-fisket.

Ingen allmoge kan vara mer begifven på maklighet än Nordländningen. Orsaken dertill är, hvad jag förut nämnt, deras lefnadssätt att drifva fiskeri. Att ligga och sträcka sig i en båt, för att draga fisk, är oändligen beqvämare än att gå krökt vid plogen. Att slita ondt af brist, att utstå faror och uthärda storm och köld är för Nordlandsbonden ett intet; men ett uthållande arbete skyr han, och låter han någon gång dertill öfvertala sig, så är han orimlig med betalningen. Från barndomen van vid

sitt fria lif, betraktar han med öfverlägsenhet och ett slags förakt den åkerbrukande bonden.

Att fiskerierna utgöra Nordlandens hufvudnäring, att de inbringa stora penningsummor i landet och att Nordlanden ej skulle kunna existera utan dem o. s. v. äro talesätt, som man ofta här uppe får höra, och de äro så vanliga, att man nästan anser dem som ovedersägliga. Lofoden är en af de märkvärdigaste fläckar på jorden, och från denna källa hemtas lifsmedel till oräkneliga menniskor på långt skilda orter; men är det icke just dessa fiskerier, som lagt och lägga hinder i vägen för så många industriella företag, hvilka i Nordlanden eljest kunde drifvas. Vinsten af fiskerierna är hastigare vunnen, men osäker, och då fiskerierna slå fel, finnes ingen hjelp. Fiskerierna försvaga dessutom menniskostammen både kroppsligt och andligt, hvilket man finner om man jemför en Tränväring med en Döl = en skärgårdsbo med en dalbo. Den förres lefnadssätt slappar sinnet och döfvar hågen mer och mer. Han bekymrar sig om ingen ting, knappast om den usla koja som han bebor. Åkerbrukaren deremot upptager marken kring sin bostad och förvandlar trakten snart till ett leende, fruktbärande och skönt landskap. Landets inre styrka är jordbruket och dernäst bergverken. De som drifva dessa yrken be-

hålla sjelfva sin vinst, under det att andra draga fördel af det som fiskaren förtjenar med sitt fiske.

Hvad tillgång på födoämnen i dessa så nordligt liggande trakter beträffar, så odlas här öfverallt både korn och råg. Hafre sås på somliga ställen, men sällan, ty han nyttjas icke till bröd. Potatis sättes mycket och deraf fås 20, stundom 25 fallt; dock i fjordarne ej så mycket som på öarne. — Mogen trädgårdsfrukt, äpplen och päron, finnas här icke; men deremot har man multebär, som växa på myrarna i stor mängd och utgöra en verklig läckerhet. De användas till gröt, som kokas i sin egen saft och håller sig hela året om; socker tillsättes och han spisas med grädda. Äfven användes multebärssaften till soppa. Till sylt äro bären förträffliga. Jag vet mig aldrig ha ätit en så förträfflig sylt som den jag fick på Tjötö.

På *Lurö* voro vi uppe en timmas tid. Gästfritt och angenämt som alltid der. Om natten seglade vi förbi *Dönnäs* och lade kl. 4 på morgonen till vid *Kobberdal*. På eftermiddagen fortsattes färden mot Tjötö. Vinden lade sig och hafsytan blef mer och mer jemn. Det var en skön dag och synkretsen utvidgade sig. Gråblått och naket höjer sig det majestätiskt höga Alsten-fjellet med sina sju tinnar, af hvilka den södra, som är högst

och störst, liknar en afhuggen pyramid. Längre i söder, vester om de «Sju Systrarna», synes landskapet lågt och slätt, beströdt med gårdar och åkrar. Skeggenäs gömmer sig ömsom mellan gröna kullar. Hvalen plöjer majestätiskt vågen. Än försvinner han några sekunder, än höjer han sin öfre del öfver vattenytan. Hvarje gång han sticker upp hufvudet, frustar en fradgande och bullrande störtflod ur hans gap (denna har han slukat med födan) och en vattenstråle, lik en rök, uppspringer från öfre delen af hufvudet, nästan lik röken ur fänghålet, när en kanon afskjutes. Då vi lupo in i sundet vid *Tjötö*, lågo der tusentals vildgäss. De hade kläckt på holmarne och voro nu stadde på resan åt Södern.

Nordan blåste upp, då vi kl. $^1/_2$ 1 på natten seglade från Tjötö, hvars sköna, präktiga byggnader äfven för den förbifarande visa rikedom och smak. Innanför Tjötö höjer sig ett vidsträckt, naket fjell, *Vestenfjellet*, hvars högsta tinne, *Finnknäet*, täflar med, om ej öfvergår, «Systrarna» på Alstenön. Här inlöper *Vestenfjorden*. Söder om Vestenfjellet sträcker sig en annan jättelik massa, *Högholmsfjellet*. Ett hvitt moln hade lägrat sig längs dess rygg; högsta tinnen stod upp bland de glesare skyarne. Nordvest om Högholmsfjellet ligger ett litet skär, kalladt *Silvär*, som består af kornig kalk med tunna gånger af

gneis. Det föreföll mig besynnerligt att på denna lilla holme, så isolerad och långt skild från land, se i den tarfliga grönsvålen hål och gångar, påtagligen gjorda af Vonden. Hur har denna markråtta kommit hit, ty det är dock för ett så litet djur långt att simma? Och hvaraf föder hon sig på en så liten holme? Det synes mig oförklarligt.

Med god vind stucko vi hastigt förbi gapet af *Velfjorden*, hvars sidor omgifvas af nakna, höga fjell, på hvilka tjocka molnbäddar lägrat sig. Tjocka moln uppstego i vester, vinden ökades och regnskurar följde tätt på hvarandra. Hastigt sågos och försvunno holmar och skär. Vi inlupo i det trånga *Brönösundet*, och kort före mörkrets inbrott landade vi vid den välbyggda och gästfria prestgården. En half timma efter min ankomst kom Hr Brodtkorb till Brönö, och som han tillbjöd mig plats i sin båt, lät jag den båten som jag hyrt från Dönnäs gå tillbaka.

Den 12 September på eftermiddagen reste jag i sällskap med Hr Brodtkorb från Brönö. Motvind hindrade oss att komma längre än till Sörnäs, der vi lupo in i en vik. Det var ett vackert ställe; lundar af björk och asp omgåfvo det välbyggda och gästfria bostället. — Den 13 seglade vi vidare och kommo med stilla och knapp vind förbi det fruktade gapet

af *Bindalsfjorden*. Heilshornet gömde sig bland moln, öfver hvilka dess höga spets stundom framstack. Öfverkomna, tvang oss motvinden att löpa in till *Fjeldvig*, der vi stannade till följande morgon, då vi seglade till *Risvär* genom sund, omgifna af holmar. Risvär är en liten ö. Här odlas ej säd, men höstas kring 20 lass hö. Bergarten kornig kalk ligger mellan gneisen i tjockare eller tunnare lager. Stryker o. v., faller s. En källa med godt vatten kommer ur berget. Här måste vi för storm och motvind qvarblifva. Alla holmar här omkring äro utan träd, de flesta öfverdragna med en tunn grönsvål. Här är jordskorpan öfver klippan för tunn för att kunna odlas. Den ena Bergens-jakten efter den den andra dansar här förbi åt norr, med fyllda segel och skum i stäfven. Vi räknade i dag inalles 19 sådana.

På eftermiddagen den 16 lade sig stormen och tillät oss att segla från Risvär klockan 5. Vinden var s. v. och således «bent» emot. Han drog sig omsider åt s. och kastade sig ner störtvis öfver fjellen. Dessa stört- eller stötvindar kallas här *Rok* och anses vara ganska farliga; man ser dem ej, förr än de äro i seglen. Än skummade och rök vågen och brottades med masten på vår storbåt, än låg vågen stilla och åror måste brukas. Seglingen fortsattes mellan små öar och holmar. Heilshornet sågs

ännu uppstiga spetsigt och blått i den tjocka luften. *Nubben*, till venster om oss, är det högsta fjell i denna nejd. *Torstad-fjellet* kastade äfven ned betydliga rok-vindar. På aftonen anlände vi till *Torstad*, en ö, omgifven af Ramfjorden och Saltenfjorden. Detta är den nordligaste bredd, på hvilken hjortar finnas. De ha förr funnits längre upp, men äro utrotade af gråben (vargar). Både varg och björn skola här icke vara sällsynta, dock talrikare i fjellbygderne. Mård finnes här. Blå räf är temligen sällsynt. Flädermöss finnas här äfven. Sillfisket här i fjorden är under hösttiden ganska betydligt. Sillen tages i vikarne med not som håller 60—100 famnar i längd och 10 i bredd. Han drages med lina mot stranden och med smärre notar tager man honom upp på landet. Denna så kallade hafssill är betydligt fetare än den som fås vid våra kuster. En tunna betales här med 3—5 specier. Landsillen eller fjordsillen, som hela sommaren gått vid kusterna och i fjordarne och säges vara landstånden, är magrare. — Från Torstad, der jag tog afsked af Hr Brodtkorb, fortsatte jag resan sjövägen till Årgård. Här fick jag en häst och framkom till Eilden en vacker September-eftermiddag, efter en ridtur som var en af de behagligaste, jag gjort i mitt lif. För första gången efter en lång mellantid var jag nu på

banad väg och andades den härliga landtluften. Denna höstafton, då min väg gick genom skogar, återkallade så outsägligt lifligt i mitt minne mina barndomsdagar, då jag ensam i naturens sköte irrade omkring i skog och på fält (min faders gård låg i en skog, skild från andra gårdar) och då underliga aningar om en bättre verld, ett högre lif, om gudomens tillvaro i tingen m. m. som oredigа hvirflar visade sig för min fantasi; dessa höstaftnar, då himlen, lugn, blid och molnfri, tycktes mig omfamna jorden, då aspens brandgula löf från sin gren prasslande föllo vid mina fötter. Hösten har alltid tilltalat mig mer än våren. Den nyfödda våren springer fram som en yr tärna — allt är lif, eld och triumf. Hösten deremot är trånande och blek; öfver dess anlete hvilar djupt allvar. Vi jollra med den förra, men vi hysa kärlek för den senare.

Då jag tidigt följande morgon kom ut, var marken betäckt med rimfrost, och kall dimma simmade öfver myr och skog. Orrarne kuttrade från grantopparne. Isen som täckte vattnet var mer än en linea tjock.

Åter steg jag till häst och fortsatte färden. Vägen gick bland skogrika kullar och tarfliga åkrar; hus lågo här och der vid vägen. Jag kom upp på en kulle och såg plötsligt under fötterna *Hjelosen*

(mynningen af Beitstad-sundet), som utbredde sin silfveryta mellan flacka, bördiga stränder. Vid dess strand låg gästgifvaregården *Hjellen*, omgifven af en mängd uppstaplade bräder, som skulle föras till Trondhjem. Här var lif och rörelse; en mängd handlande, som förde sina varor till marknaden i Opdalen, hade här församlats. Man handlade med kram, kreatur, fisk, sill, salt m. m. — Vid Hjellen hade det alls icke frusit; potatislanden stodo här och längs hela fjorden helt gröna. Här är station för sjöskjuts; landskjutsen ombytes ett stycke härifrån, på en hög kust öfver fjorden. Luften var stilla; sakerna inskeppades på en båt, och vi sjelfve stego i en annan. Årorna måste användas. Hjelosen låg spegelblank och solen baddade på oss. Vackra bondgårdar lågo strödda på stränderna. I denna Os fiskas årligen en stor mängd sill. *Solbergs* prestgård ligger på en hög kulle, och snart sågo vi äfven tornet af Solbergs kyrka sticka fram bland kullarne. Hon är af trä och rödmålad. Detta är hufvudkyrkan i Beitstaden; hela pastoratet bär detta namn. Längre ned vid sidan af Beitstad-sundet ligger Bartnäs kyrka, annex till Beitstad. Här slutta sidorna flackt ned i fjorden. Mellan skogarne, som bestå af gran, björk, asp m. m., utbreda sig ängar och bördiga åkerfält. Kornet sitter här ännu på störar och hafren står

ännu på många ställen på roten. I Helgeland har man säkert redan allt kornet bergadt. Hur kan det komma sig, att hösten är senare här än i Helgeland? — Dessa låga stränder kring sundet äro tätt beströdda med vackra bondgårdar. De fleste bestå af två våningar med stora, vackra fönster. Så ståtliga bondgårdar såg jag aldrig i Nordlanden. En mängd sillnotar, upphängda på stakar långs stranden, vittna om ett indrägtigt fiske. En stor del af de bräder som afyttras i Trondhjem skäras vid de elfvar som löpa ned i detta sund.

Vid slutet af sundet rodde vi förbi en liten holme och kommo in i den breda *Beitstadsfjorden*. Här utvidgade sig utsigten; inga fjell öfverstiga här trädvegetationens gräns, ej en gång granens. Detta träd uppstiger spetsigt och frodigt ända upp på fjellets hjessa och på sluttningarne ända ned till fjorden. Himlen speglade sig i vattenytan och färgade henne blå. Vid solens nedgång landstego vi på en holme, *Vaggenholmen*, belägen ett litet stycke från landkusten, der vi togo in hos en bonde. Aftonen var lugn; norrskenet hade dragit flammor öfver himmelen. Vi lågo illa och voro derför uppe före solen. Det var kallt, men hade dock ej frusit på holmen. — Söder om Follaelfven, i hvilken finnes ett godt laxfiske, syntes Follafjellet. I s. o. instack *Verrabotten*

(utmärkt för godt fiske) som. ett hak i landet. Denna fjord lade sig 1812, så att man körde deröfver; då mättes han och befans vara 1 $^{1}/_{2}$ mil.

Jernnätter kallas äfven i Norge de höstnätter, då kornet fryser bort. Detta inträffar i norra Norge mellan den 15 och 24 Augusti, i synnerhet under tilltagande måne. Det fryser sällan, då månen är i aftagande.

Färden fortsattes mot *Skarsund*, hvarefter vi kommo fram till ett ställe, kalladt *Kjerringvigen*, och derifrån till *Saltvigen*, der vi togo in hos en bonde. *Tuteröm*, belägen en mil härifrån, visar sig som en låg lund, simmande på hafvet.

Den 26 September reste jag vid solens uppgång. Skönt väder. *Lexvig* är en vacker bygd, tätt bebodd; flacka stränder ned vid viken, skogar af gran och björk gruppvis deromkring. I *Trondhjem* uppehöll jag mig ett par dagar, hvarefter färden fortsattes till *Melhuus*, dit Pastor Arentz följde mig och der jag i hans svärfars, Pastor Nissens hus, tillbringade natten. Ett stycke från prestgården ligger en rund kulle, der en kung Höne skall vara begrafven. Marken deromkring kallas af allmogen *Hönehöien*. Gästgifvarehustrun i Melhuus berättar, att hennes far funnit i jorden en mängd yxor, svärd m. m. bland ett stort antal grafhögar som lågo nära Hönehöien.

Från Melhuus gick resan vidare öfver *Hofstad*, *Fos* och *Krogstad*. Färden fortsattes genom Guldalen, som är rik på åkerfält och vackra bondgårdar; skog på sluttningarne och långs åt elfven. Från gården *Haga* löper vägen ned till elfvens strand. Höga, med granar tätt beväxta berg, uppstiga på båda sidor; man tycker att de gå tillsammans och att dalen der har slut. Öfver Gul-elfven far man på en färja, som drages med ett tjockt tåg. Elfven är här 60 famnar bred. Vinden var n.o. och det blåste starkt; snö, blandad med regn, nedstörtade ymnigt i dalen. Vi stego i land och mötte den trånga besvärliga väg, der elfven och berget täfla att intaga hvarandras plats. Der är djup lera. Jord, sten och träd ha på flera ställen rasat ner öfver vägen. Plötsligt öppnar sig dalen i en sydligare rigtning och blir än mer smal och hopklämd. Vägen delar sig, och en tafla på en hög påle visar, att den till höger går öfver Dovre och den till venster öfver Röräs till Kristiania. Jag tog den senare. *Störens* kyrka, som var förfallen af ålder, nedtogs denna sommar. Man har nu på samma ställe byggt en vacker, åttkantig kyrka af trä. Tornet är ännu icke färdigt. Gudstjensten och andra ministeriella förrättningar ha emellertid blifvit hållna i prestgårdens storstuga, som biskopen vid

sin återresa från Kristiania har helgat till dylika förrättningar. — Här på orten är allt inhöstadt.

Vid *Rognäs* ser man en fjellbäck drifva en såg. Bräder ligga der på många ställen uppstaplade. De sköna granskogarne uppe bakom bergen lemna en mängd bräder, hvilka nedflottas på Gulelfven och vid dess utlopp vid Gulosen (vid gården Sundet) uppläggas och köpas af Trondhjems köpmän som hemta dem der med fartyg. Söder om gården Rognäs höja sig på en äng tvenne bautastenar, tätt vid hvarandra. Några gissa att det är här som Orm och Gudrun ligga begrafna. Längre åt söder reser man förbi *Bonäs*. Öster om denna gård står på en slät plan en stor bautasten, och här antages af andra Orm och Gudrun vara begrafna. Bönderna veta nu ej annat om dessa bautastenar än att de blifvit ditslungade af Jutuln (jätten). — Nedanför gården Bonäs reser man på en vacker träbro öfver *Bue-elfven*, som kommer från söder och faller i Gulelfven, till hvilken många elfvar lemnar sitt bidrag. Bue-elfven bildar en dal, beväxt med täta frodiga granar. I denna dal finnes en bygd, Budalen, som utgör en kyrkosocken, tillhörig Störens pastorat; dit reser presten fyra gånger om året för att predika. På eftermiddagen framkom jag till *Bogen* gästgifvaregård, der jag erhöll godt herberge.

Dagen derefter fortsattes färden till *Sindsås* och derifrån till *Yset*. Mellan Bogen och Sindsås kastar sig Forraelfven i Gulan; äfven Herja-elfven nedrusar hvit och fradgande. Mellan dessa två elfvar reser sig *Höikettiln*, det högsta fjell här i trakten. Min skjutsbonde, Ejsten, var en 20 årig vacker yngling, som i tre år varit soldat vid första Trondhjemska regementet, Holtålens kompani. Han var klädd i grå jacka, inskuren framtill och försedd med metallknappar; hög hatt, grå pantalonger med svarta snören, grå strumpor samt skor med stora, vackra metallspännen. Det är rigtigt en glädje att se dessa raska, glada, vackra och fria män. Åkerbruket utgör deras förnämsta yrke. — Från Yset till Dragås är 1 1/2 mil. Man passerar Holtålens kyrka.

Den 4 Oktober anlände jag till Dragås och hvilade der öfver natten. Smälthyttan besågs. Det hade frusit starkt, så att alnslånga istappar hängde ned från taken och is låg på vattnet. Här var under en bro ett nära två famnar högt vattenfall. Detta kan laxen icke passera; han fås således icke i Gulelfven ofvanför detta. — Från Dragås till Röràs är 4 mil.

Från Dragås var marken snöbetäckt; istappar hängde äfven här på taken och is låg på vattnet. Bland granarne stod björken med gula eller fallande

löf bland snön. Nere i dalen, till venster, ligger Ålens kyrka och till höger höjer sig vägen och tager afsked af Gulelfven, sedan han följt henne vexelvis under många mil och sett både de välsignande och förstörande verkningar, som hon åstadkommit. *Holla*, en gård till venster, skall vara den enda, vid hvilken något korn sås — dock ej alla år. I öster synas spetsarne af *Stor-Skarven* och det nordanför liggande *Kjölfjellet*, som af många anses kunna täfla med Snöhättan. Till *Näsvold* framkom jag tidigt på eftermiddagen. Det frös i skuggan. Här fans hvarken gran eller fur, endast björk. Böndernas utseende var olika det i förra trakterna. Det var ej de raska, muntra, smärta och höga ynglingar från Sindsåsen m. fl. ställen. Ingen Ejsten fick jag här att skjutsa mig. De äro mindre till växten och se mera fattiga och förtryckta ut. Deras klädsel är ful och består af en mörkgrå lång rock med bredt ryggstycke eller också en jacka samt kortbyxor, skor eller stöfletter. Håret, långt och oklippt, hänger under en yllehatt eller ännu oftare en toppig yllemössa af tröjans färg med rödt uppslag; stundom är mössan helt röd. Då vi voro färdiga att resa härifrån och jag redan hade satt mig i vagnen, befans det att skjutsbonden icke hade tagit med sig någon töm.

Hustrun hjelpte honom ur förlägenheten genom att låna honom ett snöre, som hon eljest brukade begagna till sin väf och som hon tillverkat af sitt eget hår. En sådan hårrikedom som denna qvinna hade ser man sällan. — Efter att ha färdats ett stycke af vägen, kommo vi förbi *Rugelsjön*, som anses vara det högsta vatten på denna fjellsträcka. Vägen lopp snart ned till *Glommen*, som man här öfverfar på en färja. Vid sidan af vägen lågo på flera ställen hus och små gårdar. — Till Rörås anlände jag den 5 Oktober på aftonen och stannade der till följande dag, då jag fortsatte färden mot söder och kom till Fämundsjön, hvilken jag måste öfverfara för att närma mig svenska gränsen.

Ett par torpare, som ville begagna sig af tillfället att förtjena något, erbjödo sig att sätta mig öfver. De voro ej öfvade sjömän, båten var gammal och usel, och de stakar, hvarmed de rodde, voro ej ämnade till åror. Det höll på att bli vår sista färd. Vattnet strömmade in i båten, och oaktadt jag flitigt öste, under det de andre rodde, var det omöjligt att hålla honom läns. Gubbarne hviskade till hvarandra att de icke visste, huru det skulle gå, och det såg onekligen besvärligt ut. Natten var också i annalkande och det var redan mörkt.

Plötsligt kände vi vår båt stöta på grund; ett stycke framför oss låg stranden. Vi vadade i land. Stället var skogbeväxt; inne mellan träden skymtade vi ett tändt ljus och lyckades i mörkret trefva oss dit. Der bodde en torpare och hos honom fingo vi ligga öfver natten, jag på en träbänk och karlarne på golfvet. Det var märkligt att se, hur min hund vid detta tillfälle, mot all vana, betedde sig. Han tyckte sannolikt att jag kunde vara i fara i en så vild trakt, ensam, blott omgifven af dessa främmande karlar, ty så snart jag hade lagt mig, kröp han upp och lade sig vid mitt hufvud och blef liggande der hela natten med vidöppna ögon, skarpt fästade på min omgifning.

Följande morgon skaffade man en häst för mig och en för mina saker, så att jag kunde fortsätta resan in i Sverge och nedåt Dalarne. Så lemnade jag nu Norge, der jag tillbringat fem så angenäma månader, der jag åtnjutit så mycken gästfrihet och hvarifrån jag nu hemförde så månget behagligt och kärt minne.

I Dalarne gick min väg förbi *Kumla* prestgård, der jag tillbringade en oförgätlig dag hos den älskvärde skalden Franzén, författaren till det odödliga skaldestycket *Menniskans Anlete*. Derifrån fortsattes färden till Stockholm, hvarifrån jag snart gjorde

en resa till Upsala. Bland professorer som der besöktes var äfven Professor Thunberg. Han förde mig till Samuel Ödmann, som ville träffa mig för att få höra något om Norge. Med innerlig vänlighet mottogs jag af Samuel Ödmann, som enligt mångårig vana låg påklädd i sin säng, insvept i täcken. Den afhandling, jag medförde till honom och som jag framtog ur min bröstficka, blef jag anvisad att först lägga på kakelugnen, innan han mottog densamma. Det var en i hög grad intressant man. I allt hvad han sade röjde sig stor lärdom och skarpsinnighet, och ett minne hade han som var alldeles förvånande.

Efter att hafva tillbringat några lika lärorika som angenäma dagar i Upsala, reste jag tillbaka till Stockholm, der jag stannade under hela vintern, och först på våren — alltså efter jemnt ett års bortovaro — återvände jag till Lund.

INNEHÅLL.

Rättelser.

Sid.	11	rad.	11	uppifr.	utgår ordet Friherre.			
»	137	»	4	nedifr.	står:	dem	läs:	öarne
»	162	»	10	»	»	*berbacea*	»	*herbacea*
»	181	»	12	»	»	jag	»	mig
»	206	»	12	»	»	björskog	»	björkskog
»	227	»	5	»	»	Dalarne	»	Nerike

UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 10 08 05 03 006 4